MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

NELJAKÜMNE KUUES NUMBER : SEPTEMBER 2015

TELLI MÜÜRILEHT! MUURILEHT.EE/TELLIMINE

HIND 2€

9 772346 662013

#46

Esikaanel Mirtel Pohla. Foto: Tõnu Tunnel

KAASAUTORID

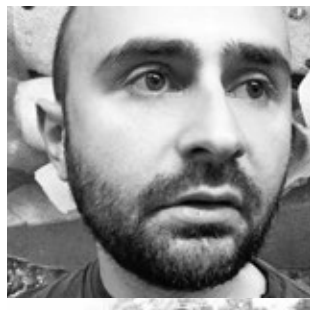

Vahram Muradyan on armeenia päritolu illustraator, kes elab ja tegutseb Tartus. Ta teeb regulaarselt kaastööd väljaannetele üle maailma. Müürilehe kõrval võib tema CVst leida The New York Timesi, Adweeki, Yerevan Magazine'i, Men's Health Russia jpt. *Vahrami illustratsioonid jooksevad läbi lehenumbri alates lk 6.*

Ellen Murula jagab alates 2007. aastast oma elu Eesti ja Suurbritannia vahel. Ta on lõpetanud sotsioloogia erialal Glasgow' ülikooli bakalaureuse- ja Cambridge'i ülikooli magistriõppe. Teda huvitavad kaasaegse ühiskonna küpsemisega seotud teemad: innovatsioon ja progress, inimeste juhtimise filosoofia ning rahvastiku vananemine. *Selles lehenumbris (lk 6) teeb Ellen ülevaate alkoholi elustiilireklaamidega kaasnevatest probleemidest.*

Kinoteater on Eesti teatri konnasilm. Viimati tõi lavale dokumentaalse aluspõhjaga lood vallalistest naistest ja mustkunstnikest. Teinud alkokultuuri puudutavaid klippe. Sel sügisel siseneb haridusvaldkonda lavastusega „Õpetaja Tammiku rehabiliteerimine. Kuidas saada heaks õpetajaks?". *Kinoteatri vahendusel jõudsid meieni Onu Alko suvelõpumõtisklused (lk 7).*

Egge Kulbok-Lattik kaitseb Jyväskylä ülikooli sotsiaalteaduste ja filosoofia teaduskonnas peagi väitekirja Eesti kultuuripoliitika ajaloolisest kujunemisest ja arengust. Pani aluse kultuurikorralduse õppe ja õppekavade arendamisele Eesti kõrgkoolides. Varem on ta töötanud kultuurialal nii omavalitsuses kui ka omaalgatuslikul moel, korraldades 90ndatel Tartus rahvusvahelist etendus- ja visuaalsete kunstide festivali Dionysia. *Egge artikli alkoholi ja kultuuri ning selle rahastamise seostest leiame lk 11.*

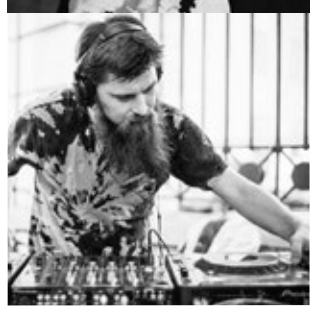

Kaarel Arb käib liiga tihti baaris ja nii juba päris pikka aega. Õnneks on enamasti põhjust ka. Kunagi toimetas Näljas, veel varem Tallinnas Juuksuris, nüüd Arhiivis, aga jõuab ka muusikaviktoriinile Naiivi ja plaadimängule Genkluppi. Kultuuribaare hindab kõrgelt, sest kui raha niikuinii ära võetakse, olgu see protsess vähemalt huvitav ja mitmekesine. *Seekord kirjutab Kaarel meile insaideri pilguga Tartu kultuurilokaalidest (lk 12).*

TOIMETUS

Kairi Kivirähk lõpetas Balti Filmi- ja Meediakooli audiovisuaalse meedia õppekava. Vahepeal käis Portos vahetusüliõpilasena elu nautimas ning praegu on Amsterdamis teatrilavastaja juures õpipoiskis. *Seekordses „Kosmopoliidi" rubriigis (lk 14) pajatab Kairi Porto alkoholikultuurist ning võrdleb seda pisut meie omaga.*

Tõmmu Hiid Sidruniga (nimi toimetusele teada) on fiktsioon, mystifikatsioon, pseudonyym, kui lubate. Jah, see pole isegi kellegi päris nimi. Tõmmu Hiid on eeterlik olend, kerge-kerge tsitruselisandiga lahja, kuid tummine alkohoolne jook, mis (kes?) mõjub kui liblika tiivapaitus kastemärjas suvekoidikus... Tõmmu debyteeris 2014. aastal Värskes Rõhus ning sestpeale pole miski enam endine. *Sellest lehenumbrist (lk 16) saame lugeda Tõmmu oodi ühele teisele alkohoolsele joogile – Fernet-Brancale.*

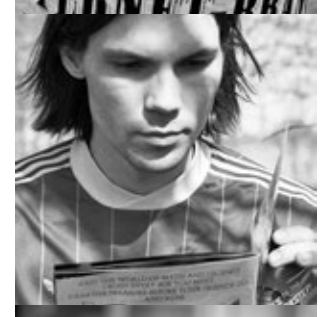

Taavi Novek on lõpetanud semiootika ja kultuuriteaduse eriala ning omab pooletoobist haridust maalikunstis ja muusikas. Keerukate mõttelendude realiseerimise ja tõlkimise kõrval meeldib talle hoopis puid lõhkuda. Tartus tuntakse teda rohkem maalikunstnikuna, samas ilmus eelmisel aastal tema esimene raamat „Valegiid". *Seekordses ;paranoia veerus (lk 29) avaldame peatüki Taavi veel ilmumata romaanist.*

Kati Külmale on pakkunud juba ammu huvi erinevad viisid, kuidas inimesed oma teadvusseisundeid muudavad, ja selleks kasutatavad ained. Juba ammu enne, kui Kati teadis, et tahab arstiks õppida. Äärmiselt põnev on see teema talle siiani. Nüüdseks on ta lõpetanud arstiteaduskonna ja töötab esimesi nädalaid psühhiaatria residendina. *Filmirubriigist (lk 33) leiame Kati arvustuse Adam Schomeri filmi „One little pill" kohta.*

Marge Sassi on paberite järgi kultuurikorraldaja, hingelt maailmaparandaja. Armastab kunstiajalugu ning unistab hingepõhjani vapustava sotsiaalse mõjuga kunstinäituse kureerimisest. Doktoritöö raames vaatab loomeorganisatsioonide sisse, et veenduda, kas need ikka liiguvad endi seatud sihtide suunas. *Leheküljel 35 on Marge intervjuu Hanna Brotherusega.*

KIRI TOIMETAJALT

Eestimaa suvi on justkui loodud põgenemiseks – uitlevad flanöörid pagevad nädalateks tühjenevatesse küladesse, kosmopoliitsed vagabundid põikavad teel Berliinist Milanosse läbi ka Kilingi-Nõmmelt ning vanaema aiamaalt. Suvitaja, Toomas Nipernaadi on su *alter ego*! Seekord hõljus aga Nipernaadi suve kohal tume vari. Kuhu maailmarändur oma suviste eksirännakute käigus ka ei sattunud – oli selleks siis rattamatk grüünes, *ambient*'i-festival Järvamaal või külasimman –, ikka kaldus jutt ühel hetkel kaugele Lampedusa poolsaarele, siis jälle Vao küla mänguväljakule, muutudes üha tulisemaks ja katkedes lõpuks sootuks. Esialgu üritas Nipernaadi rõhuda sellistes vestlustes humanistlikele baasväärtustele, kuid need naerdi välja. Oh sa rumal kaunishing! Seejärel veetis ta unetuid öid UNHCRi faktiraamatu seltsis, kuid talle lajatati tundmatutelt veebilehtedelt pärit faktide ja arvudega, mida legitimeeris tagatipuks Postimehes avaldatud lugejakiri. Nipernaadi võttis nüüd appi ajaloolised paralleelid, kuid ei, seda nimetati demagoogiaks. Tolerast! Riigireetur! Silte lendas siit ja sealt. Lõpuks otsustas Nipernaadi juhtme seinast välja tõmmata. Ta kustutas sõbralistist kahtlase elemendi, lukustas oma kõrvad, sulges silmad ja põgenes paremasse maailma. Ärgates oli käes 3. septembri hommik ja see parem maailm oli kildudeks purunenud.

Müürileht on nüüdiskultuuri häälekandja. Seda kultuuri teevad tihtilugu teistsuguse seksuaalse orientatsiooni, nahavärvi, usulise või rahvusliku kuuluvusega inimesed. Järjest vähem on põhjust arvata, et nendel inimestel on Eestis hea ja turvaline elada. Kultuurinomaadidena võivad nad põgeneda mõne välismaise kunstnikeresidentsi varjulise katuse alla, kuid selle tulemuseks on ühtlasi kultuur, mis on homogeensem, traditsioonilisem, tüvitekstipõhisem, tagurlikum, igavam. Mina Müürilehe tegevtoimetajana ei taha, et eesti kultuur oleks igav.

Müürilehe lugejaskond – see on justkui omaette kogukond, keda iseloomustavad muu hulgas avatud meel, avar silmaring, empaatilisus, julgus. Neid omadusi läheb edaspidi tarvis, kui me tahame, et Eesti oleks Nipernaadi ideaalmaastik, kuhu saaks tulla ka mustanahalise sõbra või samasoolise partneriga, kus saaks avada mõne uue *start-up*-ettevõtte või – jumala eest – nautida korvpallimatši vaheajal vene muusikat. Me ei saa sulgeda ennast enam turvaliselt eebenipuust torni ja piiluda maailma pitskardina tagant, suunates üksikud vihapursked Twitterisse või mõne petitsiooni allkirjastamisse. Me oleme avatud maailma saadikud, kelle jaoks vabadus ja demokraatia on palju enamat kui Soome tuusik või Levi'se teksad. Me oleme tänu internetile, Schengenile ja Erasmusele sellest võrratult rohkem osa saanud. Me näeme ennast maailmakodanikena. Eestil on meie kogemust praegu vaja. Just nüüd tuleb meil jesuiitidena mööda Eestit ringi rännata ja liigestest lahti võetud maailm koduste jaoks taas kokku panna. Siit ka minu üleskutse sulle, Müürilehe lugeja, kus iganes sa ei paikneks: aita muuta Eesti sallivamaks ja avatumaks. Me peame ebameeldivaid vestlusi jätkama. Me peame andma näo ja inimväärikuse tagasi neile, kellelt seda vägisi ära tahetakse võtta. Aitab põgenemisest.

Henri Kõiv, tegev- ja sotsiaaliatoimetaja

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee	Sille Pihlak	arhitektuuritoimetaja	sille@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee	Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	veebi- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee	Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Piret Karro	kunsti- ja teatritoimetaja	piret@muurileht.ee	Liisa Lahtmets	turundus- ja müügijuht	liisa@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandustoimetaja	maia@muurileht.ee	Madis Katz	kujundus/küljendus	
Emilie Toomela	filmitoimetaja	emilie@muurileht.ee	Renee Altrov, Patrik Tamm, Tõnu Tunnel, Janis Kokk, Aleksander Kelpman	fotograafid	

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, HELENA LÄKS, MARTIN OJA, MAARJA PÄRTNA, BERK VAHER, VERONIKA VALK, KEIU VIRRO, MART ZIRNASK · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL, AS POSTIMEES · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

reklaam@muurileht.ee

KAINET MÕISTUST JA SELGET MEELT

Ühel hommikul vaatas mulle sotsiaalvõrku sisse logides sealt vastu ühe inimese pahameelest kantud sõnavõtt, nagu me ahastaksime ühe hukkunud süürlasest väikelapse pärast, aga mitme tuhande Eesti lapse ja noore tulevik meid ei huvita; seisame üksikute abielluda soovivate homopaaride eest, aga sajast tuhandest üksikemast ei hooli jne.

Inimestele ei saa panna pahaks siirast soovi oma kodumaad, vaateid ja rahvast hoida ja kaitsta, aga ometi on sellised sõnavõtud väiklased. Miks ei tule sellise arvamuse väljaütlejad enamasti selle peale, et uurida, mis on nende ühiskonna valupunktide põhjused, mille tõttu muret tuntakse? Ohtu oma maailmanägemusele nähakse valikuliselt enda jaoks ebameeldivas. Olen ammu mõelnud, et kui näiteks seista traditsiooniliste pereväärtuste eest (ja kindlustada sellega Eestis elavate laste ja noorte tulevikku) ning tahta teha seda tõesti efektiivselt, tuleks tegeleda sellega, et meie maal oleks vähem alkoholismi. Kas keegi on üleüldse välja selgitanud, mis on Eestis perede lagunemise ja laste ning noorte kannatuste peamised põhjused? Ma siiralt kahtlen, et nendeks on samasoolised paarid.

Või kui keegi hakkab rääkima sellest, kuidas mõnisada pagulast ohustavad tõsiselt eesti kultuuri püsimajäämist, siis armastan küsida, millised eesti kirjanikud on kõnelejale kõige südamelähedasemad. Tavaliselt saab üsna ruttu selgeks, et tegu polegi väga lugemishuvilise inimesega. Selle peale millegipärast kõik ei tule, et eesti kultuuri püsimajäämist võiks ohustada rahva harimatus ja vähene lugemus.

Ümbritseva maailmaga suhestutakse fragmentaarselt, oskamata näha selle orgaanilist terviklikkust. Nähtusi kistakse nende kontekstist välja ja luuakse suvalisi ja meelevaldseid seoseid, millel pole olukorra otseste põhjustega erilist pistmist. Emotsioonide pinnalt lükatakse ühte patta kõik, mis parajasti kõige karjuvamalt nina ees on.

Samas kui see, mis juhtub kuskil kaugel eemal, pole justkui meie asi ja ohtu hakatakse nägema alles siis, kui kriis on ühtäkki õuele saabunud. Nii eskaleeruvadki kauged sündmused ühel hetkel selliseks, et asjade käigu lihtne ümbersuunamine muutub võimatuks. See ongi praegu maailmas juhtunud. Ja mitte üksi Lähis-Idas – jätkuvalt on väga aktuaalne ka süstemaatiline keskkonna saastamine paljudes arengumaades. Ilmselt peame ära ootama, millal saabuvad Euroopa piirile ka miljonid põgenikud, kes ei saa oma koduriigis enam olla, sest kasumiahnus on laastanud maa, millega sümbioosis nad on aastatuhandeid elanud. Ma ei imestaks, kui seegi paljude jaoks suureks üllatuseks osutub, olgugi et selged ohumärgid on juba mõnda aega endast aimu andnud. Tõsiasi on see, et suur osa inimkonnast elab täielikus teadmatuses ja pimeduses, uskudes, et neil endil pole mingisugust rolli maailmas toimuvates protsessides. Ja see usk on vankumatu.

Põgenikekriis on tagajärg, millega tuleb parimal võimalikul moel tegeleda, mitte selle eest pead liiva alla peita, kasutades väiklasi argumente, nagu meil oleks endalgi küllalt probleeme. Lääne maailmal on selles konfliktis oma roll, nagu ka saastatud keskkonna puhul arengumaades. See on suures osas kapitalistlikust ideoloogiast kantud käitumismustrite tagajärg, mida me endale tunnistada ei taha, ning ka Eesti rahvas on seda ideoloogiat suure poliitilise trauma tagajärjel pimesi toetanud, andmata endale aru, et oleme sellega kaasvastutajad. Seda isegi hoolimata sellest, et meil pole õnnestunud nautida täiel määral neid heaoluühiskonna vilju, millest pimestatuna me nii mõnegi fakti ees silma kinni oleme pigistanud. Ma ei väida, nagu meil oleks olnud palju muid valikuvariante, ja võib-olla otsustasime halbadest valikutest parima kasuks, aga see ei vabasta meid vastutusest.

On viimane aeg hakata kaasama otsustamisprotsessidesse inimesi, kes juhinduvad teadmistest. Mul on väga kahju tõdeda, et meie valitsus selliseid inimesi riigi juhtimises praegu märgatavalt ei väärtusta. Eesti poliitikas ning avalikus arvamusruumis valitseb läbu, kus domineerivad emotsioonidest kantud sõnavõtud. Eesti vajab praegu kaineid otsuseid. Selle ettepanekuga haakub ka meie sellesügisene esimene lehenumber, milles võtame vaatluse alla põhjuse, mis eesti inimeste kainet mõistust ja selget meelt kõige süstemaatilisemalt hägustama kipub.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Lehenumbri teemadele aitas kaasa mõelda Norra toetuste ja sotsiaalministeeriumi rahastatud kampaania „Joome poole vähem!" meeskond.

Jaan Pehk

LUULE

kes aias kes aias
keskeakriis on aias
mis nimi mis nimi
mina tema nimi

noorus hakkas ära vajuma
nagu vahel täis peaga vajub
vaatasin kahekümneaastast naist
mõtlesin et me võiks ju sobida

siis vaatasin peeglisse
ja lasin tal minna
quasimodo kriis
viisteist üleaastat
60 ülekilo

kiilanev paks higistav
muusik heleda häälega
kui ei laulaks
poleks enam midagi järel

krõps avaneb pipraviin ja lohutus
kandub mööda keha laiali
krõps avaneb teine ja tekib isu
uuesti vaadata peeglisse

huvitav kes see siis nüüd on
igatahes mitte enam quasimodo
ahaaaaaa
teie ees seisab ilus tark sarmikas
ron jeremy võimetega
jumalik peaaegu brad pitt
aeg on minna linna peale

julgus rääkida
julgus silma vaadata
julgus tutvuda
julgus kauemaks jääda

koju jõudes voodisse vaarudes
on viimseks mõtteks
kõik on ju tegelikult hästi

uuel hommikul
on meelest läinud
kes ma selline olen
vaarun peegli ette
ja näen üleni värisevat
quasimodo vanemat venda

aken on lahti

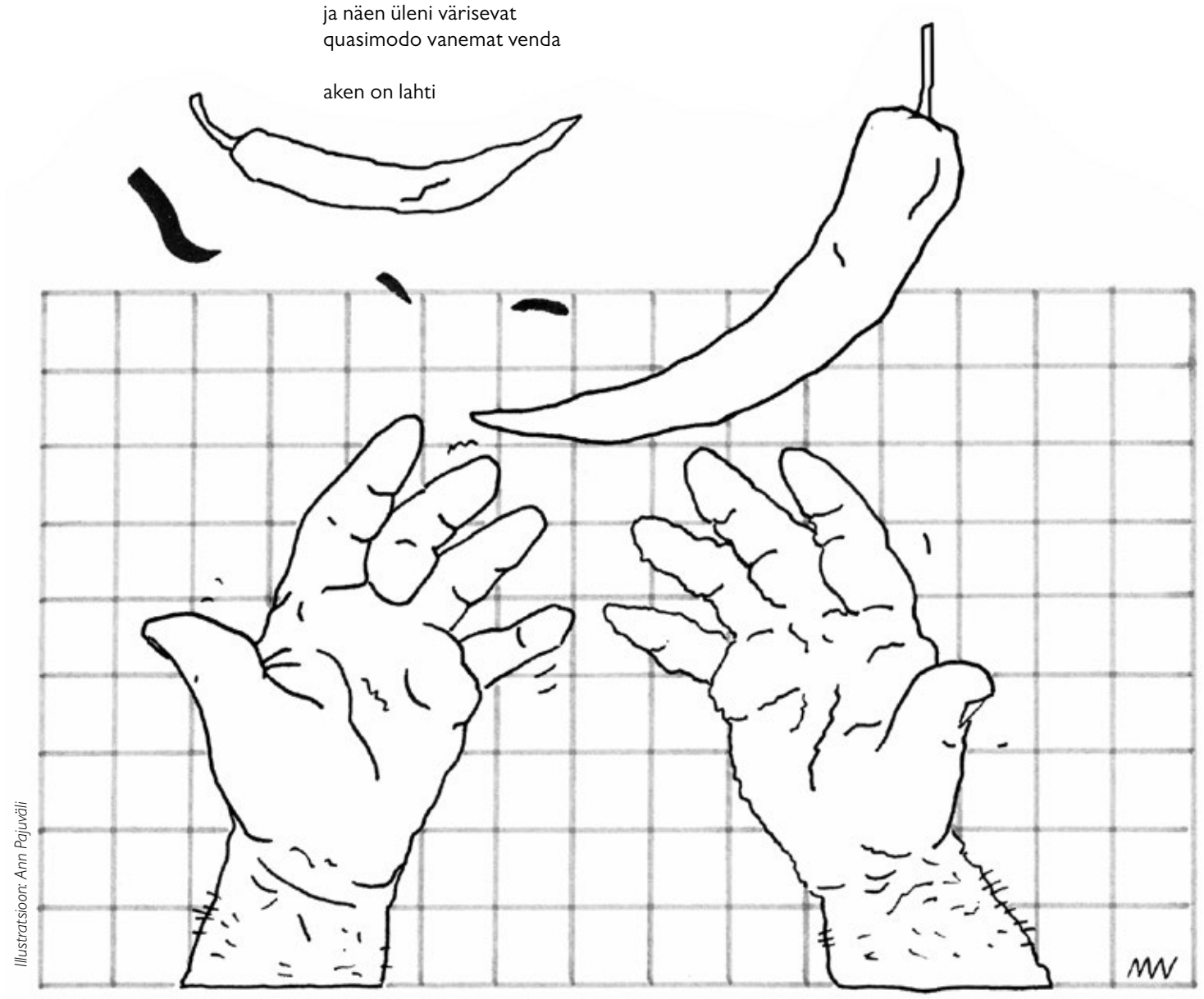

Illustratsioon: Ann Pajuväli

JOOME
POOLE
VÄHEM

poolevähem.ee

JOO POOLE VÄHEM. JÕUAD POOLE ROHKEM!

TERVE EESTI SIHTASUTUS

SOTSIAALMINISTEERIUM

norway grants

SEPTEMBER

VILJANDI MUSIC WALK: MUUSIKA, MÕISAD JA MÜSTILISED TEATRIMAJAD

2013. aastal esimest korda toimunud väikefestival Viljandi Music Walk on kasvanud tänavu kahepäevaseks – seekord täidetakse linn muusikaga 18. ja 19. septembril.

Ürituse omapäraks on see, et igal aastal on nii esinejad kui ka esinemispaigad uued. Nii on kontserdid toimunud näiteks raamatukogus, taaskasutuskeskuses, kohviku tagaõuel ja koolimaja hooviski. Lisaks muusikalistele elamustele ärgitatakse inimesi Viljandit uue nurga alt avastama, pakkudes sihtmärke ja tegevusi ka väljaspool kontserdipaiku. Festivali juhatab tänavugi sisse Tour d'ÖÖ rattasõit ja laupäeval toimub kogu linna hõlmav tänavaturgude päev.

Esinejate nimistus on sel aastal USA *soft indie rock*'i kollektiiv Vetiver, Vaiko Eplik ja Eliit, Kreatiivmootor, Leikki, Gorõ Lana ning plaadimuusikaga Siim Nestor ja Erik Morna.

VMW lõpu- ja Ugala hooaja avapeol on aga DJdena üles astuvate näitlejate kõrval kohal ka Orav, Drummie, Erkki Tero ja Janek Murd. Lisa- ja piletiinfo: *vmw.ee*

KUI LINN JUHIB END ISE EHK TALLINNA ARHITEKTUURIBIENNAAL TAB

Alates 9. septembrist vallutab pealinna järjekorras juba kolmas Tallinna arhitektuuribiennaal TAB, mis kannab seekord pealkirja „Isejuhtiv linn" ning räägib sellest, millised muutused võivad meid ümbritsevas linnas toimuda, kui rakendub kolmas tööstusrevolutsioon ja kasutusele võetakse isejuhtivad autod... TABi eesmärk on olnud läbi aastate kohaliku arhitektuurikultuuri tutvustamine ning pilguheit arhitektuurivaldkonna tulevikkugi, seekordne festival taotleb aga uue peatüki alustamist Tallinna linnaehituse mõtestamises, visualiseerides võimalusi, mida uue tehnoloogia vahendid pakuvad.

Enam kui kuu aega ehk 18. oktoobrini vältav rahvusvaheline festival toob huvilisteni näituseid, töötube, aruteluõhtuid, avalikke loenguid jne, programm on äärmiselt tihe ja võtab esiti silme eest kirjukski.

Biennaali keskmeks on väga nimekate asjatundjate osalusel toimuv sümpoosion. Nii saame kuulata 10. septembril Kultuurikatlas teemaplokis „III tööstusrevolutsioon" rahvusvahelise disainibüroo Carlo Ratti Associati asutaja ning MIT SENSEable City Labi direktori Carlo Ratti loengut, ploki „Andmed" raames aga lausa City University of New Yorki (CUNY) arvutiteaduse professori ning Software Studies Initiative'i asutaja Lev Manovichi ettekannet. Sümpoosioni teise päeva peaesinejad on Steve Diskin ja Salomé Galjaard.

TABi programmi kuuluvad ka kuraatorinäitus „Keha ehitus. Body Building" Eesti Arhitektuurimuuseumis, TAB-LABi teadusinnovatsiooni näitus Kultuurikatlas, visioonivõistluse näitus „Tallinna epitsenter" Viru Keskuse aatriumis ja TABi klubi Kultuurikatlas.

TABi kuraatoritiimi juhib arhitekt ja linnaplaneerija Marten Kaevats, biennaali korraldab Eesti Arhitektuurikeskus. Lisainfo: *tab.ee*

KUIDAS SAADA HEAKS ÕPETAJAKS?

Seda küsib Kinoteater koos just vastavat ametit pidava Priit Kruusiga uues lavastuses „Õpetaja Tammiku rehabiliteerimine". Lavastuses jutustatakse üht lugu, „dokumentaalset väljamõeldist" Noorest Õpetajast, kelle kogemused pärinevad Eesti koolielust alates 1990ndatel toimunud murrangust (kõige muu kõrval ka) hariduses, mille tagajärjel on õpetajaametil halb maine. Tuleb ette võtta rehabiliteerimine! Lavastusega suudab haakuda iga õpetaja ning neid juhtumeid võib ette tulla igal õpilasel, ent Kinoteatri eelistatud sihtgrupp ei ole mitte ainult Tootsid ja köstrid, vaid kõik need nelisada tuhat inimest, kes praegu Eestis mingilgi viisil koolieluga seotud on.

„Õpetaja Tammiku rehabiliteerimise" eesmärk on panna nii õpetajaid, õpilasi kui ka nende vanemaid koolikultuuri üle mõtlema. Milline on iga kooliga seotud inimese panus ja roll hariduselu arendamisel? Kus lõppeb õpetaja ja algab lapsevanema roll ning vastupidi, täheldades, et nende kahe vahel on selge piir? Milline on õpilase ja tema ema-isa vastutus ja panus koostöös, mida nad õpetajaga peaksid tegema? Kuidas luua koos koolirõõmu?

„Õpetaja Tammiku rehabiliteerimise" *work in progress* etendub 12. septembril teatrifestivalil Draama Tartus Sadamateatris, kus autorid ootavad varmalt publiku tagasisidet.

Esietendus toimub 19. septembril Tallinnas Sinilinnus, järgmised etendused 20., 21., 23., 30. septembril ja 2. oktoobril Sinilinnus ning oktoobris ja novembris Viljandis, Rakveres, Pärnus, Kuressaares, Jõhvis ja Paides. Vaata lisa Kinoteatri kodulehelt *kinoteater.ee*.

Foto: Siim Vahur

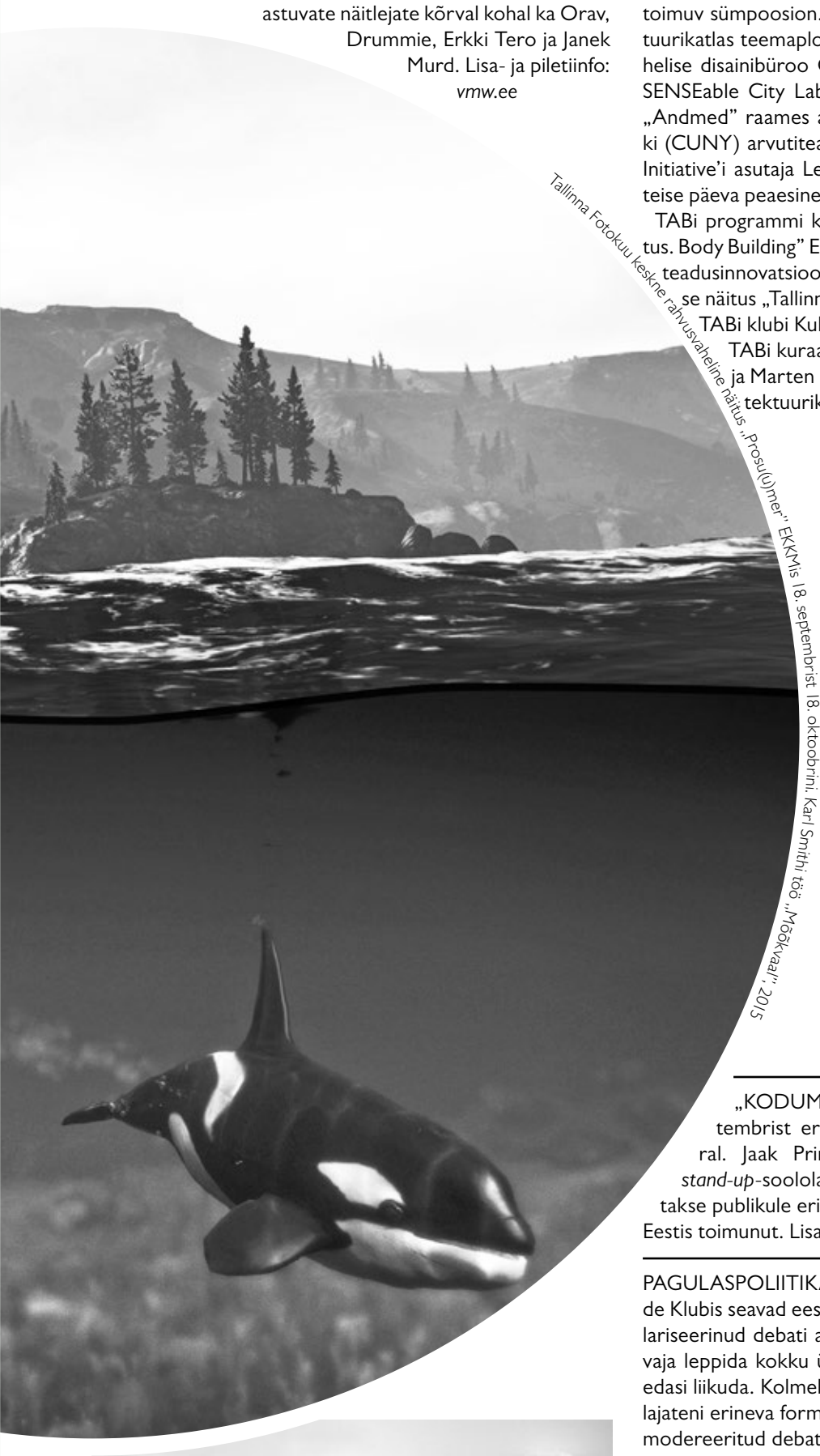

Tallinna Fotokuu keskne rahvusvaheline näitus „Prosu(u)mer" EKKMis 18. septembrist 18. oktoobrini. Karl Smithi töö „Mõõkvaal", 2015

Foto: Kris Moor

KIWA AVAB RETROSPEKTIIVI, nagu kirjutatakse ka Elu24 rubriigis „Eesti staarid", ning kõnealune suurejooneline isikunäitus „Autoportree tundmatuna" käsitlebki muu hulgas kohe 40-aastaseks saava Kiwa meediakuvandit, kes nimetas meediat näituse avamisel „tasuta lõuendiks". Aga Marika Agu kureeritud näitusel näeme Kiwa erinevaid kihte, kokkuvõttes keskendub valik aastatele 1997–2007. Näitus jääb avatuks 1. novembrini. Lisainfo: *tartmus.ee*

„KODUMAA KARJED" etendub alates 8. septembrist erinevais Eesti paigus veel kümnel korral. Jaak Printsi emotsionaalse ühiskonnakriitilise *stand-up*-soololavastuse kordusetendustel vahendatakse publikule erinevate tekstide kaudu 25 aasta jooksul Eestis toimunut. Lisainfo ja tuuri graafik: *no99.ee*

PAGULASPOLIITIKATEEMALISED ARUTELUD Genialistide Klubis seavad eesmärgiks meie avalikku ruumi järsult polariseerinud debati argumenteerituks muutmise, ühtlasi on vaja leppida kokku ühisalustes, et Eesti saaks ühiskonnana edasi liikuda. Kolmel järjestikusel kolmapäeval tuuakse kuulajateni erineva formaadiga arutelud: 23. septembril toimub modereeritud debatt, kus otsitakse vastust küsimusele, kas üleeuroopaline pagulaskriis on ohuks eesti rahva ja kultuuri säilimisele; nädal hiljem uuritakse, kuidas oleks Eestil võimalik pagulaskriisist tugevamana väljuda; 7. oktoobril pole laval enam eksperdid, vaid toimub rahvakogu stiilis juhitud arutelu väiksemates gruppides.

„MOEST VÄLJAS" on Jaak Kilmi ja Lennart Laberenzi dokumentaalfilm, mis jälgib moedisainer Reet Ausi teekonda Tallinnast läbi Euroopa moelavade ning Lõuna-Ameerika puuvillaväljade otse masstootmise epitsentrisse Bangladeshi. Aastatel 2009–2014 üles võetud ühiskonnakriitiline dokumentaalfilm keskendub kiirmoe kahjulikkusele ja selle valmimisega kaasnevale ebainimlikule mõõtmele: lapstööjõu kasutamine, füüsiline vägivald ja 80-tunnised töönädalad. „Moest väljas" esilinastub 16. septembril kell 19 Disainiöö raames Kultuurikatlas, kinodes näeb seda juba alates 17. septembrist.

„bodyBUILDINGbody" („kehaEHITABkeha") on Maarja Tõnissoni performatiivne tantsuetendus, millega on võimalik kohtuda Tallinna arhitektuuribiennaali kuraatorinäituse „Keha ehitus. Body Building" raames arhitektuursete vormide vahel. See on aistinguline ruum, mis kutsub vaataja olukorra keskmesse, kuid jätab vabaduse ringi liikuda nagu tavalisel näitusel. Lavastus loob meelelis-ruumilise terviku liikumise, helide, video ning näituse installatsioonide vahel. Lavastuse helilooja on Tanel V Kulla, videokunstnik Hannes Aasamets, produtsent Helen Sürje, kuraatorid Sille Pihlak ja Siim Tuksam. Etendused toimuvad 17.09 ja 01.10 Eesti Arhitektuurimuuseumis. Lisainfo: *tab.ee/programm*

TALLINNA FOTOKUU 2015 on omaalgatuslik rahvusvaheline kunstibiennaal, mis algab näituse „Prosu(u)mer" avamisega 17. septembril Tallinnas EKKMis. Näituse teemaks on tarbijad, kes osalevad esemedisainis, näiteks hobifotograafidest tootetestijad ja juutuuberid. Tallinna Kunstihoone galeriis tehakse ülevaade 1990ndate Balti fotokunstist ning Tartu Kunstimajas võib näha mateeria metafoore. Näituseid avatakse ka oktoobris ja novembris, lisaks toimub fotokunstimess ja tihe satelliitprogramm. Vaata lisaks: *fotokuu.ee*

MA EI TEA KEDAGI, KES TEAKS KEDAGI, KES EI JOOKS

Ellen Murula

Neljapäev, kell on 17 läbi, umbes neljas kõne Müürilehe toimetusele: „Kuule, ma ei suuda seda alkoreklaami lugu kirjutada. See on ju nii ilmselge, et reklaami peaks ära keelama. Siin pole millestki rääkida."

Sügisel arutab riigikogu sotsiaalministeeriumi ettepanekul alkoholi elustiilireklaami keelustamist. Elustiilireklaam on näiteks need klipid, kus noored meekarva kehad on lõkke ümber uue suvise *spritzer*'iga. Seaduse täpne tekst ja pakutud piirangute nimekiri pole veel saadaval, kuid taolise otsuse poole on püüelnud aastaid erinevad rahva tervise kaitse organisatsioonid. Niisiis vähemalt kuskil linna nurgas, tolmuses sihtasutuse kabinetis ootavad inimesed hinge kinni pidades. Antud eelnõu puudutab otseselt ka ühe koalitsioonileppe lubaduse täideviimist. Valimislubaduste täitmise protsent on nii koomiliselt madal, et tähistada tuleks ainuüksi selle eelnõu jõudmist seadusandliku koguni.

Ma teen kiire eelduse, et Müürilehe lugeja on teatud tüüp. Selline, kes ei eira teadussaavutusi ja loogilist mõtlemist ning on suutnud säilitada oma laia harituse juures idiosünkraatilise lootusrikka visiooni riigist, kus ta tahaks kodanikuna kaasa lüüa. Ja ütleme, et Müürilehe lugeja panus sellesse visiooni võib olla rekreatiivne (Patareivi külastamine), aktiivne (Arvamusfestival) või mingi kombinatsioon neist kahest. Müürilehe lugeja on just see inimene, kes võiks hakata toetama antud eelnõu kõige karmimat lõpplahendust. Teema on lihtsalt liiga oluline, et jätta see poliitikutele.

FAKT

Alkoholireklaam avaldab mõju inimeste alkoholitarbimisele. Vanadele ja noortele, meestele ja naistele. Olles tegelenud ligi kümme aastat vaheldumisi sotsioloogia ja turundusega, ei saaks ma midagi muud väita. Ma oleks siis nagu onkoloog, kes kimub polikliiniku ukse ees suitsu ja väidab möödujatele kindlameelselt, et talle külge ei hakka. Hästi tehtud reklaam võib tekitada konkreetset huvi uue toote vastu, kuid mõjutada ka pikaajaliselt üldist tarbimisharjumust ja -ootust (vt ka „brändijuht"). Tõestust? Ava näiteks veebis mõni teadusarhiiv ja sisesta vastavad otsingusõnad. Või otsi Google'ist alkoholipoliitika rohelise raamatu kohta. Või kui juba usud, siis loe lihtsalt Memokraadi kokkuvõtlikku artiklit Eesti alkoholireklaami telgitagustest (ilmus 13.11.2014).

Sa ei leia alkoholireklaami riismeid enda seest rikkumata kujul. Kui pead ütlema kolm suvega seonduvat märksõna, siis vaevalt on nendeks „muru, päike, Saku Kuld". Aga mõtle korraks, kui tihti on sinu viimastes mälestustes keegi midagi tarbinud. Minul on liiga palju. Üks tšiili sõber rääkis mulle Kantist ja pärast tantsisime mitmekesi ümber saapa. Kogukulu: viis punast veini. Vanaema tegi head nalja. Kogukulu: üks džinn toonikuga.

Vale oleks mõelda, et alkoholireklaami piiramist tulekski teha ainult „nende rumalate" tarvis, kes end surnuks joovad. Otseselt alkoholitõve, -mürgistuse või alkoholiga seotud psüühikahäire tagajärjel suri näiteks 2008. aastal Eestis 289 inimest. Osaliselt alkoholist tingitud haiguste tõttu sureb igal aastal erinevate allikate andmetel 1500–9000 inimest – oleneb, kuidas arvestada alkoholi kui riskifaktorit. Ka karmimaid kuritegusid – tapmisi, liiklushuligaansust, koduvägivalda – pannakse toime enamjaolt vines. Öelda, et need numbrid on väikesed või miskit viisi loomulik kadu, on küüniline ja inimvaenulik. Seda enam, et võrreldes Eestit teiste maadega, kus on sama tüüpi napsikultuur, kannatame meie miskipärast hoopis hullemate tagajärgede käes.

KELLEL ON ÕIGUS END TÄIS JUUA?

Meil on õigus alkoholi mitte tarbida või tarbida. Poliitika karmistamine, alustades reklaamist, ei vähenda seda õigust mitte kuidagi. Õige küsimus on, kellel on õigus sind mõjutada? Alkoholitootja kutsub tarbima ajalehes, internetis, televiisoris, tänaval, baaris ja poes. Mitmete miljonite eest, parimate ekspertide abiga. Muidugi, su ema-isa tohivad sinu ees juua. Ka sinu sõbrad tohivad sinu ees juua, isegi helistada ja jooma kutsuda! Lähedastel on oma mõju, aga me oleme kokku leppinud, et me ei roni inimeste eraelu või suhteid reguleerima, kuniks nende tegevus ei sea otseselt ohtu kaaskodanikke. Arvestades siis, kui palju me teame avaliku promo toimimisest, oleks üsna tobe reklaamimaastik reguleerimata jätta lihtsalt selle pärast, et kuskil on praegu mingi ogar isa reklaamist ette jõudnud ja teeb oma 13-aastast esimese õllega meheks.

Toimiv alkoholipoliitika on mitmetahuline ja ülipika pooldumisajaga. See tähendab, et kui homsest täielikult elustiilireklaamid keelaksime, siis läheks pisut aega, et A. Le Coqi tunnusmuusika süsteemist lahkuks. Muutusi näeks umbes 10–15 aasta pärast, mis on ilmselgelt liiga kaua ühe valimistsükli jaoks, ja hoidku jumal, et kollane erakond teeb midagi sellist, mille vilju roheline või sinine oma arvele kirjutada saaks.

Kahjuks ei ole meie valitsusparteid suutnud seni välja mõelda Eestit, kus nii mitmed valdkonnad poleks alkoholiga seotud. Igat masti töökohad, külapoekesed, sport, telekanalid, rääkimata loovagentuuridest, sõltuvad Alkoholist. Utreerides võib väita, et Alkoholita poleks raha teha kodumaiseid krimisarju, sulguksid väikeettevõtjate veoteenused ja Kilingi-Nõmmel poleks enam kauplust, kust Schillingu ajal retropräänikut osta. Eesti regionaalpoliitika ja massikultuur on Alkoholist läbi imbunud. Tahtmatult tuleb silme ette paralleel iidse Kreekaga, kus viljaikalduse ärahoidmiseks heideti aegajalt kaljult alla mõned noored neitsid. Õõvastav, aga enamvähem toimis.

Seetõttu võib juhtuda hoopis nii, et sügisel jõuab riigikogu ette nõrk eelnõu, mis reaalselt alkoholireklaamidele mõju ei avalda. Mingi säte stiilis „kutsugem üles väga vastutustundlikule tarbimisele". Ühiskondliku huvi ja surve puudumisel läheks see läbi. Koalitsioonileppe punkt 10.42 – tehtud! Kuna paberil on reklaam reguleeritud, siis tundukski, et meie 11,7-liitrine tervisenaps on paratamatu rahvusiseloomu eripära, mitte olematu alkoholipoliitika tagajärg.

SIHTGRUPI ÜLETÖÖTLEMINE

Alkoholipoliitika, mis on aktiivne ja inimese poolt, tekitab infrastruktuuri, mis toetab su tervislikke valikuid. Era- või kasumihuvi toetamine tekitab taristu, kus tervist hävitavate valikute tegemine on võimalikult lihtne. Paneme reklaamile reaalsed piirangud ja ootame 10–15 aastat! Mis vallandub tammide tagant? Kas Hea Uus Otsmikusagara Ilm on ikka ilus? Mina olen valmis seda maailma ära ootama. Ma tahan teada, kas joon longerot tõesti seetõttu, et mulle meeldib selle maitse (väidetav joomise põhjus #4) ja mul pole pingeid millegi muuga leevendada (väidetav joomise põhjus #3). Või rääkisid minuga selle valikul hoopis vahva triibuline lamamistool ja modelli kadestamisväärsed sääred longero trükireklaamis. Mul tuleb hea soe tunne, kui leian end sihtgrupist.

Erinevad organisatsioonid on teinud viimastel aastatel väga head tööd. Me püüame alkoholi septembris või jaanuaris korraks maha jätta ning seda mitte suutes saame aru, kui suur kulu on sel meie tervisele ja rahakotile. Tekkinud on minu põlvkonna eeskujud, kes üritavad kapist välja tuua olematu alkoholipoliitika tagajärgi. Kõige kurvem on see stsenaarium, kus Müürilehe lugejad väsivad tänu erinumbrile teemast sootuks. Kuskil saavad karsklased külge sildi „keskklassi hüsteerik" ning enam ei taheta alkoholist rääkida. Pole ju eriti seksikas pommuudis, et see kahjustab tervist. Siis võtame jälle koos ja põhjendame viiendat pitsi sellega, et eestlased on vana mererahvas ja sügistormide ajal on vaja sooja teha. Kuigi selgusetuks jääb, kas keegi meenutab tõesti oma minevikku kalamehena või jutustab ümber rahvuslikku reklaamklippi, mida ta pärast üheksat nägi.

ALKOHOLITARBIMINE EESTIS

- 2014. aastal jõi täiskasvanud eestlane aastas keskmiselt 11,7 l puhast alkoholi.
- 75% inimestest arvab, et Eestis juuakse liiga palju.
- 85% inimestest hindab enda alkoholitarbimist väheseks või mõõdukaks.
- 13% noorukitest tarvitab alkoholi vähemalt kord nädalas. 23% koolielistest tarbib lahjasid alkohoolseid jooke vähemalt kord kuus.
- 11–15-aastaste koolinoorte hulgas on olnud vähemalt ühe korra purjus 41%.
- Alkoholi liigtarvitamine on Eestis suurimat majanduslikku koormust põhjustav terviserisk, mis ületab suitsetamise koormust kahekordselt.

Allikad: alkoinfo.ee / *M. Reinap, TÜ, 2009 / Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2012. EKI 2012. / Eesti Konjunktuuriinstituut, 2014.*

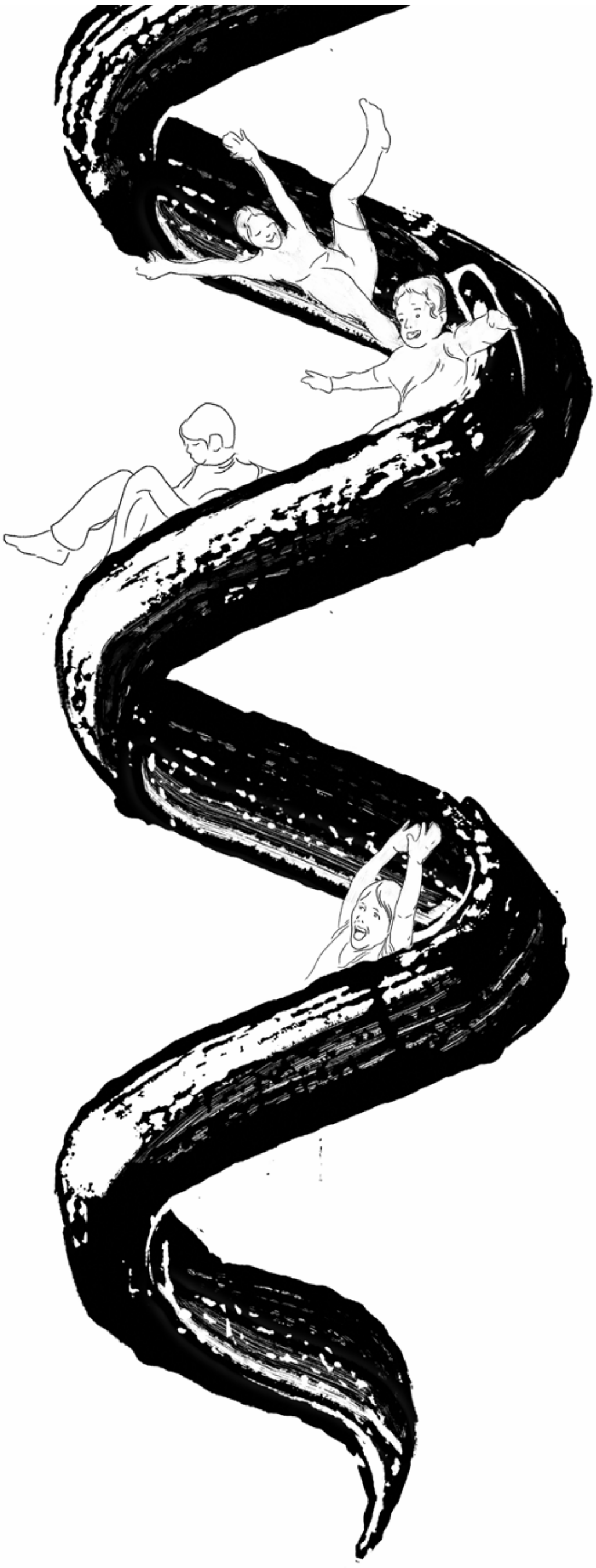

Illustratsioon: Vahram Muradyan

Müürilehe toimetusse laekus suve viimastel päevadel veiniplekkidega ümbrik. Peale oli kirjutatud „Suurimatelt kultuurisõpradelt" ja postmargil ilutses vahutav õlu.

ONU ALKO SUVELÕPUMÕTISKLUSED

Istun siin ja vaatan suvele tagasi – mul on hea suvi olnud. Päikest on küll vähe olnud, aga jooginumbrid püsivad. Ikka 12 liitrit aastas, uskumatu. Ja kõik üle viieteistaastased panevad. Meil on tubli rahvas. Võttis omaks euroopaliku kultuuri ja hakkas toidu kõrvale ka õlut ja veini jooma, lisaks sellele, et end nädalavahetustel pildituks tõmbab. Super! Ja naised joovad järjest rohkem, oleme saavutamas euroopalikku võrdsust.

Käisin paljudel lahedatel üritustel. A. Le Coq Arenal jalgpalli rahvuskoondist vaatamas. Saku Suurhallis kossu. Lemmikkossumeeskond tuleb siiski kodukohast Tartust – Rock. Sadamas käisin vaatamas soomlaste uut rahvussporti õllerallit, see oli lahe, suur kohvrite armaada. Või Amarillo, nagu öeldakse Koskenkorva karaokebaaris. Hennessy aastalõpuballile ostsin juba pileti ära, kultuuri toetamine on ka oluline.

Sellest rääkides. Tampsi saime õlut reklaamima, kõva sõna. Ojari ja Sepp pudeliga, see ei üllata kedagi. Aga Tamps on teine lugu. Üldse, kui ma vaatan neid ilusaid inimesi reklaamides, siis tuju läheb heaks. Käivad matkamas, kast õlut kaasas. Tantsivad lõbusõidulaeva peal, värvilised siidriklaasid käes. Alkoreklaamid on nagu tükike päiksekiirt keset masendavaid filme ja veel masendavamaid uudiseid.

Hea meel on tõdeda, et alkohol on Eestis kõigile kergesti kättesaadav. Vahet ei ole, kas oled mees või naine, linnas või maal, täiskasvanu või alaealine, lähim alkoost asub sinust kõige rohkem 10 minuti kaugusel. Eestis tegutseb üle kahesaja viina müüva kaupluse 100 000 inimese kohta, see peab olema mingi rekord. Rootsis on neli.

Lisaks olen ma tõeliselt uhke, et meil on nii palju rahvuslikke alkonorme, mida üldiselt aktsepteeritakse. Saun ja õlu käivad kokku. Trenni tegemise järele sobib üks karastav õlu. Peietel juuakse viina. Laste sünnipäevadel joovad emad veini, isad õlut. Rannas juuakse siidrit, Ice'i või gaseeritud veini. Pulmad. Poissmeestepeod. Õllesummer. Kahjuks ei ole veel koorimuusika traditsiooni ja Pärti õnnestunud ühegi alkohoolse joogiga siduda, aga see on aja küsimus. Võib-olla osta ära lauluväljak, et koorid koguneksid Liviko Laululaval?

Alkoholiga on seotud ka mitmed rahvatarkused. Veinis peitub tõde ja viin on targa inimese jook. Kange on parim külmarohi. Õlu – vedel leib. Siidrile peaks mõtlema oma kõnekäänu, see on uuem jook. Hea oleks midagi naistele suunatut. Praegu tuli mõte, miks mitte „Siidris peitub naine!"?

Kas teate, millised on praegu kolm Eesti edukamat toiduainetööstuse ettevõtet? Rakvere Lihakombinaat, Valio ja Kalev? Vale vastus. Need on A. Le Coq, Liviko ja Saku, just selles järjekorras. Me oleme majanduse mootorid. Ja muide, „teenindusettevõtetest" on kasum suurim meie sõltuvussõpradel Olympic Casinost. Eks tööviljakus on ikka suurim firmades, kes hingega Eesti asja ajavad.

Kõik ei ole muidugi lust ja lillepidu. Ma tunnen muret väheneva rahvastiku pärast. Selleks et saaksime tulevikus majanduskasvu säilitada, peaks iga eestlane jooma natuke rohkem. Ja alustama natuke varem. Oleme töötamas selle tarbeks koos ministeeriumiga välja viieaastast projekti „Joome poole rohkem!". Samuti pakun välja mõtte, et võiks näiteks müüa alkoholi keskkoolides, uuringud näitavad, et kõik üle kolmeteistaastased nagunii juba joovad.

Minus tekitab nõutust, et paljud söögikohad on suurendanud oma mittealkohoolsete jookide valikut ja pannud neile eksitavalt alla sildi „kokteilid". Mu kindel seisukoht on, et kokteil saab olla ainult midagi alkohoolset – ja peaks saab nimetada vaid üritust, kus juuakse. Tuleb olla terminites korrektne. Noored on eriti kergesti mõjutatavad, neile tuleb varakult selgeks teha, et kui sa ei joonud, siis polnud see pidu.

Kurvaks teevad ka inimese vabadust piirama õhutavad liikumised, nagu „Septembris ei joo" või „Tilgatu jaanuar". Nagu kolmekümnendatel, me elame ohtlikul ajal, kus tõstavad pead mitmed äärmuslikud tendentsid. Õnneks on karskuspropaganda eelarve väike ja meie rahvas ei ole rumal, saab väga hästi aru, kes võitleb vabaduse ja kes ninnunännutava riigi eest.

Jah, tulevikku vaatan siiski lootusrikkalt. Olen teinud teatud inimeste hulgas selgitustööd, et lahja alkohol on teist tüüpi kui kange alkohol, nii et selle aktsiisi ei ole vaja rohkem tõsta. Kange alkohol on saanud üldse viimasel ajal halba kajastust, seepärast võiks mõelda sellele uue nime, võib-olla tugev või võimas alkohol?

Ja nagu tõdeti Arvamusfestivalil, siis ehkki poliitikud arvavad, et alkoholitarbimist peaks vähendama, ei julge koalitsioonist keegi midagi teha, sest arvamusliider Švejk on öelnud: „See valitsus, kes õlle hinda tõstab, kaua ei püsi." Meil on ka reformaritega väike kokkulepe olemas ja kesikud saime viimasel hääletusel taha. Sotsidel ja isamaal on juba nii vähe kohti, et neil ei ole põhimõteteks ruumi.

Kas midagi võiks teisiti olla? Vähem sildistamist. Viimasel ajal on räägitud näiteks alkosurmadest – no kuulge, see on jabur, nagu keegi saaks rõõmu kätte surra. Nimetame asju õigete nimedega, räägime ikka liiklussurmadest, uppumissurmadest, korteripõlengutest, kaklustest, lähisuhtevägivallast ja depressioonist. Ja ärme ütle „tervislik eluviis", ütleme karsklased. Fanaatikud. Mina igatahes jätkuvalt kasvatan oma lapsi põhimõttega, millega mu isa mind kasvatas: „Ära usalda inimest, kes ei joo!"

Onu Alko

PS. Kuulsin, et Tondiraba Jäähall ootab sponsorit, miks mitte Tondiraba Saku on Ice?

Vaata Vimeost lisaks Eesti Kunstiakadeemia tudengite auhinnatud animafilmi „Eine murul". Tänapäeva Eesti elu karikeeriv nukufilm on saanud oma nime Édouard Manet' kuulsalt maalilt ning rämekoomiline teos kujutab tänava- ja külapildist tuttavate joodikute eluheitlusi.

ALKOHOL MOODUSTAB TAPEEDI MEIE ÜMBER

Intervjuu **Riina Raudsega**. Küsis **Henri Kõiv**

Liikumise ,,Joome poole vähem!'' eestvedaja Riina Raudne on toonud aastaid vindunud alkoholidebatti suure sõõmu värsket õhku. Moodsa karskusliikumise asemel on tegemist hoopis autentsusliikumisega. Riina soovib päästa eestluse alkoholitööstuse nähtamatu karvase käe, osava müüdiloome ning riigi tegevusetuse küüsist, mis on kujundanud olukorra, kus üksteisega rääkimiseks tunneme vajadust purjus olla.

USA-s Eesti alkoholidiskursusest väitekirja kirjutanud Riina Raudne on kõigi reklaamigurude halb unenägu. Ta saab hetkega aru, kui järjekordne siidrikampaania üritab talle naiselikkust pähe määrida. Alkoholitootjad ei saa Terve Eesti SA asutaja pärast rahulikult magada – Riina tegevus ohustab nende kasumimarginaale. Isegi turuliberaale on Riina argumendid ebamugavasse olukorda asetanud. Riina on veendumusel, et riik on rahva joomisvõime liiga odavalt rahvusvahelisele alkoholitööstusele välja rentinud. Nõnda on alkohol muutunud viimase 25 aastaga märkamatult eestluse kõikehõlmavaks pärisosaks. Alkoholitootjate kootud võrgu silmused hakkavad alles nüüd tasapisi järele andma.

Sa oled liikumise „Joome poole vähem!" algataja. Miks tuleks just poole vähem juua?
See, kuidas me praegu joome, teeb palju kahju nii mulle, sulle kui ka ühiskonnale. Samas väheneksid mitmed probleemid märgatavalt isegi pisut vähem juues. Ükskõik kas sa jood praegu ühel õhtul kaheksateist või kolm klaasi, kui sa vähendad seda poole võrra, siis igal juhul on see su tervisele kasulik.

Ehk üksikisiku tasandil pole vahet, kas ma joon nelja päeva asemel kaks korda nädalas või kaheksateistkümne klaasi asemel üheksa?
Me ei taha, et kuskil oleks mingi amet, kes ütleb täpselt, kui palju ja kuidas on normaalne. Liikumise „Joome poole vähem!" loogika võimaldab täiskasvanud inimesel ise endale sobivaid reegleid luua. See on üleskutse mõtlema ja arvutama. Kui me suudame inimesi veenda, et poole vähem joomine on neile ja nende perele hea, siis igaüks saab seda isemoodi tõlgendada. Mõne jaoks võib see tähendada, et ta teeb aastas mitu alkoholivaba kuud. Mõnele teisele aga, et ta ei joo pooltel õhtutel või joob iga kord poole väiksema koguse alkoholi. Väga tihti öeldakse meile hiljem, et „Joome poole vähem!" pani mind mõtlema, kui palju ma üldse joon. Samuti saadakse teadlikuks sellest, kui vähe on võimalusi mingites kindlates situatsioonides mitte juua.

Kas siinse alkoholikultuuri konservatiivsemaks kujundamine on pigem ülalt alla või alt üles protsess? Kas põhirõhk on huvikaitsel või teavituskampaanial ja kumb on olnud seni tulemuslikum?
Mõlemad. Tahaks saavutada selle, et kui inimesed tulevad kokku, siis nende esimene mõte ei oleks alkohol – et nad ei saa koos aega veeta, kui alkoholi ei tarbi. Samas on see, mis taolistel koosolemistel toimub, mõjutatud teataval määral kujutluspiltidest, mida loovad alkoholireklaamid. Reklaam pakub ühelt poolt alt üles haridust selle kohta, kuidas me peaksime jooma. See ütleb sulle, et alkohol annab tiivad, maskuliinsuse, võime koos olla ja naistele läheneda. Kui me isegi üritame oma kampaaniatega inimesi harida, siis alkoholitööstus paratamatult võidab. Nende kõne on 18 miljoni kõne, mida nad on teinud väga tõhusalt 25 aastat, meie kõne on poole miljoni kõne. Seega mõjutab reklaamipiirang ehk ülalt alla regulatsioon alkoholitööstuse võimele oma tooteid reklaamida omakorda seda, kuidas me kokku tuleme ja mida joomisest arvame.

Sa oled selles valdkonnas paar aastat huvikaitset teinud. Mida sa oskad selle kohta kokkuvõtvalt öelda? Kui altid on poliitikud neid küsimusi arutama ja kui altid muudatusi ellu viima?
Väga paljud poliitikud saavad suurepäraselt aru, mis toimub. Alkoholipoliitika rohelise raamatu kirjutamine, mis toimus aastatel 2011–2012 ja kaasas väga paljusid inimesi, sh poliitikuid, on meid alkoholitööstuse ja alkoholikultuuri seostes märgatavalt harinud. Meil on esimest korda olemas terviklik ülevaade alkoholipoliitika erinevatest aspektidest. Selle protsessi käigus tulid välja ka kohad, kus alkoholitööstus on väga vastu muudatustele. Kuigi poliitikud on pannud oma valimisplatvormidesse järjest julgemat retoorikat, on nad reguleerinud alkoholiturgu seni jätkuvalt viisil, mis ei kahjusta alkoholitootjate huvisid praktiliselt üldse. Antud küsimuses riik oma ülesannet leida tasakaal tööstuse huvide ja tervisekaitse vahel pigem ei täida. Riik on üht tööstusharu ebamõistlikult poputanud, kehtestanud erakordselt leebed tingimused, mis on võimaldanud sellel turul palju suuremaks kasvada, kui me jõuame rahvana kanda. Riik on tekitanud olukorra, kus üksikisikud ja pered peavad kandma kogu kahju, mida alkoholitööstuse kasumlikkus tekitab.

Tõsi, koalitsioonilepingus on aktsiisitõus kirjas, kuid Terve Eesti SA ametlik seisukoht on, et sellest ei piisa.
Me peame lihtsalt jätkama aktsiisitõusuteemalist vestlust ja näitama, et tegelikult Eesti riik rendib meie rahva joomisvõimet rahvusvahelisele alkoholitööstusele liiga odavalt välja, võimaldades alkoholitootjatel seeläbi suuri kasumeid teenida. Oleks õiglane, kui me jootmisõiguse eest tootjatelt kahjude katteks rohkem makse koguks. Peaksime leidma mõistliku tasakaalu, et tootjate

Riina Raudne. Foto: Tõnu Tunnel

ärikliima meid kahjustava tegevuse jaoks liiga soodne poleks, mille tulemusena väheneks ka nende äritegevuse maht. Ma saan aru, et selle eesmärgi väljaütlemine läheb väga paljude populaarsete ideoloogiliste positsioonidega vastuollu. Eesti tahab ju olla üldiselt rahvusvahelistele suurkorporatsioonidele atraktiivne investeerimiskeskkond, aga alkohol ongi erand, alkohol ei ole tavaline kaup. Pidev kasv ei ole meile hea. Samas on tore, et alkoholist tingitud kahjusid puudutav vestlus liigub rahulikult, aga jõuliselt selles suunas, et poliitikud näevad järjest rohkem, kuidas alkoholiga seotud probleeme saab Eestis poliitiliste otsustega lahendada ja et see on õige asi, mida teha.

Milline võiks olla see konkreetne alkoholiaktsiisi määr?
Me ei peaks rääkima konkreetsest aktsiisimäärast, vaid erinevate meetmete koosmõjust etanooli kogutarbimisele. WHO on öelnud, et eesmärk võiks olla kuus liitrit puhast etanooli elaniku kohta aastas, Eestis on see number praegu kümme. Me peame tegema eesmärgi saavutamiseks aeglaselt ja jõuliselt umbes nelja asja korraga: vähendama reklaami, tõstma hinda, vähendama kättesaadavust ja pakkuma alkohoolikutele ravi. Kui me teeme neid asju korraga, siis on tõenäoline, et liigume kuue liitri suunas.

Kas sulle ei tundu, et kui me kehtestame palju käske ja keelde, et alkoholireklaam on keelatud ja müük piiratud, siis loome *nanny state*'i, piirates sellega teatud vabadusi?
Siin on kerge ajada omavahel segi korporatsioonide ja isikute vabadusi. Enamik piiranguid keskendub tootjate turundustegevusele, mitte üksikisiku valikule juua. Korporatsioonide vabadusi on minu maailmapildis täiesti normaalne piirata, eriti juhul, kui äritegevus toob kaasa sadu indiviidide surmi aastas. Kui küsida inimestelt, siis suur osa neist ei pea ahistavaks, et Eestis ei ole enam tubakareklaami. Päris paljud on sellega rahul. Kui sa tahad suitsetada, siis sul on võimalik seda täiskasvanuna teha. Tavalist inimest ei ahista see, et tubakareklaamid ei äärista enam spordiväljakuid ega ehi kultuuriüritusi. Tuleb ühtlasi vaadata, kes neid argumente keelu- ja käsuühiskonna suhtes väljendavad. Sageli on nendeks alkoholitööstusega seotud suhtekorraldajad. Nemad esitavad meedias argumente selle kohta, kuidas „kõik tahetakse ära keelata", ja liiga tihti hakkavad inimesed neid lihtsustatud väiteid kasutama, esitamata seejuures kriitilisi küsimusi.

Räägi veel nendest argumentidest, millega alkoholitootjate suhtekorralduse allüksused meid pommitavad. Sellest, mida me ei adu, aga mis pidevalt kuskil kõrval töötab ja meid suunab.
Mitmed siinsed suurtootjad on rahvusvaheliste alkoholifirmade allüksused, kel on väga pikaajaline kogemus uutele turgudele sisenemisel. Kui mõelda, kuidas üks õllebränd uuele turule tuleb ja mis seal toimub, siis kõigepealt hakkavad nad vaatama, kuidas muuta alkohol selle kultuuri tavapäraseks osaks. Esmalt uuritakse kultuuri ja püütakse välja selgitada, mis elanikkonna jaoks juba tähtis on. Mingid asjad on universaalselt olulised, nagu seksuaalsus, mehelikkus ja naiselikkus, igasugune koosolemine, aga reklaamid võivad ekspluateerida ka näiteks ajaloolisi brände või viiteid. Eestlastele näiteks on müüdud taasiseseisvumise järel väga palju patriotismi – seda eelkõige spordi ja laulupeo sponsoreerimise kaudu. Või kui võtame jalgpalli. Mõte, et jalgpall ja õlu käivad käsikäes, pole sugugi universaalne – see pole maailmas alati nii olnud. Seda on institutsionaliseeritud reklaami kaudu sellise määrani, et kui inimesed tulevad kokku jalgpalli vaatama, tundub paljudele väga imelik mitte õlut juua. Niimoodi punub tööstus võrku, sidudes reklaami ja suhtekorralduse abiga oma toote igapäevaga. Alkohol on järjest rohkem igal pool ja meile tundub, et ilma ei saa. Poleks sporti, pulmi, matuseid ega laulupidu, kui poleks alkoholi või selle sponsorlust.

Samas oli alkoholitootjatel Eesti turgu üsna kerge hõivata, sest nõukogude perioodil tarbitud alkoholikogused olid niigi suured.
Nõukogude ajal kasvas alkoholitarbimine hüppeliselt: me läksime kolmelt-neljalt liitrilt inimese kohta enne teist maailmasõda üle üheteistkümnele kaheksakümnendate alguses. Gorbatšovi alkoholivastane kampaania viis Eesti näitaja korraks tagasi umbes kuuele liitrile, kuid taasiseseisvudes oleme tõusnud uuesti kümne liitri peale. Nõukogude taagale vaatamata leidus Eestis turusegmente, mis olid täielikult katmata, näiteks väga paljud naised ja lapsed ei joonud. Nüüd joovad alaealised suures koguses ja alustavad üha varem, joovad sagedamini, neile tehakse palju tugiratastega brände,

mille puhul on raske aru saada, kas tegemist on alkohoolse joogiga või mitte. Tooks näitena eelmisel aastal välja tulnud A. Le Coqi More Hito karastusjoogi, mille nime hääldatakse nagu Mojito kokteilil. Tegu on laimi- ja piparmündimaitselise joogiga, mille tutvustav tekst on suurepärane näide piire segavast ambivalentsusest. See on kõige *cool*'imate ja tšillimate õhtute jaoks kõige *cool*'imatele ja tšillimatele sõpradele. All on väike *post scriptum*: lammastele keelatud. Ehk see on väga hea näide, kuidas alkoholitööstus kultiveerib nn keelatud vilja efekti ja rõhutab tegelikult varateismelistele seda, et kui lased kellelgi endale öelda, et sa ei tohi mingit jooki juua, siis sa oled natuke lammas. Olles muidugi teadlik, et ealiselt on teismeline varsti valmis autoriteedi vastu sõdima. Ja siin ei saa mitte midagi teha, sest tegemist pole alkohoolse joogiga, aga kultuuriliselt on see täiesti alkohoolne – nii oma nime, maitse kui ka turunduse mõttes.

Kuidas selliste abirataste vastu võidelda või kas siin tuleb loota sellele, et tootja on ise piisavalt eetiline?
Tootja ei ole piisavalt eetiline. See on üks teine müüt, mida on mugav uskuda. Kui sa ei taha midagi ette võtta, siis ütle, et usaldagem tootjate eneseregulatsiooni. Asi, mida me saame praegu ise teha, on seda lihtsalt näidata. Leida paralleele alkoholitööstuse taktikate ja hübriidsõja kommunikatsioonitaktikate vahel. Nagu on rikkumine ja samas ei ole ka, argumendid on olemas mõlemal poolel, rõhutakse üldiselt aktsepteeritud väärtusi. Kuhu tõmmata piir? Meil pole kindlasti piisavalt vahendeid, et iga brändi ja iga uue sildi vastu välja astuda. Inimesed, kes on meie loengutel käinud, hakkavad aduma suuremat pilti ja näevad sellistest võtetest läbi, leides, et see on maitsetu ning ebaeetiline. Ja noh, siis saab hääletada rahakotiga.

Kuidas üldse alkoholismist kui probleemist rääkida? Nii laiemalt ühiskonnas kui ka pere ja sõprade ringis. See tundub pooleldi tabuteema.
Alkoholism on üks võimalik karm tagajärg, kuid me võime alustada vestlusi alkoholi rollist meie elus palju varem. Me ei pea ootama, kuni olukord on jõudnud alkoholismini. Mina arutleks võimalikult paljude sõprade ja tuttavatega pigem selle üle, kui vähe või palju on meil tegelikult harjumuste, pakkumise ja sotsiaalse surve tõttu vabadust mitte juua. Kui sa hakkad mõtlema kõikidele seltskondlikele olukordadele, kus tundub, et mittejoomist ei saa endale lubada, siis juba see on päris transformeeriv. Näiteks kui mõni üheksas klass, kes planeerib parasjagu oma lõpupidu, mõtleks, et tegelikult on see üsna nõme, et peole ei saa nii minna, et ei joo. Ma olen rääkinud sellest paljude üheksandikega, kelle jaoks see on tõsine teema, mille vastu nad ei julge midagi teha. See on hea koht, millest alustada. Kui me sellest piisavalt ei räägi, siis me ei jõua ka uute lahendusteni.

Paljud leiavad, et tegelikult me ei peaks rääkima mitte alkoholist või alkoholismist, sest need on kõigest tagajärjed ja tegelikud probleemid asuvad kusagil mujal, vaid me peaks arendama selle asemel hoopis inimeste sotsiaalseid oskusi või oskust oma emotsioone paremini kontrollida. Kas selline mõtteviis on õigustatud?
Absoluutselt. Sotsiaalsed oskused on suur teema. Me oleme jõudnud sellisele tasemele, et näeme sellist abstraktset asja nagu sotsiaalsed oskused. See on iseenesest väga *sophisticated* vaade juba. Me ei räägi ainult konkreetsetest asjadest, nagu autoteed ja alkohol, vaid millestki abstraktsemast. Me oleme jõudnud sinna, kus saame kultuurina oma sotsiaalseid oskusi vaadelda ja avastada, et need ei ole alati optimaalsed ning paljud meist vajavad seltskondlike olukordadega toimetulekuks näiteks alkoholi abi. Vähearenenud sotsiaalsed oskused mõjutavad seda, kuidas meie lapsed kasvavad, millist tagasisidet vanemad oma lastele annavad – kas nad julgustavad neis positiivseid toimetulekustrateegiaid või näägutavad ja kritiseerivad pidevalt. See kõik on esmane sotsialisatsioon, mille taustal inimene üles kasvab. Kui lapse kallal on palju näägutatud ja ei ole eriti toetatud-julgustatud, võib see tema enesehinnangule väga halvasti mõjuda. Kui ta jõuab teismeikka ja teda ootab ees alkoholireklaam, mis lubab aidata tal populaarsuse saavutada ja ennast aktsepteerituna tunda ning olla universaalseks lahenduseks väga kehvadele sotsiaalsetele oskustele, tundub see ahvatlev. Kui alkohol muutub suhtlemisprobleemide lahenduseks, siis see mõjutab seda, kuidas sõprade-tuttavate ja oma lastega suheldakse, mis loob teatud tüüpi kultuuri, kuidas me üksteisega oleme. Me oleme purjus, kui meil on vaja üksteisega rääkida.

Paar nädalat tagasi toimus mitme hukkunuga raske autoõnnetus, mille põhjustas joobes juht. Kuivõrd säärased õnnetused meie tarbimisharjumusi mõjutavad?
See peaks olema võimalus juhtida tähelepanu sellele, et meil on praegu süsteem, mis toodab rohkelt inimesi, kellel on probleeme joobes juhtimisega, võib-olla isegi sõltuvus ja võimetus enda käitumist kontrollida. Siin tekib kiusatus arutada konkreetse isiku omadusi ja tema süüd ning jõuda järeldusele, et tegemist on tüübiga, kes on juba mitu korda vahele jäänud, ta on pahatahtlik ja tegi seda teadlikult, ta teadis küll, et ei tohi rooli istuda. Avalikkusele võib tunduda nendes olukordades, et mõned inimesed ongi nõrganärvilised ja ei kontrolli end ning neil on geneetiliselt midagi viga. See võimaldab neil süü üksikutele inimestele suunata. Kui aga 6000 inimest aastas vajab rehabilitatsiooni korduvalt purjus peaga sõitmise tõttu, siis seda on liiga palju. Sellisel juhul peaksime endalt küsima, kas midagi on meie süsteemis valesti, et see järjest uusi sõltlasi toodab. Kui alkoholi kogutarbimine oleks madalam, kui noored alustaksid joomist hiljem, oleks tõenäoline, et inimesi, kes rikuvad seadust ja vajavad rehabilitatsiooni, oleks tuhandete võrra vähem ja riskid seetõttu väiksemad.

Sa mainisid ennist, et käite päris palju ka koolides. Millist tagasisidet olete sealt saanud?
Me teeme sama, mida teeb alkoholitööstus – püüame oma kuulajat tundma õppida, üritame aru saada, mis tema jaoks praegu oluline on. Me räägime noortele vabadusest, sellest, kuidas oma elu ehitada ja juhtida, räägime, kuidas terve aju aitab seda kõike teha. Mõtlesime alguses, et see jutt on noorte jaoks keeruline, prefrontaalne korteks ja kõik see. Tegelikult saame noortelt palju tänulikku tagasisidet, et vau, niimoodi pole keegi meile sellest rääkinud. See loeng on umbes selline, et kui sul on mingid unistused ja soovid neid saavutada, siis sa ei jõua nendeni, kui istud päev läbi Facebookis või oled kogu aeg täis ja pilves. Praegu on aeg ehitada harjumusi ja närviühenduste jadasid, mis neid harjumusi ajus toetavad. Viieteistkümneaastaste noorte jaoks on järgmised kümme aastat nende elust periood, mil luuakse endale pikaajalisi harjumusi ja aju õpib iga päev. See on inimeste jaoks väga hea perspektiiv.

Kas eesti kultuurile on parem pigem kõrge või madal alkoholiaktsiis?
Need kaks asja ei pea olema omavahel seotud. Alkoholiaktsiis laekub riigieelarvesse, mis finantseerib kultuurkapitali, ja see, et keegi on nende kahe vahele seose loonud, on pigem alkoholi legitimeeriv strateegiline valik. Kui riik avab oma turu esimest korda rahvusvahelisele alkoholitööstusele, siis võib valitsusel puududa piisav ekspertiis selle kohta, millised oleksid riigi jaoks head reeglid alkoholi jootmise kohta. Alkoholitootjad leiavad siis väga hea turundaja, kes räägib usaldusväärse häälega, et alkohol annab ka ühiskonnale tagasi, nii et mingi väike protsent laekunud aktsiisist võikski minna kultuuri toetamiseks või ennetuseks või midagi sellist. Poliitikud löövad käsi kokku – väga hea, alkohol tekitab küll kahjusid, aga kui sellest rahast saab kultuuri toetada, siis see on väga hea. Selle mõtte edasiarendus on muidugi see, et kui juuakse vähem, siis oleks kultuuri vähem.

Alkoholiaktsiisi võiks siduda seega palju parema kuluartikliga?
Ma ei ole sellega üldse nõus. Riigil on palju kulusid ja seetõttu peaks ta olema oma tulude jaotamisel võimalikult paindlik. Igasugune sidumine on tegelikult alkoholi, hasartmängude ja muude „patumaksude" legitimeerimine. Kui siduda alkoholiaktsiis näiteks lastekodude ülalpidamisega, siis ütleb alkoholitööstus, et kui te joote vähem, siis ei saa me enam lastekodusid ülal pidada. Millalgi hakkas hasartmängumaksu nõukogu andma palju raha sotsiaalprojektidele, jättes mulje, et need projektid pole hasartmänge mängimata võimalikud, kuid see ei vasta tõele.

Kas kultuuriüritustel peaks alkoholitarbimise keelustama?
Ma ütleks, et meie diskursus ei luba praegu sellist küsimust küsida. Kohe kui mainime sõna keelustamine, toome mängu terminid, mida sa eelnevalt mainisid: *nanny state*, keeldude-käskude ühiskond. Kuna me tuleme suhteliselt autoritaarsest ühiskonnakorraldusest, on meil naturaalne tõrge nende vastu. Kui sa kasutad sellist sõna, tunnevad kõik täiskasvanud inimesed, et nende autonoomsust rünnatakse. Parem küsimus oleks, kuidas kujundada kultuuriüritusi nii, et seal ei oleks liiga palju alkoholist tekitatud kahju, ja kuidas teha nii, et alkoholifirmade rahastus poleks ainuke võimalus kultuuriürituste pidamiseks. Festivalikorraldajad pole tavaliselt neid küsimusi läbi mõelnud, selgitades hilisemaid kahjusid üksikute inimeste halva lastetoa või moraalse nõrkusega. Tegelikult polnud peol mitte vastutustundetud isikud, vaid keskkond oli valesti kujundatud.

Kuidas sa kirjeldaksid kultuurset alkoholitarbimist?
Kui me soovime teistsugust alkoholikultuuri, siis peame aru saama, mis on alkoholikultuuri koostisosad. Ehk küsimus, kes ja kuidas peaks purjusoleku tagajärgi kontrollima. Meil kontrollivad joomise tagajärgi politsei ja inimene ise, seltskond pigem survestab jooma. Kui survel on mingisugused tagajärjed, hakatakse rääkima sellest, mis juhtus Randyga või miks politsei ei tulnud piisavalt kiiresti või kui karmiks me karistused nüüd ajame. Vahemere riikides näiteks on palju rohkem sotsiaalset kontrolli väikestes gruppides ja on normaalne sekkuda naljatledes teiste inimeste joomisesse, kui näib, et hakkab käest ära minema. Itaalias ja Hispaanias on nii, et kui keegi hakkab liiga täis jääma, üritab seltskond võtta vastutuse, et vältida olukorda, kus jooja kaotaks oma väärikuse. Nad sekkuvad palju varem. Mitte hetkel, kui purjus sõber on vette minemas, vaid juba siis, kui ta on purju jäämas. Kultuurne joomine tähendaks minu jaoks midagi sellist. Ja ühtlasi aitaks see tagada olukorra, kus inimesed hakkaksid kujundama oma joomisharjumusi mõne aastakese võrra hiljem kui praegu.

Sa mainisid, et meie alkoholikultuuri mõjutavad erinevad koostisosad. Kuidas see, et meil on tekkinud järjest väikepruulikodasid ja teistsuguse suunitluse või filosoofiaga baare ja pubisid, seda kultuuri ümber kujundab?
Avalike suhete tekst kõlab nii, et kõik on rohkem maitse pärast ja inimesed ei joo ennast nii täis. Ma arvan, et peame vaatama statistikat, ja meie jälgime rahvatervise perspektiivist ühte näitajat: etanooli kogutarbimine inimese kohta. Kui näiteks muu alkoholitarbimine väheneb käsitööölle arvelt, kuid me jääme kogutarbimises samale tasemele, pole see tegelikult meie jaoks positiivne. Kahjud tulevad kogutarbimisest ja kindlasti ei ole nii, et käsitööölu oleks tervisele oluliselt kasulikum. Kui aga käsitööölle ökosüsteem tõesti muudab kuidagi seda, kuidas inimesed üksteise joomist kontrollivad, ja tootjad loovad täiesti teistsuguseid keskkondi, võib sellel olla mingi väike positiivne panus, aga üldiselt mul ei ole usku, et pruulikodade tulek asju radikaalselt paremaks teeks. Ma ei näe, kuidas see lahendaks meie alkoholiprobleemi.

Mida sa arvad kampaaniast „Septembris ei joo"? Kui suur potentsiaal on sellistel aktsioonidel meie tarbimisharjumusi muuta?
Mina olen väga suur fänn, sest joomine on meie jaoks nii tavaline – see on nagu tapeet või vesi, milles me kaladena elame. Kui sa kuu aega ei joo, siis hakkad märkama seda, kui palju sa tavaliselt jood ja kuidas su vestlused mõne sõbraga võivad olla täiesti teistsugused. Võib tulla välja, et sul on sõpru, kellega sa ainult joodki. Kui ma esimese alkoholivaba perioodi tegin – ja ma olen pidanud ennast väga konservatiivseks jooks –, sain aru, et alkohol võtab kumulatiivselt päris palju energiat ära. Ma ei mõistnud seda enne, kui pikema pausi tegin. Kui ma üldse ei joonud, siis paari nädala pärast paranes uni ja mul oli rohkem energiat.

Kuidas sa ise poole vähem jood?
Viimastel aastatel olen ma igal aastal päris mitu alkoholivaba kuud teinud. Üritasin isegi olla sada päeva ilma alkoholita: tegin seitsekümmend ära ja märkasin siis, et minu jaoks on see koos seltskonnaga kergem ja toredam kui üksi. Pika aja jooksul kogunenud teadmiste tulemus on see, et ma olen palju teadlikum ja näen alkoholi poliitökonoomia nähtamatut karvast kätt, mis üritab mulle veinipokaali kaudu staatust või naiselikkust müüa.

Kas sellise teadlikkusega ei kao mingi osa alkoholi võlust ära?
Väga suur osa kaob, ja ma olen selle üle õnnelik. Leian, et joomist vähendades olen ma väga palju võitnud. Ma olen saanud rääkida huvitavate eesti inimestega sellest, kuidas me omavahel suhtleme, miks me ei suhtle ilma alkoholita, miks me tunneme vajadust üksteise või iseenda eest ära põgeneda, enne kui saame autentsed olla. Purjusoleku võlu on minu jaoks selline võlts asi – see on liiga lihtne.

Algatust Joome Poole Vähem rahastavad Sotsiaalministeerium ja Norra toetused.

KULTUURI NAJAL KÕRTSIST VÄLJA. KUIDAS EDASI?

Egge Kulbok-Lattik

Kultuur ja alkohol on Eestis juba aastasadu ambivalentselt suhestunud: küll on kõrts täitnud seltsimaja rolli, siis sai karskusliikumisest kultuuriseltside prototüüp ja nüüdki rahastatakse kultuuri osalt alkoholiaktsiisist.

On tähenduslik, et eesti kirjandusloo ja seega ühtlasi meie kultuurilise emantsipatsiooni verstapostide hulka kuulub üks „tähhele pannemise wäärt jut, mis wanna ning noore rahwale juhhatusseks ja kassuks wälja on antud" – Eesti esimene alkoholismivastane kirjandusteos, rahvavalgustaja Kreutzwaldi „Wina-katk" (1840).

Alkohol on olnud eesti ühiskonnas probleem ajast aega, ja eks ole ju kurb teada, et näiteks juba lennuka vaimuga Kristjan Jaak Petersoni surmas oli suur osa just viinal. Kreutzwaldi teos, mis on tegelikult šveitslase J. H. D. Zschokke raamatu mugandus, oli kantud Õpetatud Eesti Seltsi valgustuslikust eesmärgist harida maarahvast. Ja Võru kreisiarst Kreutzwald, kes oli ümberkaudseid talupoegi ravides hästi tuttav maarahva eluolu, haiguste ja sotsiaalsete probleemidega, oli sellise eesmärgi täitmiseks kahtlemata õigeim mees – ta suutis kujutada tõepäraselt eesti maarahvast ja külaelu, kus joomine mõjus lõppude lõpuks kogu rahvale sõna otseses mõttes sandistavalt.

Küllap on eestlaste joomisharjumuse taga sajandeid pikk kõrtsikultuur, aga veelgi enam ehk mõisnike komme maksta talupoegadele viinatoopides. Sellele on ebamugav ja isegi õudne mõelda: osa mõisnikke tahtis hoida oma tööjõudu vindisena, sest sõltlast on kerge lõa otsas hoida ja tööloomana pidada.

Kõrts oli tähtis peatuspaik, kus sai puhata ja hobuseid vahetada, aga ühtlasi oli seal võimalus realiseerida mõisa viinaköögi toodangut. Hiljem kui eestlased ostsid talusid välja ning juba arvestatav osa põllumaast liikus maarahva kätte, pidasid ka eestlased kõrtse, mis tõid hästi sisse ja olid ostu- ja müügipaigana esimesed kapitalismi ilmingud feodaalmajanduslikus ühiskonnas.

Teisalt mängisid kõrtsid alates 18. sajandi keskpaigast olulist rolli avalikkuse kogunemiskohana. Seal ei tegeldud üksnes joomise, tantsimise ja rammukatsumise ehk lõbutsemisega, vaid suheldi ka tööde asjus – kaubeldi suveks teolisi ja sulaseid jms – ning tagakambris koostati tsaarile kaebekirjugi ehk teisisõnu arutati ja aeti avalikke, kogukonna ja tärkava ühiskonna asju. Aga hoolimata paljudest positiivsetest aspektidest oli kõrtside kasvav hulk siiski murekoht ja põhjustas talurahvale sotsiaalseid probleeme.

Alates Kreutzwaldi „Viina katkust" sai Eestis alguse ka joomisvastane võitlus, mis oli Euroopas ja lähiriikides – Soomes, Rootsis – juba üsna laialt levinud. See oli seotud seniste agraarsete ja suuresti põllumajandusel põhinevate ühiskondade muutumisega linnastuvateks tööstusühiskondadeks. Toimus üldine moderniseerumine, kus arenev kapitalism ja liberaalne majandusmõte eeldasid uut tüüpi individualistlikku inimest, kes suudab ennast uutes majandusoludes juhtida ja tegutseb ratsionaalselt. Samas tuules edenes ühiskondlik mõte – valgustusideaalide levides laienesid külakoolide võrgustik ja rahvaharidus – ning kui lugemisoskus ja eestikeelsed ajalehed olid lõpuks puhastanud tee eesti avalikkuse sünnile ja suurema hulga inimeste ühiskonda kaasatusele, siis vana aristokraatlik staatuslik kord murenes.

Selles moderniseerumisprotsessis algas meie rahvuslik ärkamisaeg ja seltsiliikumine, kus kultuuriseltside kõrval oli kaalukas roll karskusseltsidel, ning eriti reaktsiooniaastail, kui kultuuriseltsid keelustati, varjus Eesti kultuuriline emantsipatsioon karskusliikumise rüppe.

1889. aastal rajas Tori kooliõpetaja Jüri Tilk Eesti esimese karskusseltsi Täht, millega liitus sadakond inimest (eeskujuks Soome noorsoo- ja karskusseltsid). 1903. aastal oli Eestis üle 50 karskusseltsi, mis pidasid vihast võitlust kõrtside ja joomisega – korraldasid üritusi ja loenguid, teatrietendusi ja pidusid ning andsid välja trükiseid.

Ja kõrtsid kadusidki. Tõsi küll, peamine põhjus oli pigem tsaaririigi viinamonopol (1900). Eestis suleti 2400 kõrtsi, ülejäänud jäid tegutsema teemajade ja puhvetitena. Praegu võib näha vaid üksikuid arhitektuuripärle, mis on alles kunagisest võrgustikust – enam kui 3500 kõrtsist.

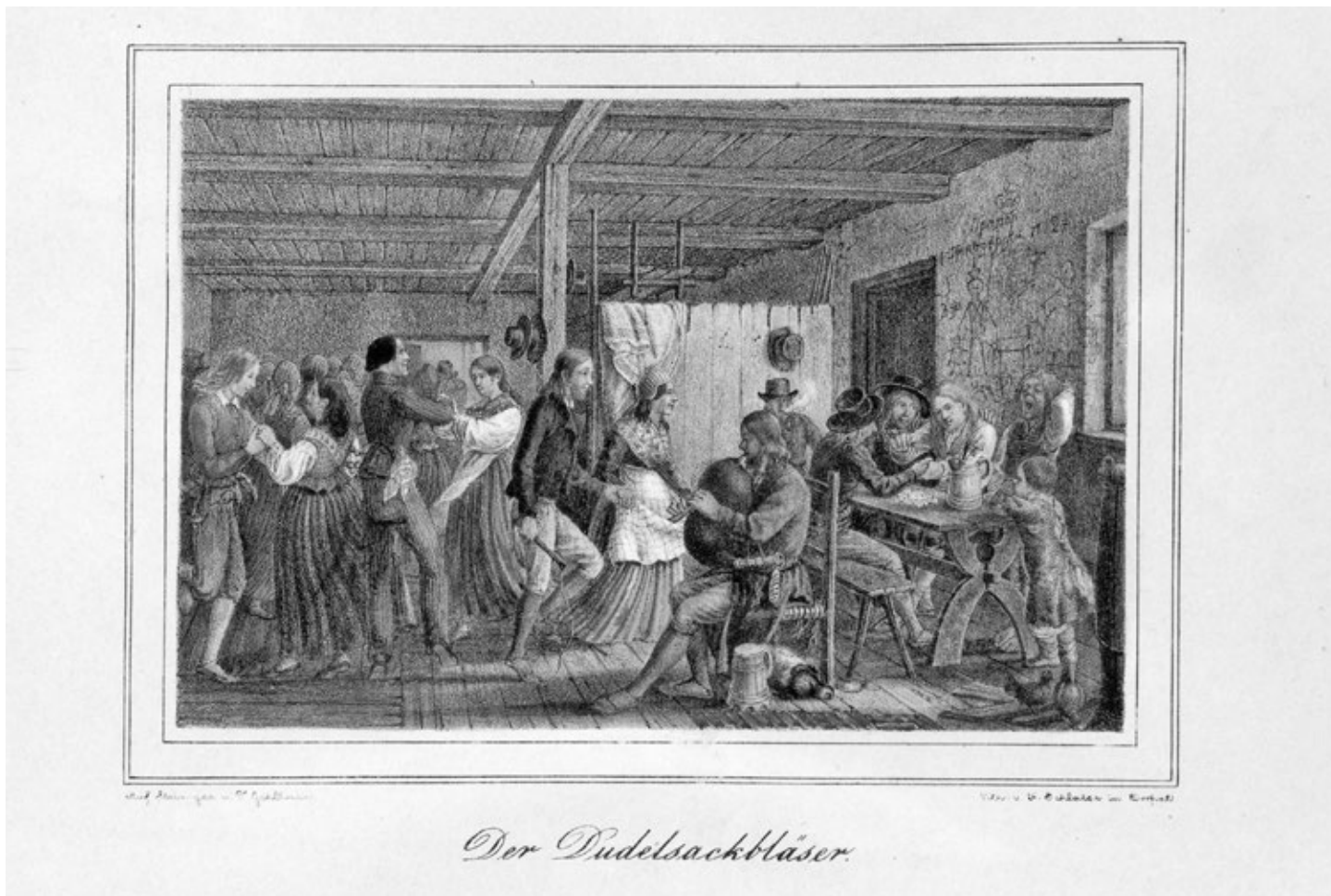

Eestlased kõrtsis, Eesti Ajaloomuuseum, foto autor Heinrich Tiidermann. Album „Estonica", etnograafilised fotod 1890ndatest (F 11684/1-321). Originaal: torupillimängija, lito, 1840ndatest, autor Theodor Gehlhaar (museaal G4157)

Kõrtside sulgemise üks tagajärg oli aga see, et polnud enam käepärast kohta, kus maarahvas saaks koguneda ja vabamas vormis suhelda. Traditsiooniline kolmel sambal seisnud külaelu, kus kogukondlik avalikkus sai kujuneda ja ilmneda – kirik, kool, kõrts –, jäi ühest toest ilma. See andis lisatõuke seltsi- ja rahvamajade ehitamisele. Mõte oli ikka selles, et oleks koht, kus kogukond saaks kokku tulla ja pidutseda, tähtpäevi tähistada, laulda, teatrit teha, tantsida – anda oma elule rikastavat tähendust ehk teisisõnu luua oma kultuuri. Ühes kultuuriga tugevnes aga avalikkus, mis omakorda lõi aluse poliitiliseks mobiliseerimiseks. Viimane tegevus eeldas lugemisoskust, haritust ja kainet asjalikkust, sest purjus talupoegadega võib korraldada mässu, ehk revolutsioonigi, kuid purjus talupoegadega ei saa üles ehitada riiklust.

Kui poliitiline enesemääramine vormus riigiks, asuti kohe 1919. aastal kirjanike kongressil (kui vabadussõda veel käis ja toimivat riiki polnudki) nuputama riikliku kunstide toetamise kava üle, mis nägi algusest peale ette, et kirjanikele ja kunstnikele tuleb maksta umbes sama palju palka kui õpetajatele. See on kultuurkapitali sünniloo algus, mis jätkus aastatepikkuse terava aruteluga selle üle, kuidas peaks Eestis kultuuri toetama ja mismoodi kultuurkapitali rahastama. Mille arvel jagada? Kes jagab? Kellele ja kui palju anda? Kes otsustab?

Aga vaieldi, mis vaieldi, 1925. aastal võeti kultuurkapitali seadus vastu ja rahastamisallikateks olid määratud veidral moel just viinamüügi ja tubakatoodete aktsiisimaksud. On omamoodi irooniline, et kui omal ajal võideldi kultuuriga liigse viinavõtmise vastu, siis kultuurkapitali algusest saati on kultuuri rahastatud märkimisväärses mahus just viinavõtust. Rahastamisallikate variante on teisigi, lätlased näiteks otsustasid määrata rongisõidupiletitele protsendi, mille kaudu rahastati sealset kultuurkapitali.

Kuidas siis suhtuda sellesse, et kultuurkapitali rahastatakse 3,5% ulatuses alkoholi- ja tubakaaktsiisist ning 46% ulatuses hasartmängumaksust? Selle, kas seesugune kultuuri ja alkoholitarbimise seos tuleks asendada, võiks otsustada ühiskondlikus arutelus, sest iseenesest on kultuurkapital suurepärane ja demokraatlik leiutis.

Alkoholism ja muud sõltuvusprobleemid on alati seotud ka sotsiaalsete puudustega, vaesusega, toetava keskkonna ja hariduse puudumisega, nappide eneseteostusvõimalustega. Siit muide läheb otsene ühiskondlik seos huvitegevuste ja kultuurihariduse juurde – on ju kunstiharrastused õnnelikuks tegev praktika ja õnnelik inimene ei lange nii kergesti sõltuvuste küüsi. Seega tasub riigil käsitleda huviharidust ja kunstiharrastusi, osalust kultuuris ja sportimisvõimalusi kui investeeringut rahvusliku andekuse ressurssi, aga mitte kui kulu. Alkoholism võib tabada hättasattunuid, või ka keskmisest loomingulisemaid ja tundlikumaid inimesi, kes oma palanguid või maailmavalu liig sageli tuimestades võivad sõltuvusse langeda.

Teisalt tuleks muuta ka meie ühiskonna suhtumist alkohoolikutesse. Nii väike rahvas nagu eestlased ei tohi kedagi maha kanda. Tuleb julgustada riiki ja eraalgatust looma rohkem ja erinevaid pikemaajalisi rehabilitatsioonikeskusi, millele juurdepääs ei peaks sõltuma üksnes rahakoti paksusest. Seal saaksid inimesed piisavalt aega ja tuge – nii ihu- kui ka hingeabi, et sõltuvusest jagu saada.

Kui suudame luua ühiskonna, kus igaüks tajub end olulise ja väärtuslikuna, siis ma usun, et sõltuvusprobleem väheneb.

Lisalugemist: vaata Müürilehe veebiväljaandest, milliste raskuste ja kõhkluste ees seisavad Müürilehe kolleegiumiliige Helena Läks ja kirjandustoimetaja Maia Tammjärv, kes on otsustanud, et septembris nad ei joo.

HIPSTER, KULTURNIK JA BOHEEM JALUTAVAD BAARI

Kaarel Arb

Mälumäng, näitus, raamatuesitlus, veel üks mälumäng, improkontsert, avatud loeng, luuleõhtu, veel paar-kolm mälumängu, pidudest rääkimata. Tartu õhtune baariväli kihab väsimatu ja noorusliku energiaga nagu tudengilinnale sobilik. Olgu Tartu pealinlaste jaoks väike uimane linnake, särtsu on siin ju tegelikult ikka olnud.

Oleks aga justkui rohkem kui mõned aastad tagasi. Veel rohkem. Palju rohkem. Särtsu, aga just midagi ehttartulikku. Mõtle kümmekond aastat tagasi ja palju on teisiti. Valikut on rohkem.

Kultuuribaar, -klubi või -lokaal – neid sõnu eelmisel viisaastakul väga tihti ei kuulnud, kui üldse. Rääkides Naiivist, Arhiivist või kas või veel esimesi samme tegevast Edisonist tuleks vaadata siiski natuke kaugemale kui viis aastat. Tänase kultuurilokaali juured on ilmselt ühtpidi kadunud Maailmas, selles kõige esimeses ja õiges, ning teistpidi Genialistide Klubis, selles veel Lutsu tänaval esimesi kohmakaid, kuid väga inspireeritud samme tegevas. Maailmas oli õhkkonda, Gennis sellele lisaks ühe sõpruskonna isetegemisvaibi, „kui keegi teine ei tee, siis teeme ise" suhtumist, mida võib näha rõõmustavalt palju ja aina rohkem ka ühiskonnas üldisemalt. *DIY* ja eneseteostusotsingud juhivad nooruslikke tegemisi aina rohkem.

Just viimane ongi ehk see, mis on loonud lumepallina kasvades ja pisikuna nakatades sellise öö-Tartu, nagu meil praegu on. Kui kümnendi eest valitses Tartus (aga muidugi mitte ainult Tartus) suuresti veel sinipunane õllemonopol ja baare-pubisid loodi reeglina mingile ligikaudsele-umbmäärasele keskmisele kliendile, siis praegu tekkivad ja viimase paari-kolme aasta jooksul sündinud paigad on loodud eelkõige iseend ja oma sõpruskonda meeles ja silmas pidades. Neis on isikupära ja valikujulgust. Ning enamasti boheemlaslikku sulamit kõigist tudengikodudest, kus sa kunagi käinud oled.

Kui Kene Vernik pisut vähem kui nelja aasta eest Rüütli tänaval kultuuriklubi Nälg uksed avas, tundus see peaaegu liiga hea, et olla tõsi. Kolmel õhtul nädalas DJd (enamasti tasuta), lisaks filmiõhtud ja kontserdid, videomängud ja muljetavaldav VHS-kollektsioon. Videomängud lõhuti ja sisekujunduselemente kohtas aeg-ajalt kaarsilla peal puruks pekstuna vedelemas, aga tunne oli hea ka siis, kui päris iga külaline seda polnud.

2012. aasta veebruaris toimus Näljas esimene, kaheksa osalejaga muusikaviktoriin, vähem kui kuu aega hiljem ei jagunud osaleda soovijaile enam toole ega isegi õllekaste nende asemel. Praegu ongi Nälg säilinud kollektiivses mälus ehk enim kohana, kust muusikaviktoriin alustas, aga alguse on sealt saanud ühtteist muudki: Näljas kogunes tugev ja truu sõpruskond, kellest suur osa õige pea ise käed külge pani, olgu siis DJ või mõne kultuurisündmuse korraldajana. See seltskond tegutseb praegugi, nüüd juba päris mitmes erinevas paigas, ka Nälja DJ-pult alustas hiljuti uut elu värskes alternatiivklubis VENT.

Samal ajal oli aga Nälja allkorrusel juba olemas Vein ja Vine, oli Möku ja avanes Kivi. Ning kui keskmine neist on juba omaette fenomen, siis tegelikult on need kõik taas väikese sõpruskonna iseendale ja veidi suuremale kogukonnale loodud mõnusad koosolemispaigad, kus ei ole niivõrd omanikud, töötajad ja kliendid, vaid üks üsna ühtne mõnus seltskond.

Kuigi vormilt rohkem või vähem erinev, on Tartu baarikultuur jõudnud sealt edasi hingelt üsnagi lähedale briti pubikultuuri juurtele, kus publikaanid oma kodud nii-öelda avalikuks majaks muutsid ja uksed lähikonna inimestele avasid. Me tunneme neis kohtades lisaks töötajatele tihti ka omanikke, vahel on nendeks ühed ja samad isikud, ning, mis kõige olulisem, meil on seal hea olla, see on meie kodubaar, olgu see siis kodule päriselt lähedal või mitte.

Jõuame korra tagasi aastasse 2006, mil ansambel Genialistid saab endale Lutsu teatrimajast üht tuba prooviruumiks rentida soovides äkitselt üürile hoopis terve maja ja seal klubi avab. Ei olnud päris sellist kohta enne Tartus, tehti ära. Suudaksid sa kujutada kümnend hiljem ette Tartu alternatiivset ööelu ilma Genklubita? Või kui suudad, siis kas on kena pilt?

Sarnasel moel on alguse saanud päris paras osa tänastest kultuuribaaridest ja muudest sõpruskonna eestvedamisel loodud kohakestest. Mitmed vestlused öistes suitsunurkades näitavad, et sarnaste mõtetega noori päid hulgub Tartus veelgi, leiaks ainult sobivad ruumid ja jõuaks need piisavalt kiiresti endale rabada. Polegi vahet, kas enne on ärategemissoov või iha millegi järele, mida kodulinnast veel ei leia.

Uute mõtetega värsked tegijad toovad baaridesse sarnaste ideedega sõpru ja nii see pall veereb. Nii on Tartu kasvanud ootamatult mälumängupealinnaks, kus nädalas on tihti rohkem viktoriine kui päevi. Baariseintele kolivad näitused, seinte vahele luuleõhtud ja raamatuesitlused. Galeriid ja muud ametlikumat sorti asutused sellest tühjemaks ei jää, kultuur kolib aga publikule lähemale ja leiab niipidi lõpuks uut rahvast ka baaridest väljaspool toimuvatele sündmustele. Ja uusi üritusi, mille algidee nendesamade baariseinte vahel idanema läks.

Turistilõksud ja punasiniste vimplitega joogikohad ei kao ju ometi kuskile, ei peakski, õnneks aga annab baaride noorem ja värskem põlvkond juba mõnusalt tooni nagu mikropruulikojad seni üsna igaval õlleturul. Baaride publik on ilmselt lihtsalt õppinud rohkem valima, astuma mõne sammu rohkem sobivama kultuuriprogrammi, maitsvama joogi või *DIY*-hõngulise iseteostusvõimaluse poole. Ning võimaluse poole tunda end osana mingist võib-olla päriselt määratlematust skeenest või seltskonnast.

Kui Nälja sulgemise ajal muusikaviktoriinile uut kodu otsisime, jäi äsja avatud Naiiv sõelale suuresti just laia ja mitmekülgse joogikaardiga. Näljastki jalutati viktoriinivastuste parandamise ajal tihti Mökusse Põhjala uusima rüüpe järele. Nälg panustas tollal enam programmile, Möku õllevalikule, nüüdsed uued kohad peavad silmas pidama juba mõlemat korraga, eks ole samm selles suunas ka Genklubi ja Möku ühe katuse alla kolimine, isegi kui algpõhjused mujal olid.

Vahest on aeg lihtsalt küps selleks, et maitsta uut õlut ja uut kultuuri, ehk peab siinkohal mainima jälle Y-generatsiooni. Kultuuribaaride klientuur ju suuresti sinna kategooriasse langeb, need ei ole inimesed, kes tulevad pärast nädala vältel raha kokkuajamist auru välja laskma, siin kohtab noori haritlasi ja kultuuritegelasi. Kultuuribaaride seltskond ei otsi mingit müütilist normaalsust, mille piiridesse end suruda, nii nagu baarid ise julgevad olla iseenda ja oma loojate nägu, lubatakse seda ka klientidel, keda need kohad ligi tõmbavad. Kui ei meeldi, lähed mujale.

Ei peakski – kuigi kiusatus ju oma eelistuste järele tekib – erinevaid kohti vastandama. Las olla Naiiv ja Shooters kõrvuti, hästi on siis, kui kõigile jagub rahvast ja head õhkkonda. Põhiline on, et valikuid on juurde tulnud ja küllap tuleb veel. Eks see muudab rohkem või vähem ka seda, kuidas me harjume väljas käima. Baariomanikud, jätke see jupp vahele, aga mälumängul tiksudes võib pudel või klaas päris pikaks ajaks lauale ununeda. Ka vett või teed või üldse mitte midagi juua on täiesti okei, palju rohkem kui lihtsalt niisama baari tulles.

Ning muidugi loovad ka muud kultuuri- või sotsiaalsed sündmused, aga eriti just mälumängud, tavapärasest suuremat ühtekuuluvat sõpruskonda. Muusikaviktoriini ja Naiivi mälumängu osaliselt kattuvad seltskonnad on tugevad kooslused, millest kasvab välja sõprus- ja muidki suhteid, ning kultuurilise ööelu kontekstis on ehk olulisim see, et alguse on saanud mitmed uued sündmused ja üritustesarjad.

Lõpuks kõlab kõige tähtsamana ikka just nii-öelda kodubaaritunde tekkimine ja tugevnemine. Sul on koht, kus sa käid tihemini kui mujal, sa tead ja tunned inimesi mõlemal pool letti ja sul on nendega hea, tunned end enama kui rahapumbana ja sul on teha rohkem kui ainult juua. Tartu baarimaastik killustub ja mitmekesistub ning tundub, et lõpuks, kuigi tõesti sammhaaval, kolib ka Rüütli tänavast taas kaugemale ja leiab uusi ning veel avastamata pesi. Isegi kui lõpuks jõuad tihti ikka Zavoodi.

Illustratsioon: Vahram Muradyan

EESTI KÄSITÖÖÕLU: TUNDMATU, KUID VILGAS LOOMAKE

Karmo Tüür

Mis mõttes tundmatu, küsite? Sel juhul olete sügava vähemuse esindaja, sest laiale publikule on uued väiketootjad ja nende toodang võõras. Väga lihtsalt võttes: väiketootjate osakaal õlleturust on alla 1%!

Asja määravad ära kolm näitajat: kättesaadavus, hind ja maitse.

Kättesaadavus on viimaste aastatega mõistagi tublisti muutunud. Spetsialiseerunud õllepoode on tekkinud päris mitmeid ning ka supermarketite riiulitelt leiab üht-teist omamaist. Kuid õllepoodidesse tulevad enamasti vaid eespool mainitud vähemuse esindajad, kes jahivad uusi maitseid ja ei pea paljuks selle nimel vaeva näha ning kulusid kanda. Suurpoodides on aga saadaval palju gurmeekaupa – selle hulka liigitub ka omamaine käsitööõlu –, mille läbimüük on masstoodanguga võrreldes tühine.

Hind määrab palju, kuigi mitte kõike. N-ö normaalne inimene tarbib rahakoti, mitte tujude ajel. Väikese pudelikese hinna eest (keskmiselt kolm eurot) saab kampaaniamüügi korras kuuspaki populaarset masstoodangut ning ka väljaspool sooduspakkumisi pole kahtlustki, mis suunas vaatab hinnatundlik tarbija. Õlleturu selgroog on noor isasloom, kes viskab pärast tööpäeva lõppu pagasnikusse kastitäie kõigile sobivat rüübet ning läheb sõpradega tšillima ja grillima.

MAITSE(TUS) MÄÄRAB MÄNGU

Maitse üle ei pidavat vaieldama? Loll jutt, vaieldakse ja veel nii, et tüli majas! Vaat selles ongi konks, et väiketoodetud õlledel on maitset. Ja igasugune asi, millel on selgelt eristuv maitse, ei saa põhimõtteliselt kõigile meeldida! Kõigile sobib võimalikult neutraalne, harjumuspärane ja taskukohane. Käsitööõlled ei vasta ühelegi neist kriteeriumitest... ja ega enamasti ei üritagi seda.

Hulgitoodetud õlled on n-ö sotsiaalsed joogid, mille tarbimine toimub rütmilise ühistegevusena. Suured kannud lüüakse kõmdi kokku ja jutt jätkub. Või siis tühjendatakse anum kuumal suvepäeval, pärast sauna või muidu hommikuse värina saatel ja seejärel unustatakse.

Väiketootjad on aga ühed napakad isendid. Enamasti nad ei püüagi teha seda, mis kõigile meeldiks. Mis veelgi hullem, nad pruulivad hoopis seda, mis neile endale mekib ja põnev on! Noh, aga kas te kujutate ette, et nt anšoovistega täidetud oliivid või küüslaugujäätis võiks kõigile sobida?

VÄIKEPRUULIDE VÄLIMÄÄRAJA

Ehkki tegijaid on palju – praegu saab kokku lugeda paarkümmend ametlikku kodumaist väiketootjat –, saab nad jagada laias laastus kolmeks: käsitöölised, kunstnikud ja investorid.

Käsitöölisi on mõistagi kõige rohkem. Selleks võib olla nii enda ja sõprade jaoks õlut valmistav hobipruul kui ka juba ametlik tegija. Enamik neist alustab n-ö konservidest ehk maltoosast ja nende jaoks on kogu värk kinni õlles endas. Õlut peab palju olema ja hästi võiks see kah maitsta. Kui sõpradele meeldib ja/või turg toote heaks kiidab, on kõik korras. Kui ei, siis solvutakse ja pööratakse selg – ega siis elu seetõttu seisma ei jää, küllap saab muud kah teha.

Kunstnikud on keerulisem rahvas ja neid leidub mõistagi vähem. Erinevalt käsitöölistest nad mitte lihtsalt ei tea, kuidas midagi „õigesti" teha, vaid püüavad kogu aeg midagi uut leiutada, et iseennast proovile panna. Ogarad ideed ja isegi masside pahameel panevad nad rõõmsalt särama ning üha uuesti ja uuesti katsetama.

Investoreid selle sõna puhtal kujul leidub Eesti väiketootjate maastikul veel vähe, kuid tuleb üha juurde. Kui tegu on heatahtliku metseeniga, kes annab kunstnikule vabad käed, on kõik hästi. Kuid investori jaoks põhiline ehk majanduskasvu loogika ongi see, mis tapab vaba loomingu ja sunnib tippkokki päevast päeva „pippuripihve" vorpima.

MUSTLASPRUULIDE FENOMEN

Umbes pool praegu ametlikult registreeritud tootjatest on niinimetatud mustlaspruulid. Ehk siis sellised pruulijad, kellel polegi oma pruulikoda. Need, kes toodavad oma õllesid tegelikult teiste juures või, veelgi lihtsamalt, lasevad seda kuskil mujal teha, ise protsessi kuigivõrd sekkumata.

Sellises tegevusvormis pole iseenesest midagi uut ega ammugi mitte taunimisväärset. Mitmed maailma tuntuimad pööraste maitseelamuste pakkujad on „mustlased". Olgu näiteks toodud kas või Taani lipu all tegutsev Mikkeller, kelle õlled valmivad enamasti Belgias, aga ka kõikjal mujal, kus parasjagu vaba tootmisvõimsust üle on.

Probleem alustavate „mustlastega" on aga see, et enamasti pole neil ülemäära vaba raha, seetõttu pöörduvad nad odavaimat teenust pakkuvate pruulikodade poole. Odav pole aga teadupärast kvaliteedi sünonüüm. Ka Eesti pisikeste pruulikodade maastikul on paar sellist tegijat, kelle tehnoloogilised puudujäägid ja/või vilets vesi algselt ehk isegi hea idee ära rikuvad.

MOEVÄRK VÕI MÄNGUMUUTJA

Kas siis uued väiketootjad on tulnud selleks, et jääda, või on tegu lühikese moega, nagu oli omal ajal suhkruvati, vahvlite või kivipesu-teksade valmistamine?

Ühest küljest on tegu piisavalt globaalse muutusega suhtumises, et ennustada sellele uuele tuulele pikka iga. Järjest enam eelistavad tarbijad kohalikku ja ehedat, olgu selleks siis sink, juust või miks mitte ka hirmkallid mahebanaanid. Teisalt aga saab endale sellist luksust lubada alati vaid üsna väike seltskond ning selle kamba tujud on muutuvad.

Kuid lisaks lühiajalistele moevooludele saab rääkida ka pikkadest trendidest. Mõnes mõttes on tegu hüppega „tagasi normaalsusesse". Kui ennemuiste oli tavapärane, et igas külas oli oma pruulikoda ja enamik kõrtse keetis oma märjukese ise, siis vahepeal sõi suurtootmine käsikäes turundusega väiketootjad välja. Praktiliselt kogu maailma õlletööstus koondus mõne hiidkontserni kätte. Nüüd liigub pendel tagasi sinnapoole, kus tegijatel on tahtmist jääda sõltumatuks, ning ka olukord turul näikse seda soosivat.

MIKS NEED UUED ÕLLED KÕIK NII MÕRUD JA KALLID ON?

See on enim levinud etteheitev küsimus, mida õllepoodnik kuulma peab. Vastus peitub aga kõiges eespool kirjeldatus. Uued tegijad tahavad toota midagi uut ja erinevat, midagi sellist, mis neile endile meeldib ja mille tegemine põnevust pakub.

Kunstilist metafoori kasutades: kui vesi on õllekunstniku lõuend, linnased värv ja pärm toimib pintslina, siis humalad on see efektne raam, mis pildi särama paneb. Või siis see tabamatu miski, mis muudab kogu pildi olemust. Teeb sisse vahe odava repro ja väärika kunstiteose vahel.

Ja vaat need kallid humalad (oi see on kaugelt kõige kallim osa õlle toorainest) ongi need, mis eristavad enamikku väiketootjaid-pruulmeistreid nende suurtehastes töötavatest ametivendadest. Suurtootmine optimeerib kulusid ja suurendab läbimüüki. See lihtsalt peab seda tegema, et olla konkurentsivõimeline endasuguste hulgas. Selleks on aga vaja toota nii odavalt kui võimalik ja kraami, mis sobib maksimaalselt suurele turuosale.

Õllekunstnikud kulutavad oma kraami tootmiseks ebanormaalselt palju linnaseid ja täiesti ogaras koguses humalaid, mitte nende odavaid asendajaid ja lisandeid, mis annavad masstootmises mastaabiefekti.

KOKKUVÕTTEKS: KUIDAS SEE LOOMAKE SIIS ELAB?

Eestis on praegu ametlikult turul umbes paarkümmend väiketootjat. Enamik neist on tulnud turule kahe aasta jooksul ning uute tegijate pealekasv ei näi pidurduvat. Ainuüksi viimase mõne kuu jooksul on tekkinud kolm uut pruulikoda ning silmapiiril on veel vähemalt kaks-kolm.

Jaksu ja indu on pruulmeistritel küll. Paljud hobipruulid – keda on tuhandeid – unistavad päris oma pruulikoja avamisest. Praegune turuolukord näib kõike seda ka soosivat. Väikeõllede turuosa on nn õllerevolutsiooni hällis ehk USAs u 10%, seega kasvuruumi siin jagub.

Kui võtta aluseks väga lihtne statistika, siis nt Saksamaal on iga 30 tuhande inimese kohta keskmise suurusega pruulikoda, peotäiest väiksematest rääkimata. Kui mitut õlletööstust teate te aga Pärnus? Või Narvas? Saaremaal?

Nii et meie seni avalikkusele vähetuntud, kuid vilgas ja uudishimulik loomake tunneb end suurepäraselt ja omab elutegevuse jätkamiseks ja aktiivseks paljunemiseks vägagi häid väljavaateid.

Illustratsioon: Vahram Muradyan

KOSMOPOLIIT

„Kosmopoliit" on Müürilehe rubriik, kus saavad sõna välismaal tegutsevad noored eestlased. Välispoliitika, majanduse, keskkonna ja kultuuri teemadele lähenevad kosmopoliidid uutest vaatepunktidest, nad arutlevad, miks asjad on mujal just nii või naa, ning kajavad, mis piiri taga teemaks.

SOTSIAALIA

ERINEVAS RÜTMIS TUIKUVAD LINNAD

Kairi Kivirähk

PORTO TÄNAV – IGA ÖÖ – SEPTEMBER

Öö on sume, inimesed on koondunud parkidesse, kitsastele tänavatele ja rohelust täis platsidele. Kostub tänavamuusikat, laulu ja suminat. Ka pärast kesköö on lapsed ikka veel tänaval – viimaseid jõuraase kokku võttes püüavad nad enne lõplikku kustumist mängida. Lapsevanemad jutustavad omakeskis ja rüüpavad toidu kõrvale veini, noored keeravad nurga peal hašiši *joint*'i ja Zorro-keepides korporandid üürgavad Portugali rahvusviise. Keskmine noor on punk, needistatud, tätoveeritud, katkiste pükstega ning lõbus.

Eri generatsioonid on omavahel segunenud ning kui parasjagu ei vaadata koos välibaaris telekast jalkat, siis mängitakse koertega või lauldakse kitarri saatel. Koerlasi on seal sama palju kui Eesti suves sääski. Iga peremees on oma lemmiku kaasa võtnud ning naudib vabas õhus õhtust melu. Öine aeg on populaarne sportimiseks ja jalutuskäikudeks ning kogu ookeaniäärne on erinevatest seltskondadest kirju. Juuakse peamiselt õlut või Portugalile omaseid veinitooteid: portveini ja kohalike viinamarjaaedade saaduseid.

Teadagi on Porto portveini sünnilinn, mida kinnitavad ka Douro jõe kaldal asuvad maailma suurimad portveinikeldrid. Veinikultuur hõlmab endas enamasti paari klaasikest veini toidu kõrvale või pitsi portveini rüüpamist magustoiduks. Tähtpäevadel pole Portos nii suurt tähtsust, sest elatakse arvamuse järgi, et elu ongi pidu ning iga päev võib elamist tähistada. Ainus erinevus tähtpäevade ja tööpäevade vahel on see, et pidustuste ajal on linnas rohkem artiste ja tänavamuusikat, alkoholi tarbimises see ei avaldu.

Selles segasummasuvilas ringiliikumine on ohutu, kõige ebatavalisemad on eestlaste jaoks vast pensionäridest õllemüüjad, kelle müüdav alkohol on odavam kui baarides. Väikesed memmekesed käivad pisikeste reisikärudega grupi juurest grupi juurde ning pakuvad oma laekast krõpse ja õlut. Tihtipeale avab memmeke ka ise pudeli ja soovib mõnusat õhtu jätku. Politsei vaatab seda rahus pealt, nagu ka seda, kuidas noored *joint*'i tõmbavad ja inimesed iga nurga peal pissivad. Ainus, mis neid välja vihastab, on huligaanitsemine teiste või riigi vara kallal. Porto politsei usub motosse „ela ja lase teistel elada". Ennekõike on politseinik seal ikkagi lustlik portugallane, mitte kuri korrakaitsja.

Kaklusi pole linnapildis näha, pigem müravaid sõpru või üksteise tagaajamist – kolleegid, tuttavad ja isegi võhivõõrad armastavad üksteist sõbralikult tõgada. Kui keegi seltskonnast väga purju hakkab jääma, leidub alati abikäsi, kes ulatab veepudeli või saadab purjus sõbra koju. Täiesti purjus olla lihtsalt ei ole lahe. Peamiseks põhjuseks, miks väga purjus inimesi ei silma, on siiski tung suhelda ning uudishimu, kuhu õhtune seiklus võib viia. Purjutamise asemel ollakse õhtuti keskendunud peaasjalikult ühistegevustele, mis võivad varieeruda musitseerimisest ja tantsimisest erinevate mängude harrastamiseni. Harvad pole ka seltskonnad, kes lihtsalt naudivad ilusaid vaateid, mida Porto külluses pakub. Tänavad ja pargid on palistatud pooltühjade pudelitega, sest sotsialiseerumise erinevatele vormidele ollakse niivõrd keskendunud, et joogipoolis kipub ununema.

Tihtipeale jõutakse ühe õhtu jooksul külastada seitset või kaheksat erinevat lokaali, ringirändamine on norm. Kuna enamikus baarides on alkohol väga odav, siis tehakse palju üksteisele välja. Pudelid on aga väga väikesed ja populaarne on lahja alkohol, seega peab purju jäämiseks tükk tõsist tööd ära tegema ning keskendumagi ainult joomisele.

Porto ööelu on seiklus, sest iga öö juurde kuuluvad juhuttavad, kes avardavad su arusaama maailmast ja endast. Ometi ei ole need tutvused enamasti pikaajalised ning kontakte isegi ei jagata, vaid lihtsalt ilmutatakse end üksteisele.

TALLINNA TÄNAV JA SISERUUMID – REEDE JA LAUPÄEVA ÖÖ – SEPTEMBER

Tänavad on tühjad. Paar inimest kakerdab prügikastidele otsa ning mõned vaesed tudengid joovad külmunud murul viina, et sooja saada. Bermuda kolmnurgas kaklevad ja räuskavad purjus inimesed ning targemad teavad sealt aegsasti ringiga mööduda.

Enamasti hakkavad inimesed alles pärast kesköö peole liikuma ning peavad selleks eelnevalt soojendust tegema. Eelsoojendusel on mitu funktsiooni: saab rahulikult sõpradega suhelda – peokohas on muusika enamasti nii vali, et ei jää muud üle kui õõtsuda –, teiseks säästab see raha ning muidugi annab ka julgust ja enesekindlust juurde. Piir enesekindluse ja piinliku purjusoleku vahel, mida järgmisel päeval keegi mäletada ei taha, on aga õhuke ning selle ületamine eestlaste seas harjumuspärane.

Kell on üks öösel. Nagu temperatuurile kohane, siis enamiku pidulisi leiab kas baarist, klubist või korteripidudelt. Eesti ööelu puhul torkab silma, kuidas suletud grupid suhtlevad omavahel ja justkui ei lähekski peole selleks, et uusi tutvusi luua või maailma asju arutada. Samuti pole märgata, et erinevad generatsioonid veedaksid aega koos. Ikka on disainitud klubid või baarid nii, et noored lähevad ühte paika ja vanemad teise – ometi oleks meil üksteiselt nii palju õppida.

Siseruumides eelistab enamik inimesi kas suitsuala või siis hoitakse tantsuplatsi kõrval käes joogiga klaasi ja õõtsutakse. Umbes kümnendik inimestest jagab tantsides üksteisele meelaid pilke. Kui peol alkoholi asemel mõnda muud märjukest tellid, saad otsekohe peopiduriks tembeldatud. Sama lugu on kõigi tähtpäevadega – kui ikka viina ei võta või veini ei joo, siis kohtud paljude üllatunud silmadega ja jagad selgitusi, kuidas „oled autoga" või „homme vara on töö". Sel juhul oled kohe kindlasti tagaplaanil, sest ega kurikuulsat joomismängu ei saa ju mahlaga mängida!

Varsti, kui ära on joodud juba märkimisväärne kogus alkoholi, on inimesed kas liiga purjus, et üksteisega ideid vahetada, või neil hakkab paha, mistõttu nad on sunnitud tarbitud meelemürke väljutama. Veetlevast ja enesekindlast pidutsejast on saanud abitu piinlikkust tundev hädaline.

Koju minnes meenub purjutajatel eesmärk, et oleks pidanud kellegagi suhtlema ka, ning kui kedagi suvalist tänaval kimbutama ei jõua, saab taksojuht koguda järjekordse peatüki oma tulevastesse memuaaridesse. Hommikul ärgates aga räägitakse uhkusega tuumapohmellist või üritatakse tulutult eelmise õhtu mälestuskilde kokku lappida.

Nii Tallinna kui ka Porto linnapilti kuulub alkohol, kuid Portos on tegevus rohkem hinnas kui joomine. Tallinnas on vastupidi. Portos on alkohol mõnusa ajaveetmise üks osa, aga Tallinnas on see muutunud eesmärgiks omaette.

ELU ON LILL, KUI SEES ON PROMILL

Buduaari foorumis (lubadusega „rõõmsam ja roosam elu") arutlevad naised selle üle, kas kõige halva ja tagasilöökide kiuste on elu lill või mitte. Natuke enam kui pool arvab, et elu ikkagi on lill. Teised ei nõustu. Mõned nõustuvad mööndusega, et kui lill, siis kõrvenõges. Kasutaja Delicious, kes esitleb end pikkade blondide juuste ja sügava dekolteega profiilipildiga, paneb fakti ette: elu on lill, kui sees on promill.

Ace of Base laulis sedasama ka 1998. aastal. *New age* taasleidis geomeetria sügavustest elulille – suurest tühjusest ilmnenud loomingulise alge mustri.

Sel suvel Leedus toimunud Euroopa Rainbow' kogunemisel laulab lõkke ääres üks suurte siniste silmade ja heleda häälega noor mees, üks taassündinud Jeesuslaps, ühenduses olemisega – usutavasti. Küll ilmselt mitte päris. Vahetult enne päiksetõusu saadab ta lõkke ümber ringile lapiku pudeli läbipaistva vedelikuga. Võtnud sellest sõõmu, muutub tema silmade tuli veelgi tulisemaks. Ta saadab pudeli ringile: „Kas keegi soovib veel?" järgmine uudistab pudeli silti ja asetab selle siis aukartlikult huultele. Rüüpab sealt lonksu ning seejärel ahhetab punnis silmadega väejoogi kanguse peale. On öö kõige jahedam aeg, hetk enne päiksetõusu. Pudel jõuab minuni. Loen, 36 kraadi. See kõik tundub nii võõras, ent ometi ka nii tuttav, kui me ei oleks Rainbow' kogunemisel, kus alkoholi üldse ei tarbita, sest *high* juba on, on *nothing*. On *wild*.

„See on rohi," ütleb looduslaps. Tõstan pudeli huultele, olles valmis kõikvõimalikuks. Tunnen niiskust, värskust, jõudu. Tunnen elu.

Exuberance is beauty, joovastus on ilu, kirjutas William Blake. Aga ilmselt viitab ta siin sellele hoomamatule ruumile väljaspool rangelt kammitsetud kultuuri, mis küll müüb end vabameelsena, kuid mis vaikimisi teenib alkoholitööstuse ja meelelahutusäri kasumihuve, jättes meid aga pikkadeks hommikuteks pundunud silmadega voodisse.

Võib ka soetada mõnusa teekannu kahele, siis on *cha tao* või tee tee. Vahendeid ju pole olemas.

Terje Toomistu, antropoloog

REKLAAM

SÕBRALIK EESTI

UNISTUS. LIIKUMINE. MEIE KÕIGI KODU.

Täname muusikuid, kõnepidajaid, toiduvalmistajaid, meeskonnaliikmeid ja töötegijaid.

Sõbralik Eesti püsib, kui me edasi panustame: **sõbralikeesti.ee/toeta**

Suur aitäh neile, kes juba aidanud on:
TransferWise, GrabCAD, BLRT Grupp, Pipedrive, Adcash, Teleport, Telliskivi Loomelinnak, AKU, Musiccase, Event Center, Jadasson, Kemmerling, Warren Safety, Estonian World, Postimees, Õhtuleht, Massimeedia ja mitusada eraisikut.

sõbralikeesti.ee

SÜGISFEST

FRESH MUSIC FESTIVAL AUTUMNFEST

23.09–27.09

EESTI MUUSIKA- JA TEATRIAKADEEMIA ESITLEB:

ACHILLE SUCCI (IT), VLADY BYSTROV (DE), VERA STANOJEVIĆ (US), POOYAN ATAEI (IR), FALI PAVRI (UK), ANSAMBEL U:, ANTO PETT, JAAK SOOÄÄR JPT

EMTA KAMMERSAAL
PILET 2/0 €
EMA.EDU.EE

OOD FERNET-BRANCALE

Mari-Liisile

„Sina, õnnetusehunnik!" tavatseti ykskõikse yleoleva pilguga öelda minu suunas näpuga osutades. Sõbradki muutusid aegamööda tuttavaiks, kuni haihtusid viimsedki sidemed. Sillad põlesid vaikides ja vaikides kõndis vari ikka ja jälle Morija mäele. Ja siduja, altar ja ohvriks seotu. Lääbakil, läbi ja maha jäetu!

„Sina, õnnetusehunnik!" tavatsesin öelda iseenda kohta, õlad longus. Päev-päevalt yha kyyrakam, ykskõiksem. Miski ei paku enam huvi, vahel meenub ehk võimekus unistada, kusagilt minevikust.

Siis tuli armastus, mis katab kinni kõik pattude hulgad. Siis tuli armastus, mille maitse ja lõhn jälitasid kõikjal. Tänavanurga pimeduses. Trepikoja valguses. Tuules. Vihmas. Õhk muutus aiva paksemaks, nagu seisnuks kusagil kukla taga viskoosne udumass. Tuulel on Sinu lõhn, Fernet! Lääbakil, läbi ja maha jäetu!

Võib ju tajuda iseenda läbikukkumises väljapääsu, mis ise – olgugi et nähtamatu – on väljapääsutuse mõõt. Otsida meeleheitlikult, otsida ust seinast, kus seda tegelikult pole. Lämbuda. Lämbuda! Aga paitada neid pilvi, mis pikkamisi omandavad Sinu kontuurid. Silitada kauguses mööduvat pilve. Silitada Sind! Ma tahan Sind lihtsalt kõige eest tänada, armastusobjektiks olemise eest. Sind, Fernet! Sind, sest

FERNET-BRANCA KATAB KINNI KÕIK PATTUDE HULGAD!

„Hei, heidik," pöördusin viimases hädas iseenda poole, kui juba pikemat aega polnud kellelgi viitsimist isegi kõige lihtsamat põlastavat pilku minu suunas saata. Väljapääsutuses on yks yksindus, kust ainus pääsetee on armastus, mis katab kinni kõik pattude hulgad. Ja

FERNET-BRANCA KATAB KINNI KÕIK PATTUDE HULGAD!

Kas Werther oli kõrvuni armunud või armastas ta tõesõna? Sina, Fernet, mu silmaõõm, mu elu mõte, Sina tulid minuni kui hõre tuuleiil keset paksu kestendavat õhumassi. Tol õhtul koukisin hämarusest viimased riismed (ma olin pimeduseks saamas; olin värin, vari ja Sina hääl!), et lokaalis Möku tellida viimane jook. Keset väljamaalaste horde teistele lykata-tõmmata. Ma ei armastanud Sind kohe, Fernet, muidu võiksid olla yks neist litsidest, kes yhe pitsi eest kummarduvad auguliste hammastega suud avama. Kas või Möku peldikus.

Hommikul pärast esimest siirast kokkusaamist – nagu hääl ja vari, nad kohtuvad alati siis, kui tuleb äratundmine pimedusest, kui häälest piisab pimeduse vaigistamiseks – avastasin Su suulakke kleepunud maitse, mis määras kogu mu alkoholist läbiimbunud keha ja nõdrameelse vaimu. Vaikides. Ja siduja, altar ja ohvriks seotu! Tolleks hetkeks polnud ma veel analyytilist mõtlemisvõimet täielikult kaotanud. Nagu punctum, *valulik intellektuaalsest kompetentsist sõltumatu eroslik nool läbistas keha, pani värisema. Või oli see pohmakas, Jumal teab... Aga*

FERNET-BRANCA KATAB KINNI KÕIK PATTUDE HULGAD!

Kulus veel mõni põgus (juhuslik) kohtumine, kui Sinust sai elu ainuliselt määratlev, põhjendav, põhistav impulss. Vaid Sinu mõru maitse lubas mul väljuda sest umbsest tupikust, lõpetada igavikulise lämbumise, tunda õnne lähenevat joovastust. Pikaldase mõistmise vältel syvenes veendumus, et pean pyhendama oma elu Sinule, mu mustast kullast vasikas! Mu kapsake! Mu metsade maasikas! Põldude põldpyy! Tundrate tuvike! Vihmametsade vikerkaar! Mu fucking *Fernet! Pyhenduda, sest*

FERNET-BRANCA KATAB KINNI KÕIK PATTUDE HULGAD!

Ja kui ma räägin pyhendumisest, siis pean silmas absoluutset enesepuhastust, et olla Sinu vääriline, et teenida Sind alandlikult kõige yllamate kristlike tõekspidamiste järgi! Kõigepealt tuli hakata analyysima enda suutlikkust Fernetit tarbida, mistõttu hakkasin yksikasjalikult päevaraamatusse yles täheldama joomisprotsessi vähegi mõjutavaid seiku, tundeid. Eesmärk oli lihtne: suurendada yheskoos veedetavat aega (kvantiteet) ja muuta see võimalikult ilusaks (kvaliteet). Fernet, Sind tuleb juua palju ja hästi, sest just Sina katad kinni kõik pattude hulgad!

Mõistagi loobusin otsemaid kõikidest teistest jookidest, ei hakanud piilumagi Möku õllevaate, loobusin iseendastki ega maitsnud Tõmmu Hiidu Sidruniga enam kunagi. Fernet, Sa tegid mu õnnelikuks. Aga sellest ei piisa! Tegelikult kippusin juba pärast neljandat või viiendat pitsi magama jääma, kuuendaga maomahlu väljutama, seitsmendaga kadus võimalus järgmisel päeval Sinu maitset, Sinu lõhna taas tunda. Sellest joovastuda nagu Werther, kes yksisilmi oma armastatu kehaosa passib.

Kirjutasin yhel sandil hommikul päevaraamatusse: „Tuleb parandada fyysilist konditsiooni, et suuta olla Ferneti vääriline. Tuleb hakata trenni tegema!" Nõnda pöördusingi eratreeneri poole, et teha kvaliteetne treeningplaan. Õige pea lisandus toitumisnõustaja, isegi psyhholoog ulatas abikäe, et olla pidevalt piisavalt kõrgel tasemel Sinus ja Sina minus! Sest just

FERNET-BRANCA KATAB KINNI KÕIK PATTUDE HULGAD!

Mõne kuu möödudes lehitsesin taas päevaraamatut. Edasiminek oli tähelepanuväärne! Ärkasin hommikul Sinu joovastusest, käisin jooksmas, ujumas, treenisin nagu hullumeelne, kehaline võimekus suurenes, suutsin juba kaks korda päevas teha Sinuga viieseid tsykleid. Heas vormis olles võisin Sind ryybata 13–15 pitsi, ilma et oleksin Möku taga kusehaisus ropsinud.

Raha polnud minu jaoks probleem. Olin laenanud piisavalt suure summa, mida – nagu elus ikka juhtub – ei kavatsenud kunagi tagasi maksta. Võisin oma elu pyhendada tõepoolest yksnes Sulle! Päev-päevalt hakkas mõte yha enam tööle, kuniks kohtasin teda, me vaenlast, me reeturlikku ohustajat – v ä s i m u s t, mida suudad parandada vaid Sina, Fernet, sest

FERNET-BRANCA KATAB KINNI KÕIK PATTUDE HULGAD!

Eneseanalyys pidi mind viima uuele tasemele. Võimalikult kiiresti tegime ymber treeningplaanid, yritasime tasakaalustada treeningu ja puhkuse vahekorda, viia selle kooskõlla eluga, mida põhistad Sina, Fernet!

Treener aitas mind yha kindlamale joonele viia, psyhholoog analyysida kõikide partikulaarsete kohtumiste eripärasid, need systematiseerida. Pidin leidma alati õige baari, õige hetke, pidin Fernetiga yheks saades vältima masendushetki. Pidin elimineerima kõik segavad faktorid. Loobusin isegi televiisori vaatamisest, raadio kuulamisest, kõik päevakajalised uudised, teised inimesed, suhtlemine kui selline võisid pärssida meievahelist armastust. Ainult Sina, Fernet! Yksnes Sina!

Praeguseks olen suutnud veelgi tõsta nii kvaliteeti kui ka kvantiteeti. Fyysiline konditsioon pole takistuseks, tasakaal on leitud. Aga armastus ei ole vaid pelk harmoonia, armastus on kõik! Armastus on Werther, tema algupära, tema olemus. Fernet! Sajad failid raalis analyysivad Ferneti joomise kvaliteedi tõstmise võimalikkusi. Esimese ja teise pitsi vahele jäävad minutid on eksponentsiaalselt kasvavad kuni neljanda pitsini. Edasi muutub võrrand keerulisemaks. Tasub juua äsja kuuma veega pestud heast materjalist klaasist. Fernet! Sinu itaallaslik kontuur hakkab õhtuhämaruses juba häguselt piirjooni võtma. Armastada Sind, Fernet, tähendab armastada alati, olla ses armastuses, Sinu tumeduses. Sest

FERNET-BRANCA KATAB KINNI KÕIK PATTUDE HULGAD!

Barthes kirjutas, et ei armastata mitte armastusobjekti, vaid iseenda armastust kui sellist. Mina armastan Sind, Fernet, mu ingel! Elul pole mõtet, kui inimese tegevus ei põhine kristlikel väärtustel, kui neid ei suudeta yhiskonnale edasi anda, pakkuda maailmale midagi juurde. Ma olin lääbakil, läbi ja maha jäetu! Vaikides mina ja vari Morija mäel otsis pimedusest häält! Siis tulid Sina, mu Fernet, mu Hääl! Alluda, taandada iseend, puhastuda, puhastuda, puhastuda! Uskuda! Fernet, armastus.

Sinu
Tõmmu Hiid Sidruniga

Toimetaja kommentaar:
Fernet-Branca <hääldada itaaliapäraselt, nagu kirjutataksegi – Fernet, mitte Fernee!> on tumepruun ürdiliköör, pärit Itaaliast. Enamik inimesi leiab vähemasti esimestel proovimiskordadel, et Fernet on suhteliselt rõve jook, arstirohumaitsega jne, võrreldakse Unicumi ja Riia palsamiga lausa. Aga need, kes jõuavad lähemale, jõuavad lähemale. Ferneti-joovet kirjeldatakse teistsugusena kui muude alkohoolsete jookide tekitatud joovet, tsiteerides Venedikt Jerofejevit on Fernetit seostatud lausa sfääride muusikaga... Ühesõnaga, kui mitte kvantiteedilt, siis vähemasti kvaliteedilt oluline osa neist, kes Fernetile lähemale jõuavad – talle teise, kolmanda, neljanda /.../ võimaluse annavad –, hakkavad Fernetit armastama. Nii juhtus ka meie kaasautori Tõmmuga.

ALL NIGHT LONGERO

Helen Tammemäe

Kurikuulus purgijook, milleta ei möödu ükski tõsine mitmepäevane pidu ja mis on ilmselt nii mõnelegi lugejale tuttav juba lastetoast.

Kui üks Soome longerotootja möödunud sügisel Berliinis nädalaks ajaks oma *pop-up*-baari avas, meelitas see kohalikke eestlasi ja soomlasi kokku nagu kärbseid – sellist üksmeelsust ja üksteisemõistmist ma muudel juhtudel naaberriikide vahel ei ole täheldanud. Tundus, nagu see siinmail tuntust kogunud sinine plekkpurk omanuks võluväge – ühtäkki polnud enam vaja teeselda *cool*'i berliinlast, vaid võis vabalt oma tuima eesti või soome aktsendiga inglise keeles jaurata, muretsemata, mida keegi ümbritsevatest asjast arvata võib. Paljutähenduslikud pilgud reetsid, et kõik kohaletulnud olid osa salajasest longerovennaskonnast.

Longerovend on see, kes festivali kolmanda päeva hommikul on ikka veel sõiduvees – see on inimene, kes ei maga, sest nn hallis vees sisalduv suhkur *keeps him going*. Ta on elust ülevoolavalt joovastuses ja kui tal enam isegi ühtegi muud mõtet ei ole, suudab ta kuskilt põõsast siiski selgelt lause „Tooge longerot ja suitsu!" artikuleerida. Logero aitab pidu pikendada – sellest jääb täis nagu igast muust alkohoolsest joogist, kuid suhkrudoos teeb lõbusaks ja annab energiat. Nii ongi longerovennaskonda kuuluvad pidulised tavaliselt need kõige initsiatiivikamad, lõbusamad ja üldiselt ka kõige lootusetumad juhtumid. Eks ole see kummi venitamine ka kollektiivne eksperiment – kui pikalt venitada, võib juhtuda, et peo ja sellele järgneva äfteka ja järgmise peo ja omakorda järgmisele peole järgneva äfteka vahele jääb tuimaks reaalsuseks piisavalt vähe aega, et teinekord ei õnnestu selle jooksul isegi korralikult kaineks saada.

Kuid longerovennaskonnal on ka tumedam tahk – see pole kaugeltki ainult noorte ja seksikate jook. Millest avalikkus vaikib, on see, et seda armastavad ka vanamutid teleka ees trimbata. Just vanamutid, sest vanamehed on tavaliselt kangema kraami peale üle läinud, aga kui inimene on juba teatavas eas ja haarab ikka veel longeropurgi järele, on see kindlasti ohumärk. Eriti kui teha seda istuvas asendis, sest longero – täisnimega *gin long drink* – on siiski disainitud 1952. aasta Helsingi olümpiamängudeks ja selle joomine eeldab kõrvaltegevusena vähemalt kümnetunnist tantsumaratoni või ööpäevaringset võsas ekslemist. Meeltesegadus on loomulikult asja sisse kirjutatud. Aga kui sa avastad, et sinust on saanud diivanil longerot rüüpav mõttelage vanamutt, tasub küll elu üle hoolikalt järele mõelda.

Illustratsioon: Vahram Muradyan

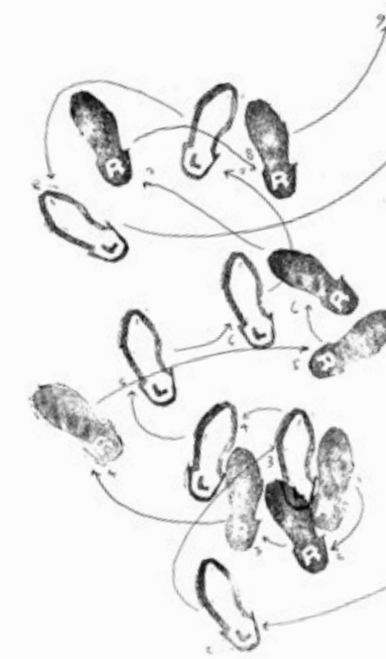

Võib öelda, et ükski normaalne inimene longerot ei joo – ratsionaalselt mõeldes on tegemist ilge mürgiga, millest annavad tunnistust pärast selle joomist krudisevad sinakad hambad, ning miks peaks tahtma keegi seostada ennast vabatahtlikult inimgrupiga, kes ei oska kunagi õigel hetkel ära lõpetada. Longerousk on eeldusena kantud minnalaskmissoovist ning nagu inimloomusele omane, üritab igaüks meelitada ümbritsevaid inimesi endaga samasse auku, sest seal mitmekesi istumine tundub väljavabandatavam kui üksinda. Niisiis, olge valvsad – kui järgmisel peol tuleb teile keegi longerousku kuulutama, siis vaadake sügavalt ta ajupestud pilku ning võtke aega järelemõtlemiseks, et hoolikalt kaaluda, kuhu te oma eluga tegelikult jõuda soovite.

POHMELL KUI METAFOOR

Maia Tammjärv

Disclaimer: järgnevat artiklit ei tuleks võtta poliitilise arvamusloona. Pigem on see humanitaariuid ja -hämming, pseudofiloloogilis-semiootiline küsimus ilma olulisemate järeldusteta.

Teisel päeval polnud hää:
kurjast kihas Jaani pää,
habe, juuksed läinud sassi,
pääs näugsid kümme kassi
(Ado Reinvald)

Ma ikka olen mõelnud seepeale, kui tihti meil räägitakse näiteks valimisjärgsest pohmellist ja mida see võiks tähendada. Selle kujundi järgi peaks meil praegu olema muidugi suhteliselt rahulik aeg – ei ole meil hetkel pohmelli ega ka suuremat joomingut käsil, aga ega nad kumbki muidugi kuhugi ka jää, nii see tsükkel meil käibki – sama kindlalt, kui tuleb suve järel sügis, sügise järel talv /…/ ja siis jälle kevad, naasevad meil ka nii valimiseelne pikem tsükkel kui -järgne pohmell.

Valimised ise on selles kujundis muidugi nagu lävi, hetkeline kulminatsioon, millele eelnev teekond ja järgnev pohmelus on ajaskaalal niivõrd palju ruumikamad, kuid mis ise justkui palju suuremat kaalu peaks omama. Võib-olla on see siis midagi sellist, mida Bahtin, kõneldes erinevatest aegruumidest erinevais ilukirjanduslikes töödes, nimetab läve kronotoobiks. Tegemist on lävemetafooril põhineva (lävi kui ühenduslüli kahe erineva ruumi/oleku/staatuse jne vahel, mis tuleb ületada, muidu ei ole võimalik jõuda „teisele poole") kronotoobiga, mis on ajaliselt väga lühiajaline, vaid hetkeline, ta justkui ei evigi kestust, vaid asub väljaspool biograafilise aja kulgu[1]. Selles minupoolses võrdluses oleks füüsilises maailmas küllap läveks see joobe haripunkt, samas kui joomine pikema protsessina ning mingisugusele virtuaalsele haripunktile järgnev pohmell oleksid ajaskaalal küllalt suurema kaaluga.

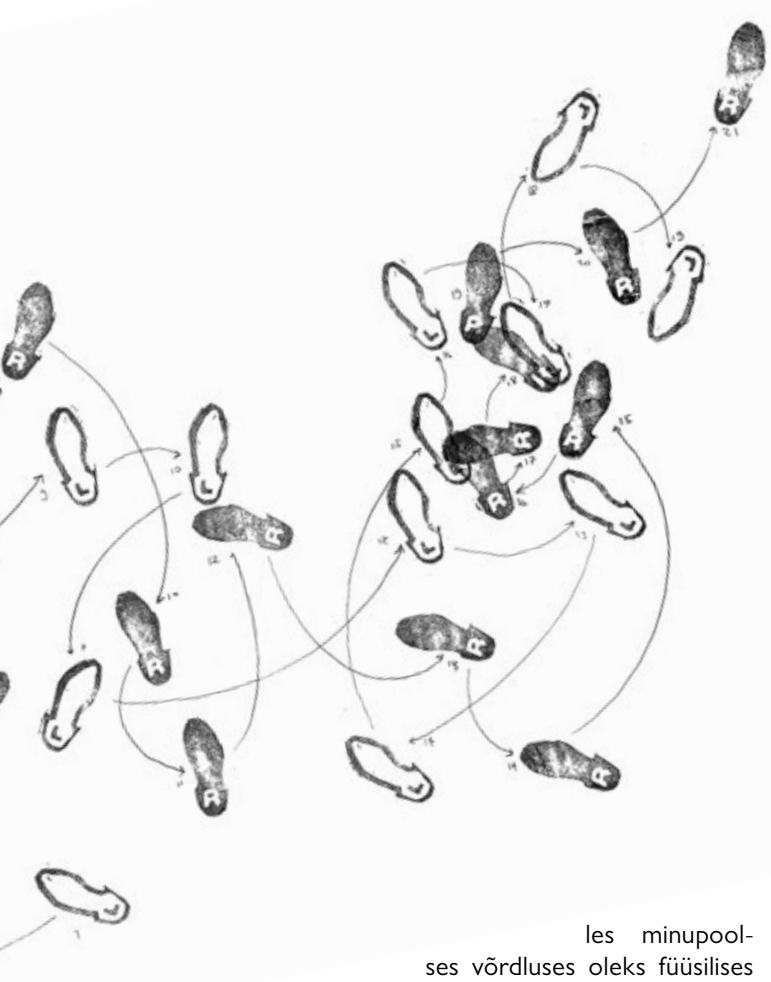

Mulle tundub samas, et selle poliitilise pohmelli-metafooriga väljendatakse tegelikult enamasti vaid pettumust tulemustes, st metafoor ise ei ammenda pohmelli potentsiaali (nt „suur riiklik pohmell valimisjärgsel hommikul."[2], „Kui mitte alanud valimiskampaania käigus, siis loodetavasti pärast seda – esimeses tagasilöökide pohmeluses – algavad Eestis diskussioonid tõeliselt olulistel teemadel."[3]). Kas pohmell on pettumus joomingus? Vaevalt, pigem kaldutakse uskuma müüti, et suurem pohmell tähendab ägedamat pidu eelneval päeval. Aga samas on siia ka mingi patukahetsusimperatiiv sisse kirjutatud – jah, joomine on paha ja seetõttu pean ma selle pohmelli ja ära kannatama. Mõni pohmell teebki ju meist paremad inimesed, paneb järgi mõtlema, vähemasti lühiajalisi järeldusi tegema…

On muidugi selge, et kõnealuse metafoorse kasutusega käib implitsiitselt kaasas millegi üleküllus – ütleme, valimispropaganda, kogu selle valimiseelse melu, segaduse ja adrenaliini täielik ülevõllikeeratus. Ja kui see kõik korraga plaksuga seisma jääb, tekibki ju mingi tühjus, vaikus. Võitjad võidavad, kaotajad kaotavad, pidu on läbi, vaikus. Aga kas pole nii, et sellest pohmelusest ei räägi need, kes tulemustega rahul on? Seega on minu meelest selle metafoori kasutuse akt iseenesest (ehk peamiseltki) pettumuse väljendus.

Aga metafoorina ei kasutata pohmelli muidugi ainult reaalpoliitilistes sõnavõttudes, vaid ka kultuurisfääris, kus ka (pohmelli)pilt on laiem. Ühelt poolt osutatakse siingi muidugi mingisugusele küllastusele, mõõdu täissaamisele: „Ahjaa, mul ei ole midagi ei festivalide ega ka festivaliülevaadete vastu. Kui pärast festivali tekkiv kerge (teatri)pohmell välja arvata, on need nagu palderjan mu kassihingele."[4], osutatakse ülekasutusele, mõttetusele, devalveerumisele: „1990. aastatel valitses ka sõnavabaduse pohmell, mis saabus pärast nõukogude tsenseeritud ajakirjandust. Igaüks rääkis, mida tahtis, ja sõnad olid odavad – näis, et nendest midagi ei sõltu."[5].

Pohmelli-võrdlusega osutatakse aga ka mingisugusele teistlaadi tühjusele, mis reaalelus võib-olla oleks võrreldav füüsilise pohmelli ja mentaalse kassiahastuse koosmõjuga (nagu nad koosmõjus ju enamasti ongi…) – „Tühjus ilmutab end tõenäoliselt päev pärast esilinastust, kui saabub viimase pooleteist aasta suurim vaimne ja füüsiline pohmell."[6] Pidu saab planeeritud, korraldatud, ära peetud. Viimased külalised lahkuvad võib-olla alles pühapäeva õhtupoolikul ja kõik – siis oled üksi oma tühjas kodus, taara ja mustade nõude vahel ja mõtled, et jah, oli küll pidu, aga mis nüüd saab… Mingisugusest niisugusest nõutusest võiks ehk kõnelda ka kujund: „Täna elab kunstimaailm pikas pohmellis, kus ilusad asjad on endiselt põlatud, aga kõik koledad asjad on ka justkui ära tehtud."[7] – siin, nagu ma aru saan, on pohmell nii ilusast kui koledast ja ikkagi küllap, jah, üleküllusest, võimaluste ettekirjutatusest, millele justkui vaid mingisugune teelahe või otsus järgneda saavadki. Enamasti muidugi ei järgne.

Olulisim neis pohmellimetafoorides on kontrast – kõikvõimaliku üleküllusse ja tühjuse vahel, näiteks. Või lõbusa peomelu ja hommikuse üksinduse ning füüsiliste murede vahel. Üks lõppeb, teine algab, aga kuidagi kaldub see muutumine, lävi ja murrang pohmellimetafoores ikka positiivselt negatiivse poole, mis siis, et see positiivnegi on ebaadekvaatne, ülepaisutatud, mull – olgu see ülepaisutatud valimisteater, lihtsalt kvantiteedilt üleküllastatud päristeatrifestival, ajakirjanduse eelnev tsensuur jne.

[1] *Bahtin, Mihhail 1983. Aja ning kronotoobi vormid romaanis. Ajaloolise poeetika põhijooni. – Valitud töid. Tallinn: Eesti Raamat, lk 176.*
[2] *Kala, Martin 2012. Kaitsekõne kurjale hundile. – Postimees 24. aprill. Lk 12.*
[3] *Valimisjärgne tulevik on minevik. – kes-kus.ee, 22.03.2007.*
[4] *Virro, Keiu 2015. Festivaliülevaade – tõsine mäng. – Sirp, 09.01.*
[5] *Treier, Heie 2012. Kuidas puhastada kunstiajalugu traumaatilistest metafooridest. – Kunst.ee. Nr 4. Lk 4.*
[6] *Tolk, Rain 2011. Režissöör ümbritsegu end andekate inimestega ja loogu heasoovlik õhkkond. Intervjuu autor Kristiina Davidjants. – Sirp. 18. märts. Lk 23.*
[7] *Kikkas, Kaupo 2012. Kaitse oma investeeringut. – Positiiv: Eesti Fotograafia Ajakiri. Nr 10. Lk 2.*

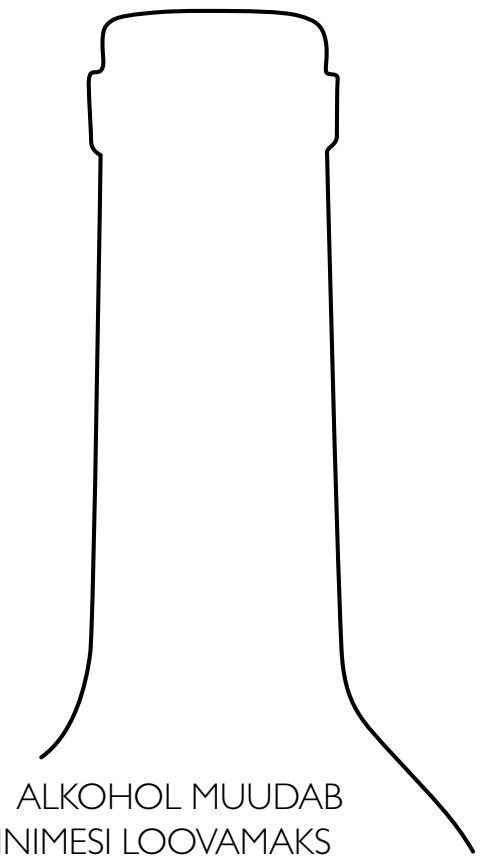

ALKOHOL MUUDAB INIMESI LOOVAMAKS

Kahjuks või õnneks pean tõdema puhtalt kogemuse ja ka teaduse põhjal, et loovus ei taha väga hästi alkoholiga haakuda.

Kui üritada liimida katkiseid saapaid korduvalt PVAga, siis ega sealt head nahka tule. Alguses oled hüperõnnelik, aga kui hakkab vihma sadama ja oled mõne päeva saabastega käinud, kiikab valge liim välja ning asi hakkab vaikselt kodaratesse kiskuma. Alkoholiga on lugu põhimõtteliselt sarnane. Kui oleme imelist jooki tarvitanud, siis õhtu esimeses pooles on emotsioonid kergelt laes ja enesekriitika kadunud.Me muutume mitmeid kordi elavamaks kui hallil argipäeval. Mis siis, et meeleolu kõigub ja liigutused ei ole väga täpsed, tore on igal juhul. Pähe võib tulla väga hea idee, kuid juba mõne minuti möödudes on see mälust kadunud ja järel vaid fragmendid, mida hipokampus kahjuks töödelda ei jõudnud – ja nii see asi liimist lahti läheb. Mõistagi on lennukad mõtted ja üldine loovustaju sel hetkel mürgitatud. Õige ohtlik on juba siis, kui tunned, et loodud on parim *startup ever*, ja hommikul meenub õhtule tagasi mõeldes ka sellega kaasnenud tegevus. Selle käigus võidi mõttevälgatus Facebooki postitada või iduideest loobumise korral lihtsalt leebema variandina Instas paljast ihu eksponeerida, mis tänapäeval on kindlasti jube hitt tegu. Inimese käitumist juhib aju ja kui see on mürgitatud, siis needsamused hallaines peituvad närviimpulsid on pidurdatud ja rakkude omadused moonutatud ning see meid kahjuks maailma muutvate tegudeni ei vii.

Asi ei muutu paremaks ka suurema koguse alkoholi joomisega. Idee võib õhus olla, aga aju vaikselt kustub ja meie teadvus hägustub. Koordinatsioon on halb ja võid koperdama hakata. Sa võid luua mõttes kenad noodid, aga kui kitarri kätte võtad, siis see, mis näib instrument, ei pruugi seda kohe mitte olla. On juhuseid küll, mil oleme hakanud luuavarrega imelikke Angus Youngi liigutusi tegema. Lõpuks areneb võimlemisest välja midagi muud ja see algne kena noodijupp, mis peas keerles, on kadunud – ega ajule väga raputamine istu.

Mulle tundub, et loovusele sobib terve ja ilus mõistus.

Kui väga me ka alkoholi ei armastaks, töötab kogu kehakeemia sellele vastu. Kõige toredam on see, et üldjuhul ei meenu järgmisel hommikul öine tegevus ja esimese asjana krabame Ibuprofeni järele, mis uinutab meid taas, ning juba pärast mõnetunnist magamist algab uus ja huvitav päev. See, mis eile toimus, jääb äralõigatud aega. See tähendab, et kuigi me jõime ja pidutsesime näiteks kümme tundi, siis sellest on meeles üldjuhul vaid 3% ehk ligi kakskümmend minutit. Sellesse vähesesse aega (väga üksikutel kordadel) võib mahtuda ka mõni lennukas idee. Aga see on tõesti äärmiselt harv juhus.

Kene Vernik, unetehnoloog

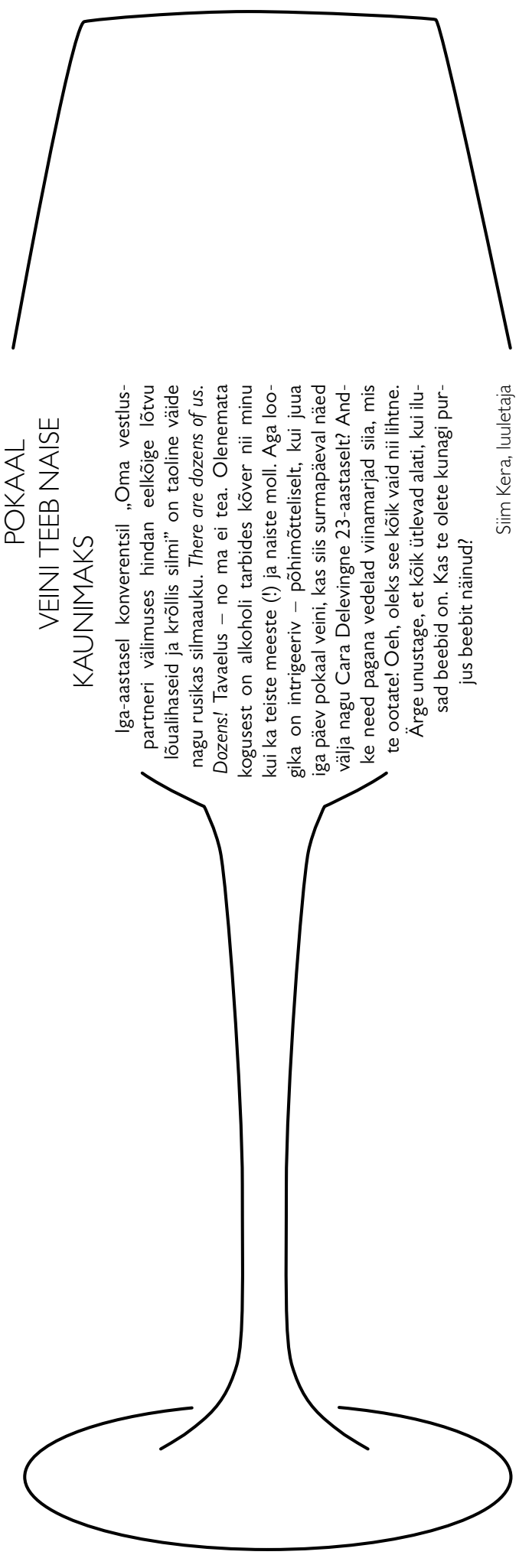

POKAAL VEINI TEEB NAISE KAUNIMAKS

Iga-aastasel konverentsil „Oma vestlus-partneri välimuses hindan eelkõige lõtvu lõualihaseid ja krõllis silmi" on taoline väide nagu rusikas silmauku. *There are dozens of us. Dozens!* Tavaelus – no ma ei tea. Olenemata kogusest on alkoholi tarbides kõver nii minu kui ka teiste meeste (!) ja naiste moll. Aga loogika on intrigeeriv – põhimõtteliselt, kui juua iga päev pokaal veini, kas siis surmapäeval näed välja nagu Cara Delevingne 23-aastaselt? Andke need pagana vedelad viinamarjad siia, mis te ootate! Oh, oleks see kõik vaid nii lihtne. Ärge unustage, et kõik ütlevad alati, kui ilusad beebid on. Kas te olete kunagi purjus beebit näinud?

Siim Kera, luuletaja

ÜKS KÜSIMUS

Kui teadlikult planeerite oma festivalil alkoholimüüki?

ASTRID NÕLVAK

Hiiumaa Pärimusmuusikafestivali peakorraldaja ja programmijuht

Kui mul aastaid tagasi Hiiu Folgi korraldamise idee tuli, tundsin kohe alguses, et tahaksin jagada selle kaudu inimestega lisaks heale muusikale ja toredatele programmis olevatele tegevustele ka väärtusi – midagi, mis puudutaks ja paneks teisipidi mõtlema. Lisaks oli mu soov, et festival oleks väga lastesõbralik ning peresid soosiv. Ilma alkoholita festival tõstab kohe kvaliteeti, sest segavad faktorid, mis alkoholiga kaasneda võivad, välistatakse ja tähelepanu saab täielikult see, millele oma tegevusega seda pöörata tahad. Kuna alkoholivaba festivali polnud varem korraldatud, ei olnud mul alustades millestki muust lähtuda kui oma sisetundest ja soovist, ning seepärast võttis mõtte elluviimine paar aastat aega, sest pidin selle headuses ka teisi veenma (meeskond, koostööpartnerid jne). Kindlasti kinnitas minu sisemist soovi teha alkoholivaba festivali ka see, et olen kristlane ja usun, et igas inimeses on palju rõõmu ning selle ülesleidmiseks ei vaja me alkoholi.

Hiiu Folk on toimunud nüüdseks juba üksteist aastat, millest kaheksa viimast on festival olnud alkoholivaba. Otsus on end igati õigustanud ning toonud üritusele rohkem peresid ja lapsi. Ajakirja Pere ja Kodu valikul nimetati Hiiu Folk tänavu Eesti kõige peresõbralikumaks festivaliks. Lisaks heale programmile ja Hiiumaa võludele on külastajad toonud Hiiu Folgi ühe plussina välja ka turvalisuse, kuna puuduvad alkoholijoobes inimesed, kes teisi häirida võiksid. Samuti on olnud väga positiivne paljude muusikute tagasiside, kes on öelnud, et hea on mängida, kui inimesed on tulnud kohale eelkõige muusikat kuulama.

Vahel küsitakse minult kui korraldajalt, kas meie festivalil ikka tantsitakse ka ning ega inimesed liiga tõsised ei ole, sest mõnel on raske ette kujutada, et pidu ilma alkoholita üldse võimalik on. Imestan ikka ja jälle selliste küsimuste üle, sest usun, et kõigil on tulnud ette olukordi, kus peomeeleolus on oldud ka ilma alkoholita, ning rõõmust pole puudu tulnud. Neist inimestest, kes ilma alkoholita pidu pidada ei oska, on mul aga siiralt kahju ning soovitan seda proovida – kogemus on seda väärt ja värve tuleb ellu palju rohkem. Hiiu Folgil pole alkoholi puudumise tõttu kellelgi rõõmu vähemaks jäänud, pigem on seda rohkem, sest on jaksu rõõmu tunda, kuna vaim on värske ja meel selge. Nalja saab ka kaine peaga ja need naljad on tihti sisukamad ning jäävad paremini meelde.

Mulle tundub, et alkoholi tarbimine pidudel on paljudele lihtsalt harjumuseks saanud ning kuidagi on tekkinud tunne, et hea peomeeleolu saab tekkida vaid alkoholi toel. Samas usun, et enamik inimesi on minuga nõus, kui ütlen, et hea tuju tekib eelkõige siis, kui oled heas seltskonnas.

Mul on hea meel, et järjest enam räägitakse sellest, et alkoholi joomine ei ole *cool*, vaid *cool* on see, kes sa ise oled. Iga inimene on ainulaadne ja alkohol iseenesest ei anna juurde ei eripära, julgust, sära ega pidulikkust – see kõik on igaühes endas olemas. Seega, leidkem pidu iseeneses!

ENN PAREL

Tallinn Craft Beer Weekendi korraldaja

Tallinn Craft Beer Weekend on ainuke omalaadne festival lähirajoonis, mille fookuses on ainult väikepruulikodade õlled.

TCBW puhul ei ole tegemist tegelikult alkoholimüügiga, vaid degusteerimisvõimaluse pakkumisega. Nimelt ei pea festivalialal õlle eest enam midagi maksma, käepael tagab õiguse degusteerida 50 milliliitri kaupa kõiki õllesid, mida osalevad pruulikojad pakuvad. Sel aastal osales üle 20 pruulikoja Eestist, Soomest, Lätist, Venemaalt, Rootsist, Norrast, Taanist, Inglismaalt, Šotimaalt, Itaaliast, Hispaaniast, Hollandist ja USAst. Maailma sajast parimast pruulikojast kuus olid Tallinnas kohal, mida peame suuremat sorti saavutuseks. Iga pruulikoda tõi festivalile 2–8 erinevat õlut ning nii sai külastaja proovida kummalgi päeval umbes 70 erinevat maailmaklassi käsitööõlut.

Koguse planeerimisel lähtusime sellest, et esindatud oleks võimalikult lai valik võimalikult erinevas stiilis õllesid. Sedalaadi festivalidel on tavaline, et kõiki õllesid kõikidele külastajatele ei jagu, samas kui vähem populaarseid jooke võib ka üsna palju üle jääda.

Festivali külalised on valdavalt väga suure pühendumusega õlleentusiastid – nii mõnigi neist proovis kummalgi päeval ära kõik õlled, tehes seda väga väikeste koguste, sisuliselt lonksukeste kaupa. Nagu öeldud, meie tähelepanu on eelkõige õllemaailma ülimalt laia ulatuse tutvustamisel ja tipp-pruulikodade koju kätte toomisel.

Rõhutasime nii külastajatele kui pruulikodadele korduvalt, et serveeringud oleksid väikesed ja et inimeste enda huvides on võimalikult aeglaselt juua, et vältida joobesse jäämist. Saame uhkusega öelda, et festival läks igas mõttes erakordselt hästi korda, ning nende kahe päeva jooksul pidid turvamehed liigse joobe tõttu välja saatma seitse inimest, kusjuures külastajate arv kokku oli 1000.

MIHKEL KÜBAR

Intsikurmu muusikafestivali peakorraldaja

Intsikurmu puhul pöörame alkoholivalikule väga palju tähelepanu ning lisaks oleme väga nõudlikud ka muude karastusjookide osas. Meie festivali märksõnadeks on tarbimisel pigem vähem, aga kvaliteetselt. Üldlevinud mudeli järgi on suurematel karastusjoogitootjatel erinevate kultuuriürituste puhul ikka kombeks sündmust mingis ulatuses nn turundusrahaga toetada ning ülejäänud toetus tuleb korraldajal välja teenida müügimahtude pealt. See paneb ka kõige õilsamate soovidega festivalide ja ürituste korraldajad fakti ette, et kui soovid rahaliselt paremini välja tulla, siis katsu oma külastajad võimalikult palju tarbima panna. Ja see ei ole lahe.

Lisaks tarbimispoolele on teine osa turundusel ehk oma toetuse eest soovitakse jõuliselt ka visuaalset tuge. Meie soovime aga, et sündmustel domineeriks eelkõige sisu, mitte alkoholitootjate värvilahendused. Kui viimased soovivad toetada kultuurisündmusi, ei peaks nii väga oma suuremaid logosid ja telke peale suruma. Teisalt peavad ka korraldajad hakkama rohkem tähelepanu pöörama kogu visuaalile. Meil oleks Eestimaal aeg teha sündmustes sellega seoses samm edasi, see eeldab nii alkoholitootjate kui ka korraldajate ühist valmisolekut.

Intsikurmu ei ole kindlasti alkoholivastane festival. Pigem püüame kutsuda oma partnerite ja tootevaliku kaudu inimesi kultuursemalt tarbima, seda nii alkohoolsete kui mittealkohoolsete jookide puhul. Ma ei tea Eestis ühtegi kolmanda sektori korraldatud kultuurisündmust, mis tuleks materiaalselt toime ilma alkoholitootjate toetuseta. Seetõttu ei näe ma, et aastate jooksul väljakujunenud mudel niipea muutuda saaks, kui just korraldajad sellele ise teadlikult ei mõtle. Intsikurmuga oleme valinud korraldaja jaoks selgelt ebamugavama ja rahaliselt keerulisema tee, kuid meie eesmärk on ühtlasi pakkuda aasta-aastalt üha rohkematele inimestele kvaliteetset muusikat, olemist ja tarbimist. See, mis toob inimesed kohale ning aitab katta materiaalsed kulud, peab peituma sündmuse sisus, mitte selles, kui mitu topsi keegi alkoholi tarbib.

Weekend Festival Balticu meediakontakt Gunnar Viese jäi napisõnaliseks ning vastas: „Eks me ikka planeerime teadlikult. Vastavalt ürituse sihtgrupile valitakse üleüldse koostööpartnerid ja sealt edasi juba sortimendist kaubad, mis sihtgrupiga haakuvad."

Swedbank

Võta parem ISIC Swedbankist.

Tasuta.

- Saad preemiaks kinke
- Broneerid lennupileteid
- Šoppad netipoodides

Telli kaart:
www.swedbank.ee/isic

Pakkumine kehtib 21.08-30.09.2015, uutele ISIC kaartidele. Swedbank ISIC MasterCard® Tudengikaarti väljastab Swedbank AS. Tutvu teenuse tingimustega aadressil www.swedbank.ee, vajaduse korral konsulteeri pangatöötajaga.

Foto: Tõnu Tunnel

INIMESTEST JA NENDE VÄLJAMÕELDUD SÕDADEST

Intervjuu **Mirtel Pohlaga**. Küsis **Emilie Toomela**

Veiko Õunpuu uues mängufilmis otsib Mirtel Pohla tegelaskuju kohta, kuhu varjuda. Kuigi Mirtel on ka ise mõelnud põgenemise peale mõnda inimlikumasse kohta, kus jaguks rohkem kaastunnet ja sallivust, soovitab ta ennekõike loobuda omaenese hirmudest.

Mirtel Pohlal on seljataga terve rida näitlejarolle, aga pean ütlema, et midagi sellist ei ole varem olnud. Veiko Õunpuu värsket armastus- ja sõjateemalist filmi „Roukli" vaadates võib tajuda, et režissööri ja näitlejate koostöös on midagi väga olulist küpseks saanud. Hooandjate abiga rahastatud film ise on Õunpuule ootuspäraselt kohati kentsakas, võrratu, uitab erinevate maailmade vahel, mis eksisteerivad ainult tema lavastatud linateostes. Pöördudes loo jooksul ula pealt tagasi reaalsusesse, kohtame rullnokariietuses viikingeid, hobustel ja kirved käes. Olulisel kohal on (lingvistiline) mets. Vaadeldes Mirtelit „Roukli" universumi taustal, mõjuvad tema olemine ja hääl kogu ülejäänud kareduses vaat et ebamaiselt. Mis on see valgus, mis teda särama paneb?

Pärast teatrist lahkumist ütlesid ühes intervjuus toredasti, et nüüd saad aja maha võtta ja vaadata, kuidas aastaajad vahelduvad. Kuidas on see aeg sul läinud?
Elurütm on praegu hoopis teistsugune, teater ja film on nii erinevad maailmad, et ei oskakski neid võrrelda. Pärast seda, kui mu leping NOs eelmise aasta juulis lõppes, oli mul paar kuud rahulikku aega, mil töötasingi väga vähe ja käisin joogas, olin, istusin ja jalutasin – püüdsin teha mitte midagi. Praegu tegutsen jälle rohkem ja viimasel ajal on just filmitöid olnud. Vabakutselisena on mu graafik muutuv ja ma ei tunne enam, kust läheb piir töö ja eraelu vahel, see on kõik üks voogav liikumine. Mulle meeldib praegu väga mu elu, asjad lähevad sujuvalt ning kõik tegemised on üksteisega põimunud. Nii võikski olla! Seni olin kulgenud hoopis teistmoodi, pärast lavakooli lõpetamist läksin kohe teatrisse tööle ning kõik oli justkui ette määratud. Minu elu teeb huvitavaks ja samas hoomamatuks see, et ma ei tea kunagi, mis ajal mingi

asi lõppeb või uus algab. Mis kahe nädala pärast tuleb? Aga kuu aja pärast? Septembri alguseni on mul nüüd tihe aeg, aga sealt edasi ma ei teagi, mis elu toob. Mõnus ja natuke hirmutav ka.

Kui rääkida Veiko Õunpuu uuest filmist, kus sa oled üks peaosatäitja, siis kas sõda „Rouklis" oli päriselt olemas? Kas linateose keskne konflikt oli tingitud inimese ja ühiskonna vastuolust või sisemiste deemonitega võitlemisest?
Ma arvan, et see on hea, et lavastaja jättis selle lahtiseks ning sõja mõiste filmis kandub mõlemale poole. Kui keegi seletab mulle lõplikult ära, mida miski tähendab, siis ma ei tahagi seda mängida – see oleks kellegi teise mõtte markeerimine. Filmi võib tõlgendada nii loona inimestest reaalsel sõjahetkel kui ka jutustusena indiviidist, kes on konfliktis oma sisemaailmaga või tunneb hirmu iseenda ees. Eelmisel suvel eskaleerus samal ajal, kui võtetega alustasime, Ukraina konflikt. Sõjasituatsioon ja ärevus, mis tol ajal õhus oli, oli ikka üsna ebameeldiv ning seda oli tunda paljudes inimestes.

Konkreetselt oli see sõda, mis on praegusel ajahetkel jõudnud Eestisse. Täpsemalt me seda enda jaoks ei defineerinud ja ma ei teinud seda ka isiklikult. See ei tundunud oluline, kuna võimalusi on mitmeid. Minu jaoks jõuab film lõpuks sinna välja, et tegelikult ei pea kogu aeg ohtu defineerima. Pigem seda, kuidas jõuda elus punkti, et loobud oma hirmudest. Kuidas teed rahu iseendaga. Marju Lepajõe ütles Müürilehes Jaak Kilmi ja Arbo Tammiksaare filmi „Kristus elab Siberis" arvustuses väga ilusasti, kuidas selleks, et elada rahus, peaks suutma rahu köitvalt kirjeldada.

Mille eest sinu tegelaskuju Marina põgenes?
Päris konkreetselt ma seda sõnastada ei julge, sest kui ütlen nüüd midagi, siis see võtab teised tähendused ära. Ma arvan, et tema puhul võime rääkida samamoodi mitmest asjast. Marina oli parasjagu oma kohta otsimas. Kui sulle tundub, et see maailm, mis on sinu ümber, on ühel hetkel väljakannatamatu või nii paljud asjad on vägivaldsed ning ei allu kontrollile, siis kuhu sa lähed? Hiljuti ilmusid uudised tehisintellektiteemalise konverentsi kohta, kus Stephen Hawking ja Elon Musk juhtisid teiste seas tähelepanu ohtudele, mis kaasnevad tehisintellekti kasutamisega sõjatööstuses. Sel hetkel tajusin, et meediast sõdadest lugedes olin varem oma peas vilksamisi mõelnud, et hea küll, see konflikt toimub sellises kohas, kui see nüüd Eestisse peaks jõudma, siis millises maailma paigas oleks praegu kõige ohutum? Pärast neid tehisintellekti puudutavaid arutelusid, kus räägiti väljaspool inimese kontrolli olevate tapmisvõimeliste masinate kasutamisest sõjanduses, tundsin esimest korda, et sel juhul ei oleks end kuhugi peita. Ma arvan, et Marina otsibki filmis kohta, kuhu varjuda.

Kui inimene elab ühiskonnas, mille üldaktsepteeritud väärtused on tema maailmavaatega vastuolus ja talle ebameeldivad, siis kas tal on võimalik olla õnnelik?
Ma arvan küll, et kindlasti on! Aga kuidas seda teha... Teiste kohta ma muidugi rääkida ei oska, aga mina isiklikult arvan, et tuleb järjepidevalt õnne poole püüelda ning hoida oma ideaale ja unistusi pidevalt silme ees. Ümbritseda end inimestega, kes veel jaksavad unistada, ja uskuda hoolivasse ning kaastundlikku maailma. Ja see algab teadvustamisest, et enne ei saabu rahu, kui maailmas on kõigi elementaarsed vajadused kaetud.

Kas tunned meie ühiskonnas mingitest väärtustest ka puudust?
Kaastundest ja sallivusest mõnikord tunnengi. Ja inimlikust ühtekuuluvusest, mis seisaks väljaspool rahvust või religioosseid, seksuaalseid või muid seesuguseid tõekspidamisi. Üldises infovoos võiks faktipuudulikke arvamusi vähem olla, palju on subjektiivsust. See on selge, et kõik niikuinii arvavad midagi end ümbritsevast. Kui info tuleb oma ala spetsialistilt, kes teab, mida ta räägib, siis vot selline teadmine on huvitav. Mul ei ole televiisorit kodus ja ma olen aru saanud, et ma lihtsalt ei taha ega jaksa olla kursis iga viie minuti tagant täieneva infoga. Sama hästi võiks kodus lihtsalt tolmuimeja nurka huugama panna – mõjub sama väsitavalt. Vahel lülitan end meediakärast täielikult välja ning veidi hiljem viin end taas kurssi, mis suunas asjad on arenenud. Iga detailiga aga kursis olema ei pea – kõigi mõtetega ei ole midagi peale hakata.

Kas sa oled puutunud kokku uudistega SAPTKi organiseeritud kultuurisõjast?
Ma ei tea, miks inimesed peaksid tahtma sõda alustada ja seda oma ettevõtmise nimetamiseks kasutada. Ma üldiselt pean Eestisse sündimist ikka pigem privileegiks. Aga on olnud paar korda, kus ma olen tõesti mõelnud, et kas peaks kuskile inimlikumasse kohta liikuma – eelmisel aastal alanud SAPTKi kooseluseadusevastase kampaania, nende jätkuva „sõja" valguses ja momendil, kui võeti jutuks, et Eesti võiks kaaluda ka naistele kohustusliku ajateenistuse rakendamist. On arusaamatu, kui keegi ütleb teistele, kuidas peaks elama ja mismoodi olema, mõtlema, tundma. Need inimesed loovad kunstlikult sõjaolukorda riigis, milles tegelikult valitseb rahuaeg. Ainus, mida ma saan teha, on elada kõikide inimestega, kes mu ümber on, inimlikus dialoogis, aktsepteerimises, kaastundes ja rõõmus. Ning loota, et need, kes praegu kõikide võrdsete inimeste seast „valesid" leiavad, näevad ühel päeval, kui palju mõnusam on elada kõigiga rahus.

Kas oma „Roukli" karakterisse sisseelamine ja selle filmi tegemine muutis kuidagi sinu isiklikke tõekspidamisi vaenu õhutamise suhtes?
Ei muutnud. Vaenu õhutamine on olnud mu jaoks alati taunitav. Filmi teema sees olemine, võtteperiood kestis erinevatel hetkedel kokku ligi kuus nädalat, kinnitas tõekspidamist, mida olen ka varem näitlejatöös kogenud – karakter, keda sa kehastad, võtab kogu su peas toimuva üle.

Päris hull mõte, eriti filmi puhul, mis puudutab sõjatemaatikat!
Jah, seda on hea teada ja olla valmis, et kui ma valin, et kahe nädala jooksul mõtlen teatud mõtteid, siis ma tegelikult ise otsustan, mis meeleolus olen ja millistel ideedel lasen end kanda. Nii saab näitlejatööd võtta kui head praktikat reaalseks eluks.

Charlotte Gainsbourg rääkis ühes „Nümfomaani"-teemalises intervjuus, kuidas ta räigete seksistseenide vahel käis hotellitoas oma beebit imetamas ning kuidas need siiruse ja puhtuse hetked aitasid tal tasakaalustada von Trieri filmi masendavaid emotsioonide massiive.
Kuigi film puudutab ka sõda, ei ole see seal ainus teema. Seal on ikka armastust ka. „Roukli" jõuab helgesse punkti ja tegeleb minu jaoks läbivalt küsimusega, mis kõlab ka treileris Sam Cooke'i laulus: „...what's up there beyond the sky?" Ja kui mõni stseen oli emotsionaalselt raskem, siis vastukaaluks laius ümberringi tõeliselt idülliline suvemaastik. Mina elasin võttepaigast natuke eemal ühes talus, rattaga nii veerand tundi sõita. Väntasin koju, vaatasin päikeseloojangut ning see tasakaalustas kõik.

Kuidas sulle tundub, kui tugevad on naisfiguurid Veiko Õunpuu filmides?
Ma arvan, et Veiko filmidest ongi just „Rouklis" naised kõige suurema mõjuga. Kui nüüd minna sügavamale, siis asi ei olegi niivõrd meeste ja naiste erinevustes, jõujooned ei jookse meeste-naiste vahel. Stsenaariumis on neli karakterit, kes seisavad igaüks ise nurgas ning hoiavad seal balansseerides lugu tasakaalus. Tegelased on dramaturgia mõttes selles filmis kõik võrdsed hoolimata nende soolisest määratlusest.

Kui võrrelda Veiko Õunpuu eelmiste filmidega, siis kui paigas oli „Roukli" stsenaarium ja kui palju jäi näitlejate enda mõelda?
Võtteid alustades oli ikka konkreetne stsenaarium. Jätsime endale küll improviseerimisvõimaluse, aga algidee on selles läbivalt sees. Stseene jäi välja ja tuli ka juurde. Lauri Laglega just arutasime, et selleks, et saaks vabalt improviseerida, peab olema väga tugev struktuur, mille sees opereerida. Sellist asja päris ei saa teha, et paneme kaamera käima ja siis hakkame vaatama, mis edasi saab. Meil oli väga tuliseid vaidlusi ka. Inimeste arvamused said aga lõpuks ikkagi filmi integreeritud. Kõiki asju ei ole võimalik enne välja mõelda, peab jätma ikkagi võimaluse oma vabal fantaasial ka mängu tulla. See ongi ju loomingu mõte – leida vaba voog, mis tuleb ja üllatab sind ennastki.

Milline lavastaja on Veiko Õunpuu?
Veikol on alati kindel nägemus ideetasandil, nii palju kui mina olen temaga kokku puutunud. Ainult ilu või trikitamise pärast ei lähe midagi sisse. Lihtsalt kompositsioonilist nautlemist ei ole, kui see tervikut ei kanna. Mis detailidesse puutub, siis on hetki, mil ta teab väga selgelt, mida ta tahab, ja kui ei ole parasjagu selline moment, siis ta vähemalt teab väga konkreetselt, mida ta ei taha (*naerab*)! Oma mõtteid väljendab ta erinevalt, vahel räägib ta tegelaste mõttemaailmast ja nende filosoofilisest taustast, ent ta võib panna ka mõne liikumise täpse rütmiga paika. See on tema puhul vist isegi kõige ägedam, et tal võib oma peas mingi asi täpselt teada olla, aga kui ta võtetel on, siis ta vaatab ja ühtlasi märkab, mida olukord parasjagu kätte annab. Ta ei hakka kunagi kopeerpaberiga oma mõtet reaalsusesse panema. Ainult niimoodi tulevadki filmi orgaanilised ja täielikult usutavad hetked. Nii sünnivad ka imed! Kihvt on vaadata „Rouklit", enda kohta ma ei oska öelda, sest näen end kuidagi teistmoodi, aga nähes teisi näitlejaid mängimas, tunnen, et kõik tegid seda väga hästi. „Rouklis" on kõik nii paigas ja mulle film väga meeldib. Kuskil keegi ütleb midagi, järgneb üks samm, kaamera liigub...

Kas sa unustasid vahel ära, et kaamera käib?
Jaa, seda oli päris paljudes stseenides. Meil oli ka aega, et katsetada. Kui keegi ikka tundis, et tal läks totaalselt metsa, siis tegime uuesti. Ei pidanud kiirustama ega kartma, et kuskil kell kukub. Võimaluse selliseks unustamiseks annab ka usaldus teiste inimeste ja nende maitse vastu. Tead, et ei jää üksi ja kõhklustest saab arutelude käigus üle. NO aegadest mäletan midagi sarnast. Kui tegime proove ja improviseerisime, ei pidanud alati nööri mööda käima. Väga hea tunne oli seda nüüd ka filmis kogeda, kus see on palju haruldasem.

Sa ütlesid enne, et jälgisid teiste näitlejate sooritust filmis ja see meeldis sulle. Mis tunne on ennast filmis vaadata?
Tavaliselt ikka vaatad ennast ja mõtled, et kuidas-kas-mis kõik ikka õnnestus või kas näiteks montaaži käigus ei ole stseenile mõnda muud tähendust antud, mida võib ikka juhtuda. Kui me käisime selle suve alguses „Roukli" esmast kokkulõigatud versiooni vaatamas, siis tookord ma tundsin esimest korda, et ei põdenud üldse oma soorituse pärast, sest kõik, mida ma filmis nägin, oli nii huvitav. Jälgisin tervet filmi otsast lõpuni ja unustasin olla hinnanguline.

Mida sa arvad sellest, kui filmi tehakse Hooandja abiga? Vahel näib, et Eesti kõige mitmekülgsem plaadifirma on Hooandja platvorm.
Seda võib vahel teha, aga kindlasti ei tohiks see kujuneda ainsaks väljapääsuks ühegi artisti ega kunstniku jaoks. Minu meelest on see üks usaldusplatvorm, kus inimesed saavad toetada neid, kellesse nad usuvad. Kui mina olen kedagi toetanud, siis ma ei esita kunstnikule nõudmisi, ma lihtsalt tahan, et ta teeks midagi, mida ta õigeks peab. Ma lootsin, et vastloodud mikroeelarveliste filmide toetus Eesti Filmi Instituudis annab võimaluse väga erinevatele inimestele, et rohkem proovida ja katsetada. Aga nagu ma uudistest aru sain, siis seal on ikka suur kaal ka prognoositaval vaatajanumbril. Ja pöörasemate ideede või katsetuste põhjal publikumi ju prognoosida ei saa. Praegu on siis vähemalt Hooandja, mis annab toetajate olemasolu korral võimaluse julgemalt raamidest välja astuda.

Kas sa said filmitegemise käigus enda jaoks vastuse mõnele konkreetsele küsimusele?
Kõige selgemalt tajusin, et loominguline protsess peab olema mänguline. Ja seda saab see olla ainult usalduse keskel, see annab filmitegemisele hoopis uue väe sisse. Sellest võib niisama rääkida, aga selle kogemine on midagi erilist. Veiko ja Juhan on head sõbrad juba ammu, mina ja Eva oleme sõbrad juba aastaid. Usalduse pinnal julged eksida, olla piinlik, olla kindel teiste maitses ja tead, et kehvad duublid ei lähe sisse. Teine tähelepanek oli ilmselt see, et tuleb võtta aega proovideks. Vahel tundub, et see on kõige alahinnatum asi filmi juures üldse. Iga näitleja teab, et see töö ei ole ainult teksti usutavalt ettekandmine, proovidega võib jõuda vägevate rollideni. Judith Weston õpetab lavastajaid ning tal on raamat „Directing Actors", kus ta kirjeldab hästi vastuolu, mis näitlejatöös tekib. Nimelt sa võid alati mängida keskpäraselt, teha oma asja küllaltki usutavalt ära. Kui sa katsetad, proovid midagi huvitavamat ja ekstreemsemat, siis juhul, kui su sooritus õnnestub, on see kordi parem sellest tavalisest näitlemisest. Kui sa aga ebaõnnestud, on tulemus kordi halvem kui see kesktase. Kui sa ei usalda ülejäänud võttegruppi täielikult või pole aega ja tehakse liiga vähe duubleid, siis lähedki seda keskteed pidi ning tulemus on selline, nagu tihtipeale seriaalides mängitakse. Kui sa tead, et saad anda endast maksimumi ning samas oled kindel, et saad vajaduse korral uuesti proovida, siis on tulemus õige ja päriselt veenev. Ma olen tõesti nii õnnelik selle filmi üle!

„Roukli" jõuab kinodesse üle Eesti 17. septembril.

BIOMARKET

Nii terve ja rõõmus...

Nüüd uues Viimsi Keskuses!

Kaubamaja Biomarket | *Rocca Al Mare Biomarket* | *Solarise Biomarket* | *Ülemiste Biomarket* | *Viimsi Biomarket* | *Tartu Biomarket* | *Pärnu Biomarket*

www.biomarket.ee

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

Kolm aastat parimat *techno*'t

Üritustesari Mürk tähistab reedel, 25. septembril Von Krahlis oma kolmandat sünnipäeva ning peaesinejana lendab selleks puhuks kohale Thomas Hessler Berliinist.

Neile, kes on Mürgi tegemistel silma peal hoidnud ning tantsumuusikamaailmaga sina peal, ei pruugi Hessler enam tutvustamist vajadagi – mees on Eestis varem juba kaks korda üles astunud. Praeguseks tegutseb Hessler Index Marcel Fengleri nimelise leibeli all ning pidevalt erinevates maailma nurkades esinedes suudab ta serveerida alati kõige kaasatõmbavamat *techno*-biiti. Need, kes on käinud, teavad, millest jutt.

Lisaks sellele, et Mürk kolmeseks saab, pannakse algus ka plaadifirmale Mürk Records ehk lühidalt MRKR. Samal päeval esitletakse esimest väljalaset ja selleks on Artur Läätse 12-tolline vinüül. EPI, mis sai teoks hooandjate abiga, leidub kolm lugu, üks neist ka Thomas Hessleri enda remiks. Peale kahe mainitud DJ esinevad peol veel Denis Punch ja Exit Safe Mode.

Disainiöös lööb Välku

Koostöös 17.–20. septembrini toimuva Disainiööga saabub 18. septembril ka järjekordne elamusi pakkuv *pop-up*-klubi VÄLK.

Pidulikku ja pikka õhtut alustab *live*'iga austria superbänd Ritornell, mille kaheks sambaks on Richard Eigner ja Roman Gerold – muusikud, kes on teinud koostööd nii Patrick Wolfi, Flying Lotuse kui ka Roxy Musicuga ning keda on julgenud suurepäraseks nimetada ka BBC vanameister Gilles Peterson isiklikult.

Ritornelli loomingust pulbitseb ühel ajal nii linnadžungli melu kui ka perifeeria peidetud helisid, mis moodustavad kokku sattudes täiesti uue maailma.

Pärast bändi alustab kohe sealsamas ka Välgu äftekas, kus puldi taga on juba tuttavad seltskonnad: Parmani People, Kalamari Unioon ning Välgu enda DJd.

RasKar. Foto: pressifoto

Vene räppar ja *reggae*-pioneer RasKar Yo!Hoovil

11. septembril avab Sinilind oma uksed taaskord hiphopihelidele ja räppmuusikajüngritele ehk toimub Yo!Hoov seerianumbriga 44, mille seekordne peakülaline on RasKar, legendaarse vene *reggae*- ja hiphopbändi Da Budz looja ja *frontman*, andekas laulja-räppar ning praeguses vene *urban*-muusika skeenes nõutud produtsent.

Tema muusika on unikaalne kombinatsioon sügavatest bassiliinidest, jõulisest rokist, elektroonikast ja sirgjoonelisest lüürikast. Ise kutsub artist oma loomingut nimega „Poom-Psshh" ja stiililiselt on seda raske ühe konkreetse katuse alla paigutada. RasKari toetab peol veel teinegi Venemaalt pärit räppmuusik Staisha ning kohalike jõududena on kohal Tommyboy, Magnum PI ning PhilGood.

Lisaks muusikale saab Yo!Hoovil visata seekord pilgu peale ka kunstnik Viktoria Chuloki näitusele, kus on üleval ainulaadses stiilis portreed tuntud räpparitest.

Haigla saadab suve puhkusele

Võimalused veel poole jalaga värskes õhus pidu pidada hakkavad vaikselt ümber saama, ent Haigla *crew*'l on selleks puhuks plaan valmis mõeldud. 11. septembril, enne kui üritustesari oktoobrist Sinilindu sügist tähistama kolib, tuleb PADAs ettekandmisele Haigla Peo suvehooaja viimane episood, mille peaesinejaks on Londoni DJ, NTS Radio saatejuht ja plaadifirma Levels boss Jon Rust.

Kes veel ei tea, siis Rust, kes on tuntud veatu ja eklektilise muusikamaitse poolest ning sattus mõni aeg tagasi 15 praegu staarima DJ listi, on see tegelane, kellel lasub osa süüst, et Ajukaja & Andrevski 12-tollised „Rare Birds" ja „Looking For Something That's Not There" maailma parimate DJde käte vahele jõudsid. PADAs tulevad tema maitse-eelistused laiemale esitlemisele ning nii võib kõlaritest kostuda uduseid *lo-fi*-jämme, 80ndate *electro*'t või muidugi viimaseid avastusi *underground*-tantsumuusikast.

Õhtu eesistujale pakuvad masinate taga toetust Ats Luik, Kristopher Luigend ja Jan Tomson.

Spontaanika on tagasi

Pärast väikest puhkepausi on peosari Spontaanika tagasi ja lennutab 2. oktoobril Kultuuriklubi Kelm seinte vahele kohale noore ja andeka *house*-muusika produtsendi Phil Evansi otse Freebase Recordsi (mis on ühtlasi ka Frankfurdi vanim plaadipood) leti tagant. Phil veab kõigele muule lisaks oma hea sõbra Markus Sommeriga plaadifirmat Pager Records, mille esimene reliis, Evansi ja Sommeri ühine EP „Clementine Mona Lisa", hetkega läbi müüdi.

Peale väliskülalise teevad etteaste Wasabi Clubist tuntud DJ Hot Dog, Laks FMi esindav Dr Aedla ning Spontaanika residendid Kiimsask ja RehkJünger.

Ja selleks et ka silm puhkaks ja üldse huvitavam oleks, on teemasse kaasatud visuaalkunstnik TJ_Len ehk Slide Project, kelle katsetuste algusaeg jääb 2000. aastate lävele.

PANE MÜÜRILEHE VÄLJAANDMISELE ÕLG ALLA!

VORMISTA ENDALE TELLIMUS VÕI OLE MEILE TOEKS ÜHEKORDSE TOETUSEGA AADRESSIL

MUURILEHT.EE/TELLIMINE

TUMEDAD BIIDID VÕLVI ALT

Mariliis Mõttus

Eesti tumeda elektroonika skeene on näinud oma eksistentsi jooksul nii tossuseid keldreid ja lateksisse riietatud tegelasi kui ka elanud ürituste kehastuses läbi mitu uuestisündi. Kuigi kõrvalseisjate jaoks võib see olla justkui müütiline olevus, mis ainult ööpimeduses välja roomab, ei puudu antud muusikasfääril ka siinmail oma veteranid, kellest ühe silmade läbi ja lugude põhjal heitsime pilgu selle ringkonna olemusse.

Kuigi kohaliku ööelu kroonikates ei ole just palju peosarju, mis ajahambale üle kümne aasta vastu oleks pidanud, leiab sealt Bashmenti ja Mutant Disco kõrvalt Beats From The Vaulti – tumedale elektroonilisele muusikale keskendunud ürituse, mille üks algne käimatõmbaja, praegune peakorraldaja ning sama žanri järgi kulgeva *live*-festivali Body Machine Body ohjaja on Anders Melts, mees, kes on tuntud ka eksperimentaalse industriaalbändi Forgotten Sunrise vokalisti ning Raadio 2 saate „Röntgen" juhina.

Enne aga, kui Meltsi juhatusel Beats From The Vaulti ja Body Machine Body ajaloole ning neist hargnevale skeenele pilgu viskame, tuleks paika panna, mida kujutab endast üldse see niinimetatud tume elektrooniline muusika. Kuigi rangeid piire endale peale ei panda ning Vaulti kodulehe andmetel „võivad end seal kõrvuti hästi tunda nii *techno*-mees kui *metalhead*", on fookusesse seatud enamasti sellised žanrid nagu EBM ehk *electronic body music, industrial,* süntpopp, *electroclash, techno body music, darkwave, techno, futurepop, rhythmic noise, breakcore* jne. Muusikastiilid on teadagi juba ammu oma Schengeni püsti pannud, piirid erinevate žanrite vahel on hägusemad kui kunagi varem ning põhimõtteliselt võib igale peole minnes öelda, et päris tume ju. BFTV eripäraks on aga see, et seal segunevad karm industriaalne kõla, rohkelt müra, palju sünti, eksperimenteerimine, moondatud vokaalid, õudusfilmilikud helikardinad ning muskliga biidid.

Piltlikult öeldes võiks niimoodi kõlada hedonism ning visuaalis kerkib silme ette düstoopias aset leidev pidu, kus metallitehases toimuva reivi taustal keevitavad töölised kokku viimaseid hilja peale jäänud konstruktsioone, higi tilgub ning laest rippuvad ketid liiguvad aegluubis, aeg-ajalt tossupilve kadudes.

STARDIPAKETT: INTERNETIKOHVIK, TOSSUMASIN JA GRUPP TURISTE

Anders Meltsist, kes ei võimalda esmakordsel kohtumisel oma tätoveeringute, tumedate hobusesabasse seotud juuste ning musta riietusega ilmselt pikalt mõistatada, millise muusika järgijaga tegemist võiks olla, mingit pingutatud diipi ei kiirga ning jutuga alustades on selge, et mees teab, mida mees räägib, ja seda teeb ta õhinaga.

Kuigi enne Beats From The Vaultiga alustamist mängis ta pidudel hoopis *breakbeat*'i ning *trip hop*'i, kõrgus ka tema pea kohal *death* ja *black metal*'i vaimustus.

„Alguses ei teinud ma neil elektroonilise muusika alastiilidel üldse vahet. Mina ja mu juba targemad sõbrad Tristan Priimägi, Anti Aaver, Kert *alias* DJ Star Trek ja teised olime tegelikult ju kõik *metal*'i-vennad ja sealt alles avastasime nii *indie*, *shoegaze*'i kui ka elektroonika. Väga huvitav oli hakata eristama, mis on *techno*, mis *trance, acid* ja *jungle*. Selles võib käe südamele panna, et me Tristaniga oleme *death* ja *black metal*'i koha pealt väga olulised inimesed, kes omal ajal ikkagi esimesed reliisid siia tõid, sest vanemad toetasid meie huvisid ja viitsisid meie tellimusi täita. Kirjutasime neile mingeid vigaseid Soome raadiost kuuldud nimesid ja nad vaatasid siis kohapeal, et mingid soolikatega plaadid," meenutab Melts judiseva häälega.

Beats From The Vaulti ja Body Machine Body peakorraldaja Anders Melts märgib, et paljud esmakordselt peole sattujad imestavad, et selline pidu olemaski on. Foto: Kadri Sammel

Beats From The Vaultile pandi aga nurgakivi vana kunstiakadeemia keldris asunud ning omal ajal ühe esimese internetikohviku tiitlit kandnud paigas Enter.

„See oli pisike koht, kuhu mahtus maksimaalselt sada inimest. Sees oli baarilett ja sellest kahel pool 3–4 arvutiboksi, eriti vana kool. Programmiga tegelesid Lemmy (*Margus Pikner* – M.M.) ja Lõvi (*Margus Lõvi* alias *DJ Ivõl* – M.M.), kes mõtlesid, et miks mitte hakata seal pidusid ja filmiõhtuid korraldama. Seal näidati veel vanu õudukaid. Lemmy ise oli ilge Motörheadi fänn, nii et sealt ta endale selle nime külge saigi (*viide Motörheadi liidrile Ian Fraser Kilmisterile, kes on samuti tuntud nime Lemmy all* – M.M.). Väga äge tüüp. Pigem just selline *metal*'i-mees, aga ühel hetkel käis tal mingi plõks ära, ma ei tea isegi millest, ning järsku oli ta omadega täiesti *industrial*'i, *noise*'i, *dark ambient*'i ja muu taolise teemas. Kuna ma mängisin algselt teistsugust asja, ei olnud mul tol ajal seda muusikat eriti palju, ja nii olid Lõvi ja Lemmy rohkem selline residentide tiim," räägib Melts.

Nimevalikule andis tõuke Controlled Bleedingu album „Songs From the Vault" ja esimesele plakatile, mida tehti kokku vähemalt tuhat ning millega tapetseeriti täis terve Tallinn, tundus sobivat hästi pilt Andersi emale kuulunud kuuekümnendatest pärit Moskvat tutvustavast raamatust, mis kujutas kiivriga ehitusmeest, kelle taustal oli koitmas Lasnamäe moodi linnak. Pilet oli tol ajal 25 krooni. Mehe sõnade kohaselt olevat Enteri kõrval hotellis viibinud tol õhtul kamp ungarlasi või tšehhe, kes järsku peole sisse lendasid. Puudus normaalne ventilatsioon, mistõttu ei saanud väga palju tossu sisse lasta, ning nii suunatigi tossumasin uksest välja bussipeatuse poole ning keldri aknale oli vaja panna ka vilkur. „Ma pakun, et umbes 10–15 inimest oli seal üldse muusika pärast," kirjeldab Melts värvikalt seda, kuidas esimene pidu maha sai peetud. Oletatavasti toimus see aastal 1998, kuid täpne info selle kohta puudub ning seda ei reeda ei asjaosaliste mälud ega ka flaier, millelt võib leida ainult alguskellaaja ning kuupäeva.

Melts nendib siiski, et alguses ta sellisest muusikast väga aru ei saanud: „Otsidki kogu aeg mingeid kirjusid asju, kuid ajaga hakkad minimalistlikumast muusikast just palju rohkem leidma. *Techno*'st, *ambient*'ist või *power noise*'ist, kus võib-olla teadlikult loodud rütmi polegi, aga võnge tekitab ikka mingi rütmi, ja kui sa oled selle sees, on see hullult lahe ning tantsitav."

Mõni aeg pärast esimest pidu otsustas Lemmy Beats From The Vaulti In The Steel Roomiks ümber ristida ning nii töötas see 1999. aasta lõpuni, kuni mehe elutee saabuva millenniumi koidikul ootamatult otsa sai, millega seoses jäi soiku ka üritus.

Paar aastat hiljem proovis Melts koos praeguse World Clinicu ninamehe Aivar Meosega sarnasele sarjale Depeche Mode'i baaris elu sisse puhuda, kuid see kulmineerus aknast sisse ronivate inimeste ning seltskonnaga, kelle jaoks muusika oli ilmselt viimane asi, mille pärast kohale sai tuldud.

„Oli selline tunne, et kellele sa ikka teed seda üritust, kui kedagi kohale ei tule. Oli umbes kolm tuttavat, kes taolist asja kuulavad, ja ongi kõik," kommenteerib Melts tumedamale muusikale pühendunud ringkonna suurusjärke. „Praegugi on selline tulihingeline seltskond väga väike, kes on nõus vabalt teise riiki oma lemmikbändi vaatama sõitma. Enamik on ikka nii, et kui sa pead minema Tallinnast Tartusse või Tartust Pärnusse, siis on juba liiga kaugel ning ei otsita võimalust minemiseks, vaid põhjuseid väljavabandamiseks. Rääkimata sellest, kui Tartus on klubis Rock & Roll mingi üritus, siis see on juba liiga kesklinnast väljas ja ka sinna ei viitsita minna. See on nagu peas kinni inimestel."

SUKAD KÄES JA LATEKS SELJAS

Sellegipoolest jõudis Melts lõpuks ikkagi ringiga Beats From The Vaultini tagasi, kui 2003. aastal võttis temaga ühendust eesti tolleaegse gootiportaali ja hilisema *industry.ee* asutaja Sergei *alias* Sotsirh, kes veenis teda, et taolist üritust on ikkagi vaja ja huvilisi on. Nimi In The Steel Room langes ära, kuna Andersi arvates oli see pigem ikkagi Lemmy oma, ning nii naastigi ürituse algse nime juurde. Esimene reinkarnatsioon toimus Sakala tänaval asuvas kohas Teine Kodu ning korraldajate suureks üllatuseks oli platsis ligi sada inimest: „Meil oli mõlemal nii, et mis mõttes. Mõni aasta on mööda läinud ja kas nüüd on tõesti mingi seltskond, kes sellisele ürituselle tuleb? Isegi baaritöötajad ise tantsisid ja kõigile meeldis ka veel."

Nii jäigi plaan, et edaspidi hakkab üritus toimuma iga kahe kuu tagant. Tollaseid pidusid meenutades märgib Melts, et päris palju käis kohal alaealisi ning pärast veel räägiti, et kõik joovad oma alkoholi ja seksivad laua peal. Kommentaarid olid stiilis „andke andeks palun, mis seltskond see on?", sest

keegi polnud varem selliste inimestega kokku puutunud. Kritiseerijate „rõõmuks" ei puudunud peolt ka rõngastatud, tätoveeritud ning lateksisse riietatud inimesed, kellest osa saabus juba täies peoehtes, teised vahetasid oma igapäevase mina välja alles kohapeal. „Siis olid inimesed ikka palju hullemad kui praegu. Praegu on see kõik pea kadunud. Nüüd on BFTV pealtnäha suhteliselt tavaline pidu ja rahvas ei ole enam üldse selline, nagu ta siis oli. Mõnes mõttes oli see musta riietunud kirev seltskond palju huvitavam. Praegu näeb veel välismaal selliseid. Ma saan aru, et see on selline libe teema ka, sest on kaks võimalust: sa oled kas maitsekas või ilge tont. Enamiku puhul ongi nii, et kui maitset ei ole, siis tulebki mingi järjekordne tüüp, kes on ema sukad kätte tõmmanud, silmad ära värvinud või ämblikuvõrgu näkku joonistanud," naerab Melts. „Samal ajal on meie üleüldine tänavapilt praegu kirjum ehk võib-olla on see kõik vaid vaataja silmis ning lihtsalt tundub, et muru oli rohelisem. Aeg ei ole sama lihtsalt."

2004. aastal läksid isiklikel põhjustel lahku ka Meltsi ning Sotsirhi teed ning sellest ajast saati on esimene neist üritust üksi korraldanud, niimoodi hoogsalt iga kahe kuu tagant. Kuigi sündmus on liikunud aastate jooksul trajektooril Rockstar's-Võit-Rockstar's, on see nüüd viimasesse pidama jäänud, tehes vahepeal erivisiite ka Tartusse ning Pärnusse. Vahele pole aga viimase dekaadi jooksul jäänud mitte ühtegi pidu.

KÜLASTAJAD ANU SAAGIMIST TOMMY CASHINI

Pöördudes tagasi Andersi väite juurde, nagu *dark electro* skeene esindajad oleks siinmail ohustatud liikide hulgas, tekib küsimus, kus peidavad end siis Eesti *rivethead*'id (*elektro-industriaalse muusikaskeenega seostatav subkultuur, kelle stiilis kohtab nii militaristlikku kui pungile omast esteetikat* – M.M.) ja eespool mainitud lateksikandjad ning kas inimesed käivad Beats From The Vaultil üldse muusika pärast?

„Enam-vähem. Pilet pole seal kunagi väga kallis olnud ning alati on pluss, et tänavalt tuleb igasugu uudistajaid. Anu Saagim käis näiteks ükskord, nii et vahepeal kohe üllatud, kes seal sees on. Kõikvõimalikud tüübid, kelle puhul sa ei arvaski, et selline muusika tegelikult huvitab. Paar korda tagasi oli Tommy Cash, kes tuli lausa vaimustusest mind isiklikult kiitma ja tänama. See on paljude puhul nii, et taolist muusikat pole isegi kuuldud ning esimese hooga tekibki mõte, et siuke pidu ongi olemas päriselt?! Sellest ei tea kunagi, mida oodata. DJdega on ka nii, et nende maitsed on nii erinevad, aga ma sätin nad teadlikult sedamoodi mängima, et oleks veel eriti erinevad," ütleb Melts.

„Inimesed käivad antud üritusel pigem seetõttu, et nad tahavad natuke vaheldust, kuigi kodus ei pruugi nad sellist muusikat üldse kuulatagi. Mingi vanema generatsiooni seltskond on veel jäänud, aga tihtipeale ajavad nad terve peo vältel *backstage*'is juttu ning sealt lahkutakse alles hommikul kell kuus," lisab ta.

Kuigi Eestis tundub kõnealune skeene üsnagi virelevat, toob Melts vastukaaluks näite Saksamaal Leipzigis toimuvalt Wave-Gotik-Treffenilt, mille puhul on tegemist ühe maailma suurima tumeda elektroonika ja kunsti festivaliga, mis siiamaani gootiroki, EBMi, *industrial*'i ja teiste sarnaste stiilidega seotud subkultuure kohale meelitab: „Kui ma seal 2002. aastal käisin, oli see ka mu enda jaoks ikka kultuurišokk. Läksin sinna, nagu ma olen, vana kooli telk kaasas, lühikesed püksid ja plätud jalas, ja siis vaatasin, et seal on indiviide, kes on ainult nahas, lateksis ja keti otsas. Samas oli äge näha kümneid tuhandeid inimesi musta riietatuna. Vot siis oli küll ikka vau ja tundsid ilget ühtsustunnet. Seal on üle linna umbes kümmekond lava ning veidi on tülikas küll, kui tahad trammiga ühest linna otsast teise jõuda, sest see võtab umbes kolmveerand tundi, nii et selle aja jooksul magad juba mingid artistid maha."

Lisaks mainib ta, et Wave-Gotik-Treffenilt leiab endale midagi iga tumedama muusika austaja: „On üldse imelik vaadata, kuidas *dark*'i-skeene enda alla nii palju erinevaid žanre haarab. Vahel mõtled küll, et kuidas näiteks *dark folk* ja teiselt poolt mingi pinnapealne tililitümm üldse ühe katuse all saavad olla."

KEHA, MASIN, KEHA

Nagu artikli alguses mainitud, ei piirdu Meltsi ampluaa ainult Beats From The Vaultiga, mis on peaasjalikult ainult DJ-üritus, kus avatund on pühendatud alati mõne legendaarse või muidu kultusartisti tutvustamisele. Kuna liikvel on aga ka lugematu arv väärt *live*-artiste, tekkiski idee üritusest, kus rõhk on *live*'idel. Nii sai 2009. aastal alguse esimene tumedale muusikale keskendunud Body Machine Body, mille nimi tuleneb taani artisti Leæther Stripi samanimelisest loost. Melts rõhutab muidugi, et festivali korraldamine on üsnagi närvesööv ettevõtmine, aga miski sisimas sunnib seda ikka ja jälle tegema.

„Hästi tore on küll, et BMBl on tekkinud juba üsnagi andunud publik Soomest, kes ostab piletid ära juba enne, kui ükski artistki välja on kuulutatud. Lisaks kohtab üritusel tihtipeale inimesi ka Rootsist, Venemaalt ja Lätist. Soomes tuleb näiteks laserite kasutamiseks luba küsida ning peod lõppevad juba kell pool kolm," naerab Melts asjade üle, mida soomlased Eesti puhul imestavad. „Selles mõttes on pärast ürituse lõppu jumala hea tunne," tõdeb Anders, „et tulidki need artistid siia, keda me ise tahtsime, ja ei peagi neid kuhugi kaugemale vaatama sõitma."

KULDA LEIAB KA SIIT

Uurin festivalikorraldajalt ning juba kaheksa aastat eespool mainitud žanritele keskendunud raadiosaadet „Röntgen" vedanud Meltsilt, kuidas on lood tumedat elektroonikat meisterdavate tegijatega siinmail ning saan vastuseks, et mõningaid huvitavamaid on: „Ühel päeval avastasin tänu sõbrale sellise artisti nagu Oudeis. Ta teeb *ambient*'i, *techno*-asju ja ka *noise*'imat *techno*'t. Mul kukkus karp lahti, et päriselt oled Eestist või? Tal oli SoundCloudis 69 lugu, iga päev lisandub, mis tundub jumala palju, ja siis tekkiski küsimus, miks ma temast midagi ei tea. Lõpuks tuli välja, et ikkagi kaudselt tean, sest ta tegi enne sellist asja nagu APJ, mille andis välja Trash (*plaadifirma ja blogi Trash Can Dance omanik Gert Moser; mees, kelle käes Anders nägi esimest korda kassetti, kuhu oli kirjutatud Front 242, belgia EBMi ja* industrial*'i pioneeride kollektiiv* – M.M.), aga see ei kõla samamoodi. Chopper (*Jarmo Nuutre* – M.M.) teeb igasuguseid asju – mõnikord paremat, mõnikord keskpärasemat kraami. Tema Blood Pavilion ja Skull Trading on lahedad, aga ta teeb vist natuke liiga palju, kõik ei saagi kullast olla. Cly/Suva on ka õudselt laheda käekirjaga tüüp," toob Melts välja oma kohalikud lemmikud.

„Röntgeni" teemale liikudes uurin Meltsilt lõpuks, miks ta sellega lõpparve otsustas teha, sest augusti lõpus jõudis eetrisse raadiosaate viimane osa. „Üks põhjus oli, et mul ei olnud selle jaoks väga aega, teine aga, et tahaks rohkem ise muusikat teha, mitte saadet koostada ja selle peale aega kulutada. Ma näen, et see on mulle kohustuseks saanud, ja mulle ei meeldi see. Kui tulevikus tuleb mõni särav idee seoses raadioga, siis kätt ma kindlasti ette ei pane, aga praegu tundus see samm ainuõige. Aga kaheksa aastat jah, polekski uskunud – ma arvasin, et seda on vähem. Olen jälginud kogu aeg ikkagi aktiivselt kõike, mis selles skeenes toimub, ja hakanud sellest juba kuuldud saundist ja ainult tegemise pärast tehtud asjadest omamoodi väsima. Otse loomulikult on ka uute asjade seas pärleid, aga selleks, et neid leida ja näiteks saatesse otsida, paned ilmatuma aja magama mööda kõikvõimalikku sodi surfates," möönab Melts kokkuvõtteks.

Järgmine Beats From The Vault toimub 10. oktoobril Rockstar'sis ning Body Machine Body festival 7. novembril kultuuriklubis Kelm.

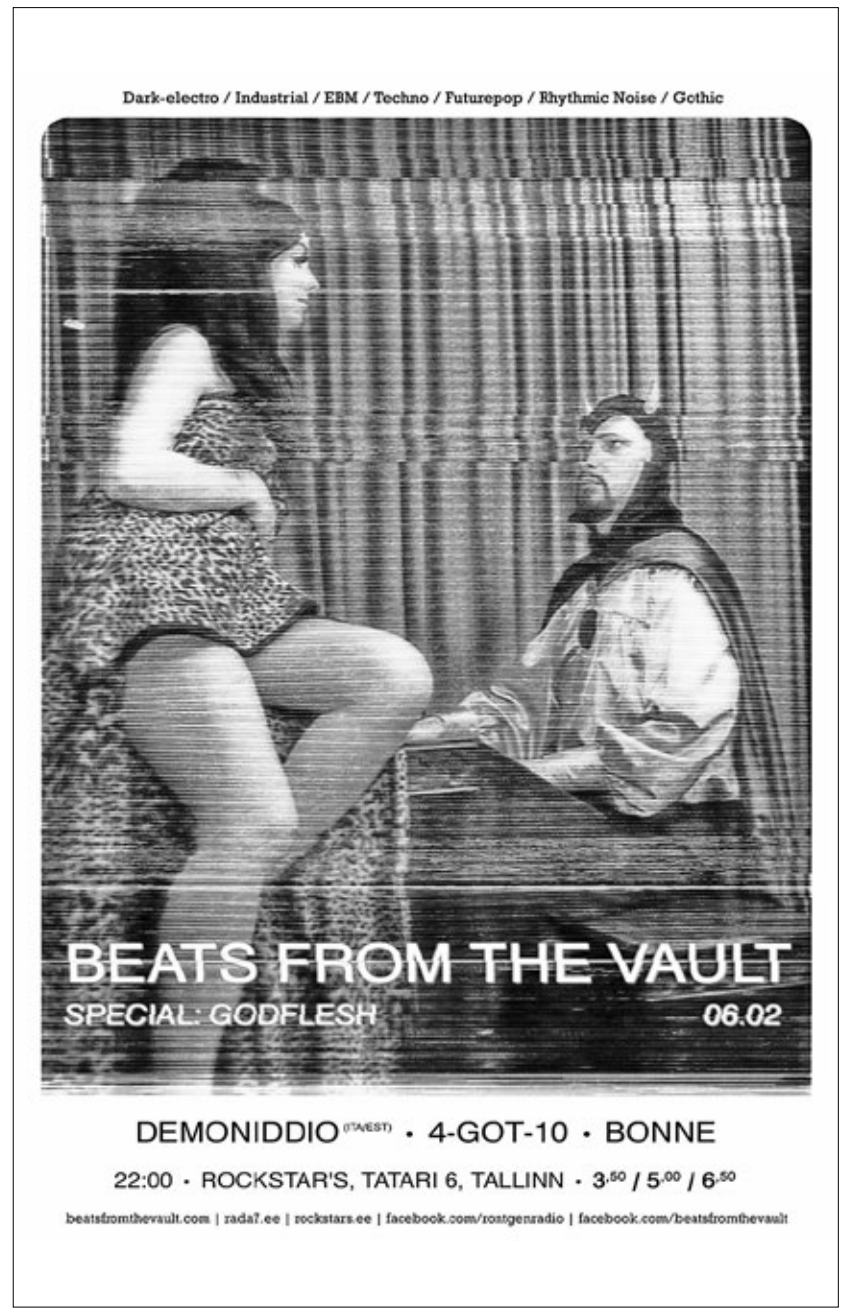

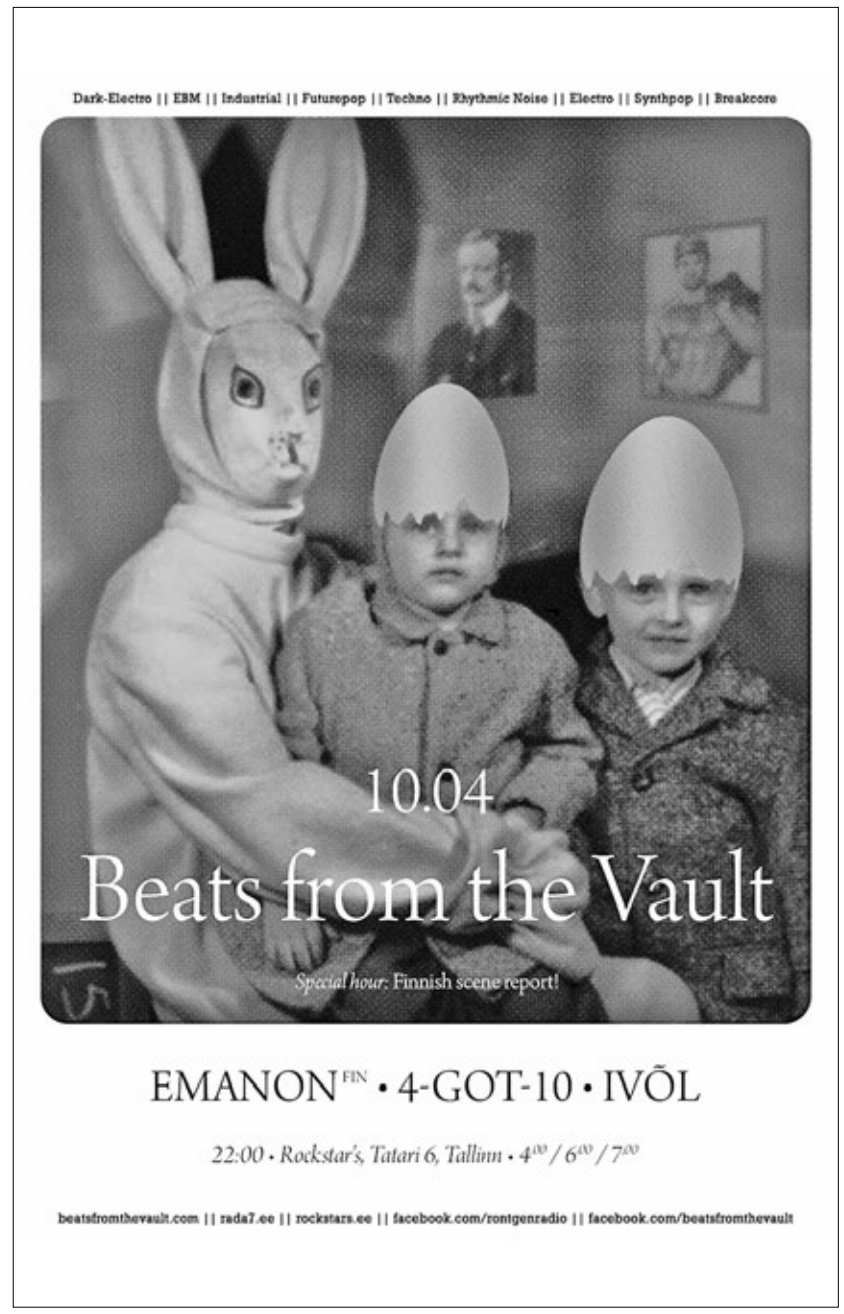

Beats From The Vaulti iseloom peegeldub ka selle plakatites. Autor: Rene13

Lisalugemist: loe Müürilehe veebiväljaandest intervjuud Viljandi Music Weekil esineva Vetiveriga.

UUS EESTI BIIT

KERTTU

Foto: Paul Meiesaar

Siinsete naisprodutsentide nimistu võib olla lühike, ent kui sealt midagi esile tõuseb, võib see tuua endaga kaasa mõne sellise tütarlapse, nagu on Kerttu, kelle käe all rulluvad biidid, sämplid ja klaverihelid lahti sama agaralt kui punane vaip enne Oscarite jagamist. Kuulake, kuidas kerib end lahti ja ehitab üles tema „Faire Le Pont" – siin on uued oodid kaduvale suvele ja igavikku vajunud mõistele „suitsukattes baarid".

Kust tuli initsiatiiv „vot nüüd hakkan ma muusikat tegema"?
Päris selgelt see initsiatiiv ning hetk välja ei joonistu, tõenäoliselt oli see reaalsuses mitme olukorra tulemiks, katse-eksituslikuks loogiliseks jätkuks. Kõik sai ilmselt alguse huvist plaadimängimise vastu ning kui juba paar aastakest sedasi tasa ja targu plaate oli keerutatud, siis sattusin ühe hea muusikust sõbraga jutustama. Tema soovitas mul endale nii Acid Pro 7 kui ka FL Studio arvutisse tirida ja katsetada, *maybe there it began*...

Kuidas kirjeldaksid oma loomingut kellelegi, kellele žanrid midagi ei ütle?
Muusika, mis käib tagurpidi.

Enamik sinu uuemat loomingut kannab prantsuskeelset pealkirja. Millest selline lüli?
Prantsuse keel on foneetiliselt ilusa kõlapinnaga, emotsionaalne ning noh, natuke selline romantiline, sensuaalne ja naiselik ka. Eks ta pehmendab mingil määral seda maskuliinsemat-eksperimentaalsemat biiti ning teisalt on prantsuse keel väga deskriptiivne, ühe sõna taga peitub tihti ka pikem lugu.

Mis on sinu senised suurimad saavutused praeguse projektiga?
Kindlasti oma biitide kuulmine R2 „Haigla saates". Aitäh!

Su loomingust leiab tugevaid sidemeid hiphopi ning souliga. Mis mind aga üllatas, oli see, et sinu enda vokaali ei kostu väga kusagilt, nii võib sind rohkem ikkagi produtsendiks nimetada. Miks sa sellise tee oled valinud, mitte tavalise „mul on ilus vokaal" variandi?
Mind on alati paelunud loo vundament – see biit, mis käib „ilusa vokaali" tagataustaks. Kas pea hakkab nõksuma ning varvas tatsuma vokaali või biidi peale? Proovige järele!

Kes on muusikud, kellel sa nende töö eest hea meelega kätt suruksid?
Neid muusikuid on ikka üsna omajagu, saaks korraliku tervitusvooru ning järjekorra teha. Kuid kindlasti oleks (olnud) nendeks J Dilla, DJ Premier, Forest Swords, Burial, Shlohmo, Dustin O'Halloran, Sonny Rollins, Dave Brubeck, Shabazz Palaces, Flying Lotus ja BadBadNotGood. Pluss veel hunnik andekaid eesti elektroonilise muusika skeene inimesi – Leikki, Nikolajev, Malkovski, Ajukaja, Machineries of Joy ja Sander Mölder. Ehk siis need, kelle muusika ning *live*'ide puhul on tibutagi ja *replay*-nupu pidev ketramine juba tavaks saanud.

Lisaks kostub su lugudest palju erinevaid kihte: fututemaatikat, reivivõnkeid, *ambient*'i, uduseid meloodiaid, sealtsamast kõrvalt klaverikäike, mis viitaksid justkui muusikaharidusele. Millele sa oma inspiratsiooni üles ehitad?
Eksperimentaalsed helid, krõbisevad vinüülid, sämplid, visuaalne maailm, klaver tuleb mängu aga džässimõjutustest Roaring Twentiesi (*esimese maailmasõja järgne kultuurilise ja majandusliku õitsengu periood Euroopas ja Ameerikas* – M.M.) ajastust. Kõik, mis teeb silmale ja kõrvale pai.

Mis juhtub tulevikus?
Seda teab vaid tulevik.

Küsis Mariliis Mõttus

Pane kõrv peale: soundcloud.com/kerttuk

DJ-ANKEET

ERIK MORNA

Foto: Aleksander Kelpman

Kui Erik Morna parasjagu Raadio 2 muusikasektsiooni ei koordineeri, jõuab ta jagada oma viimaseid alternatiivseid avastusi raadiosaates „Nestor ja Morna", panna plaadiarvustustena kirja mõtteid uuemate helide kohta, figureerida mõnes žüriis või astuda aeg-ajalt plaadimasinate taha.

Varsti võib teda näha koos tiimikaaslase Siim Nestoriga DJ-puldis Viljandi Music Walkil, mis toimub sel aastal esimest korda kahepäevasena. Reedel, 18. septembril esineb pärast Tour d'ÖÖd Koidu seltsimaja teatrisaalis USA *soft indie rock*'i kollektiiv Vetiver. Laupäevases programmis astuvad aga erinevates kohtades üles Vaiko Eplik ja Eliit, Kreatiivmootor, Gorõ Lana jt.

Debüüt: See oli umbes 1995. aastal peda fuajees, tudengipäevade järelpeol äkki. Mäletan, et enne mind mängis plaate veel üks DJ-debütant – Mihkel Raud. Mõned inimesed tantsisid. Pärast pidu jalutasin varahommikul autotee keskel oma töökohta Piritale ja väljas oli suvise diskori klassika – lõõskav päike ja ei ühtegi inimest, looma ega mootorsõidukit.

Muusikas oluline: Oluline on, et see meeldib mulle ja mul on tunne, et soovin ka sulle seda kuulata anda. Minu kõigi aegade lemmikpill on basskitarr.

Muusikas ebaoluline: See oleneb. Mis kellast ma mängin? Mis kell pidu algas? Mis enne mängis? Proovin olla palju varem kohal. Laulud, milles pole basskitarri, on ka vahel head.

Mida mängin: Kõike, mis mulle meeldib.

Eredamad mängumälestused: Ühed eredamad olid ilmselt esimesed täissaalid klubis Spirit, kus toimus sajandi alguses mõnda aega peosari nimega Gayride. Need olid ühed esimesed geipeod peale Nightmani, selle legendaarse Nightmani, kuhu ka minusugune hetero lõpupoole vabalt sisse sai. Spiritis mängisin diskot, elektropoppi, *house*'i ja mida veel. Suur koorem oli alati seljas, sest alustasin kell 22 ja lõpetasin kella 4 paiku. See tegi kuus tundi järjest puldis. Keset pidu avastasin, et WC asub kaks korda kaugemal kui baarilett. Küsimus oli paaris meetris, kuid järjekord oli ka poole pikem kui baari oma. Palad, mida ette mängisin, olid aga väga lühikesed – mitte kuus või seitse minutit nagu *house*'i-peol, vaid sellised kolme ja poolesed. Nii et jõudsingi kiiruga kord tunnis baari vedelikke võtma, kuid mitte kaugemale.

Mul on muidugi ka soojad mälestused seoses Endla tänava maksuameti maja äärse klubiga. See oli vana kooli Mehhiko kujundusega koht, kus päeval oli söökla, õhtuti aga stripiklubi. Mingil hetkel hakati seal korraldama tantsupidusid, kus mängisin lae all *electroclash*'i ja muud sarnast, selja taga järsk trepp. Omanike ainus soov oli, et keset üritust, umbes kell 1, peab toimuma oma maja tüdrukute lahtiriietumise *show*. Meie peamiselt tudengitest publik jälgis etendust hea meelega, teadmata, et kohe varsti tullakse nendelt raha küsima. Nad põgenesid nõudlike tüdrukute eest klubi hämaratesse soppidesse, sest neil oli ainult taksosõidu jagu kahekaid.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: Kui ma üldse mängiksin sõbra pulmas, siis valiksin kogu muusika tema koduselt riiulilt/arvutist. Soovilugusid. Pulma tullakse peigmehe ja pruudi, mitte diskori pärast. Ma olen mänginud sõbra sünnipäeval ja mitu tundi oli väga hõre tantsuplats, kuni peremees halastas ja tõi toast Modern Talkingi kogumiku. Siis said jutustamine, joomine ja muidu ringihiilimine otsa ning tantsiti nõrkemiseni, üks ja sama bänd *repeat*'i peal.

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Ma olen mänginud Tallinna Lauluväljakul, nii et praegu on koht, kus mängida tahaksin, oma kodus.

***Guilty pleasure*:** Vitamiin „Gloria".

Alt üles vaatan...: Mu suurim õpetaja diskoasjades on olnud Chris Rhythm Doctor.

Tehnilist: Tassisin ühele erapeole vinüülimängijad, puldi ja võimendi ning tohutu hunniku plaate, aga kohapeal selgus, et kõlarid on katki, nii et lõpuks mängisin CDsid tavalise, kuid õnneks päris lärmaka sangaga. Plaatide vahetamise ajal pidin kõva häälega röökima, et ei tekiks piinlikku vaikust. Praegu meeldiks mälupulkadega läbi ajada, kuid ei viitsi kõiki plaate rippima hakata.

Kuus klassikut:
New Order „Blue Monday"
Gabi Delgado „History of a Kiss"
The Wildhearts „Anthem"
Erik Satie „Gymnopédie No. 3"
Electric Light Orchestra „Last Train to London"
Romanthony „Let Me Show You Love"

Viis hetkekummitajat:
Foals „Mountain at My Gates"
Tame Impala „Currents" LP
Unknown Mortal Orchestra „Multi-Love" LP
LA Priest „Inji" LP
JoBoxers „Just Got Lucky"

Kuula meie veebiväljaandest ka Eriku Müürilehele tehtud miksteipi või pane kõrv peale aadressil r2.err.ee/l/nestorjamorna.

Argo Vals – Nokturn
(2015)

Kuulas: Hanna Linda Korp

Argo Vals kirjutab oma uue, järjekorras teise kauamängiva tagakaanel, et albumil olevaid lugusid innustasid looma öö ning minutid, mis eelnevad päikesetõusule. Palad on kantud pigem novembrikuisest ööpimedusest kui suvisest hämarusest. Järelikult on öö pikk. Aga mitte lõputu. Täpselt paraja pikkusega.

„Nokturnil" mängivad tähtsat rolli kaks muusikalist elementi: haprad kitarri- ja metallofonikäigud, mis lisavad üldisele raskekoelisusele veidi õrnema noodi ning on pausideks, mis kannavad. See, mida ma plaati kuulates kõige rohkem igatsesin, oligi õhk. Peaaegu igas loos oli üllatavalt palju trumme (eriti avapalas „24", mis meenutab trummide ja bassi dialoogi tõttu kanada postrokikollektiivi Do Make Say Think), sahisevat, krabisevat, *distort*'ivat kitarri ja kiireid-kiireid-aeglaseid rütme, aga vähe õhku, vaikust helide vahel. Tekib kujutluspilt, nagu viibiksin kusagil stepihundilikus paralleelmaailmas, ja täpselt siis, kui enam hapnikku ahmida ei jaksa, tehakse uksed lahti ja algab üheksas lugu „Oode", plaadi kõige kaunim unelaul. Vaikus pärast tormi. Bussis magama jäämise laul. Unise ukse ees hommikutaeva imetlemise laul. Viimaste tähtede kadumise laul.

Ja ma ei teagi, kas asi on selles, et muusika kuulamine on meditatiivne tegevus, või hoopis korduvuse ja korratusega mängivas „Nokturnis" – igal juhul paistsid esemetel ja mõtetel pärast plaadi kuulamist palju selgemad piirid olevat.

Foto: Dennis Shoenberg

VIHJE

24. septembril saabub Tallinnasse Sinilindu esinema USA muusik Luis Vasquez ehk The Soft Moon, kes peaks panema südame põksuma kõigil, kelle hinge soojendab masinlike süntidega ääristatud postpunk.

HEALTH – Death Magic
(Loma Vista, 2015)

Kuulas: Mariliis Mõttus

Pärast kuueaastast LP-pausi, mille vahele jäi üks remiksialbum ning *soundtrack* arvutimängule „Max Payne 3", tormas USA *noise rock*'i punt HEALTH kevade hakul taas areenile, kaasas „New Coke'i" nimeline prelüüd uuele plaadile ja video, milles näeb aegluubis oksendamisstseeni ning lõputiitrites lauset „You will love each other".

Armastus moodustab HEALTHi „Death Magicul" koos elu ning surmaga (*Life is strange but it's all we've got / Love's not in our hearts / Limp as you'd like, everybody dies*) üldse kuldse triumviraadi, mis leiab mainimist pea kõigis lugudes, kuid seda muidugi HEALTHi reeglite järgi. Etteaste teevad plahvatavad ja haamerdavad *noise*'i-saundid, doos pilavat huumorit („Stonefisti" videos läbivad kõik bändiliikmed kirurgilise operatsiooni, mille tulemused on üsnagi kaheldavad) ning sel korral ka sild popmuusikaga, mis tõstis vaikselt pead juba nende eepilises *noise*'i-romantika õhustikuga loos „USA Boys" aastal 2010. Selle kõik mängib bänd muidugi auväärselt välja ning kõige selgemalt võib sümbioosi taibata lugudes „Dark Enough" või „Life", mis suurima tõenäosusega mööda kesktee lombikest võiks seilata. Tasub mainida, et HEALTHi võlus on oluline koht ka vokalist Jake Duzsiki vokaalil, mis müra ootamatu pehmusega tasakaalu viib.

Nende lisanduste kõrval kappab HEALTH ikka justkui neli apokalüpsise ratsanikku, nagu viitas neile muusikaajakirjanik Norman Fleischer, tumedat kaost külvates ja jõudsamalt kui kunagi varem.

Hot Kommunist – 21. sajandi kodu
(Vihtamestari, 2015)

Kuulas: Tristan Priimägi

Hot Kommunisti esimesed lood ilmusid erinevatel kogumikel juba 1997. aastal, aga sealt oli raske aimata sellist terviklikku nägemust kui see plaat. „21. sajandi kodu" ühene liigitamine pungiks – liikmed on ennekõike tuttavad mitmest tuntud eesti punkbändist, nagu JMKE ja Psychoterror – oleks väär ja on ilmselt ka selle plaadi mõistmise (või mõistmatuse) peamiseks põhjuseks, sest Hot Kommunisti debüüti peaks minu arvates kuulama hoopis teistel alustel.

Kui punk tundub mulle kogu anarhistlikust esteetikast hoolimata olevat muusikastiilina valdavalt meloodiapõhine, olgu need meloodiad nii lihtsad kui tahes, on Hot Kommunisti pulseerivaks südameks hoopis rütm, sünkoop, ning kasutusel on pigem ebakõlalised hüpnootilised kordused. Meloodia murrab lõpuks välja neljanda loo „Meie röövime sinu laualt" refräänis, aga kohe naastakse kolepsühhedeelia valda, mille akordid meenutavad pigem Voivodi või Godfleshi kui midagi pungilikku. Kui, siis ehk postpunk, sest ei saa ma peast ka sellist bändi nagu Killing Joke (kas või näiteks „Võõrad" või „Pilvede all").

Nimepildumisest võiks siinkohal ehk viitesüsteemina nii palju kasu olla, et kõik kolm seavad sarnaselt meloodia asemel esmatähtsaks mingisuguse häiriva dissonantsi. Samas on siinne tulemus ikkagi selgelt Hot Kommunisti enda oma ja postapokalüptiline vaib tekitab tahtmise minna seepi ja suhkrut kokku ostma. Kaheraudne üle õla, loomulikult.

Artur Lääts – Apollo EP
(Mürk Records, 2015)

Kuulas: Terminal 313

Artur Lääts oli DJ-puldis, kui 2012. aasta septembris sai EKKMis avapaugu *techno*-pidude sari Mürk. Vaevalt oskasid nad Mürgi (pro)mootori Hugo Murutariga kohe arvata – unistada küll –, et sellest kasvab ühel päeval välja samanimeline plaadifirma. Nüüd on see aga tõsiasi ning kataloginumber MRKR001 ilmub ametlikult septembris.

Lääts ei ole produtsendina kollanokk, sest alustas juba 2010. aastal Belgia plaadifirmas Contrast-R, millele järgnes tormakas digi-EP „War" austraallaste Gynoid Audiol. Nüüdsel vinüülidebüüdil jättis ta kõrvale varasema DJ- ja artistinime Glitchfxx ning see võib olla märk, et artisti jaoks tähendab „Apollo EP" uut ajajärku.

Iga uue *techno*-plaadi puhul on õhus küsimus, mil moel eristub see kümnetest teistest, mis iga nädal lettidele jõuavad. Esiteks on „Apollo" Eesti oma asi ja teiseks on kaks originaalrada piisavalt küpse loomuga, et soovitada neid lisaks fännidele ka muusikahuvilistele, kes *techno*'t seni peljanud või põlanud on.

Parasjagu mõõdukas tempos nimilugu pakub täidlast *techno*'t, mis võtab snitti Detroiti sügavustest, saades jõudu Beltrami bassist ja Hoodi sündikäikudest. „Stratskas" on eelnevast tumedamat karva, kus tõrrepõhjast kajav vokaalefekt („I just want to dance with you" ning kõik, mis sinna juurde kuulub) lisab sutsu Chicago *house*'i mõjusid. Vaid pikavõitu hingetõmbepaus loo keskel tekitab põrandal ilmselt kärsitust. B-poolelt leiab Berliini produtsendi ja DJ Thomas Hessleri hoogsa töötluse nimiloost, mis on kindla peale minek – sobitub DJ-setti, kuid millegi erilisega ei hiilga. Tuleb vaid põialt hoida, et nii leibel kui ka Lääts jätkavad oma otsinguid ning uus materjal pole mägede taga.

Esto-muusika: Ulgu-Eesti leviplaadid 1958–1988
(Mortimer Snerd, 2015)

Kuulas: Berk Vaher

Paljude tänavusele melosuvele on lisanud värvi vaimustus „Esto-muusika" valdavalt vähetuntud või lausa tundmatute helindite üle, aga kindlasti on selle kolmikplaadi mõju kestvam. Kui „Ulgu-Eesti" kirjanduspärandit on juba aastakümneid uuritud ja taasüllitatud, siis pagulaspopi osas võib enam põhjalikke avastusretki ja arutelusid loota alles nüüdsest; siin on selle ajaloo avapeatükk või isegi kolm esimest.

Ja nagu kirjanduses või kultuuriloos laiemaltki, on Ulgu-Eesti popiloos ka omajagu vastuolusid ja süngemaid toone. Eksootikaelevust talitsevad Maarja Merivoo-Parro koostatud saatesõna-bukletil viited mitme pagulasdiasporaa tagurlusele ja isegi paranoiale, mis pärssis võsukeste kontakte Kodu-Eestiga ega lasknud neid enamasti ka kuigi uljalt levilaineile surfama. Nii võinuks kogumiku nimeks olla ka Anu lauldud „Laule elatand lastele": ühelt poolt jääb neist lugudest kõrva teatav lapselikkus või ka lapsikus, lausa trotslik naivism; teiselt poolt harras varavana kodulüürika.

On see mu isikliku maitse asi, aga kolmanda plaadi (1980–88) purjepopiviivude suhtes olen enam kõhevil, kui ehk alust olekski. Aga no mööngem, neil plaatidel on ka omajagu „sülti" ja tahtmatult koomilist taidlust, mis pole isegi autsaidermuusika kontekstis midagi erilist. Eks oli omas (või just võõras) aegruumis keele-meele hoidmisel saavutus seegi; aga see hoidmine toimus siinmailgi ja paljuski ometi põnevamalt.

Seda ufolikumad on Olev Muska üleannetud *techno*-riukad; seda terasem Olaf Kopvillemi ilk tavatruu väikekodanluse üle („Klunker" on Onu Bella viinaloost ajaproovile enamgi vastu pidanud peokroonika). Kolmikplaadi tuules on hakanud välja ilmuma ka Ulgu-Eesti kodusalvestused – avastamine jätkub.

Talamak – Talamak EP
(2015)

Kuulas: Ants Siim

Lõuna-Eesti juurtega õhulise progepopi bänd Talamak on saanud neli aastat pärast avalikkuse ette ilmumist valmis oma esimese EP. Võimekate ja muusikaalaselt haritud interpreetide koostöös valminud plaat on kõrge tasemega sisse mängitud ja üldiselt pettumust ei valmista.

Bändi filipiini slängist muusik Toro y Moi loo pealkirja kaudu laenatud ning narkootikume rottivat tegelast tähistav nimi plaadi kõlapildi aimamisel eriti edasi ei aita. Ka EP kaanepilt on petlik: plaadil leiduv muusika on mahedam ja helgem kui see, mida ähmastatud kurjakuulutavad mustad põllud, punased mäed ja hallikas taevas lubavad.

Mainimist väärib EP kõlaline sarnasus Talamaki ühe veduri, Argo Valsi soololoominguga, kus on samuti aimata progeroki, *fusion*'i ja moodsa intellektuaalse alternatiivroki mõjusid. Talamak on aga üldiselt kuulaja suhtes vähem nõudlik ning ükski lugu ei ületa märkimisväärselt viie minuti piiri.

Klassikalisi lihtsaid meloodiaid ja kiiresti pähe kinnistuvaid mustreid küll ei kuule (v.a loos „Vasepuud", kus pala „Klaabu kosmoses" meenutav saund asendub raskema kingcrimsonliku rifiga). Tegu on pigem helimaastikega, mida on mõnus kuulata näiteks lõunauinakut tehes poolunes. Ülekohtune oleks ühte lugu eraldi välja tuua – plaat on üsna terviklik. Teistest popilikumad ning „singlimaterjaliks" sobivad on „Omega" ja „Hallitussilmad 2".

Kui EPle midagi ette heita, siis liigset mugavustsoonis püsimist. Mingis mõttes käiakse mööda juba 80ndatel Tartu levimuusikapäevadel üles astunud sauruste (In Spe, Sven Grünberg, Kaseke jt) sissetallatud rada – samas, kas pole ka järjepidevus eesti muusikas väärtus?

VIINAST EESTI 19. SAJANDI KIRJANDUSES

Kaisa Ling

Eestlaste seas on kange alkoholi tarbimine muutunud viimase viiesaja aastaga elementaarseks. Võib isegi öelda, et joomine on sama lahutamatu elu osa kui riiete kandmine. Meie kirjanduses on viin tihtiesinev tegelane: küll on juttu viinateost, joomisest, joodikutest, viinaga arstimisest ja muust.

Ja nägupidi nii ausad nad, nii mehine soojus neil rinnas,
nad kohad kõik kinni maksivad, neil pojad õppisid linnas.
Ja linnast neile saksa keelt ja saksa õlut toodi,
lillesid õpiti Tüüringi mägedelt ja raha läks õllepoodi.
Juhan Liiv

Piirituseajamise kunst sai Eestimaal tuntuks juba 16. sajandil. Algselt toimetati seda peamiselt linnades, hiljem aga liikus viinatootmine tuleohtlikkuse ja ruumipuuduse tõttu maale, kus see kiiresti mõisnike monopoliks ja nende peamiseks tuluallikaks sai. Üle Eesti- ja Liivimaa kerkis hulganisti viinavabrikuid ning 18. sajandi lõpus oli Eesti alal juba 731 viinakööki (Tiivel 2009). Sel ajal hakkasid ka iga mõisa alale kõrtsid kerkima, sest nüüd oli ju kallist kraami, mida müüa. Varem olid eestlased tarvitanud peamiselt mõdu, taari ja õlut, nende valmistamine oli igas talumajapidamises võimalik ja küllaltki lihtne. Viinaajamine aga nõudis teadmisi, raha ja vastavaid riistu ning sellega enam iga mees hakkama ei saanud. Eks kinnitas viinaga koos Eestimaal kanda ka kapitalism. Tekkis nõudlus, suurenes tootmine ja selle järgi pandi kaubale ka hind. Ettevõtlikud baltisakslased ei maganud maha suurepärast ärivõimalust – abiteo korras oli eestlastest tööjõudu lõpmatult saada ning emakese Venemaa näol seisis nende ees ka lõputu turg. Peamiselt veetigi Eesti- ja Liivimaal valmistatud piiritust Peterburi (Tiivel 2009).

Friedebert Tuglase romaani „Väike Illimar" üks olulisi tegevuskohti on viinavabrik. Kui oktoobrikuu ehk viinakuu vihmased ilmad algasid, pani Illimari isa viinavabriku tööle, ning „...kui mõisa tagant, üle aida kõrge katuse, paks suitsujuga tõusis, siis teati, et ka viinavabrik oli tegevust alustanud" (Tuglas 1955: 164). Kui senimaani olid sügis ja talv maarahvale hingamisajaks olnud, mida vaid üksikud mõisast nõutud teekinnitamis- või puudeveopäevad katkestasid, siis nüüd võeti ka see aeg käest, sest viinategu vajas mehi, vaja oli masinaid valvata, linnaseid teha ning lõpuks veel mitme nädala pikkusel Peterburi-reisil käia. Seetõttu oli viinategu ka üks Mahtra sõja kaudseid põhjuseid. Selline probleemipüstitus on näiteks Eduard Vilde romaanis „Mahtra sõda" – viinaajamine võttis üha rohkem talviseid tubase töö päevi enda kätte ja maarahva rahulolematus kasvas, viies lõpuks verise kokkupõrkeni talupoegade ja karistussalklaste vahel.

Viinast sai eestlase seltsiline nii tööl kui ka puhkeajal. Friedrich Reinhold Kreutzwaldi jutustuses „Viina katk" seisab: „Mõisa seaduse järele anti püha- ja tähtpäevade hommikutel igale mehele ja elatanud naisele üks mõõt, tütarlastele pool mõõtu viina" (Kreutzwald 1973: 28). Mõisnikud üritasid leevendada inimeste tusast meelt raske töö vastu lohutusega, mida andis viinasoe. Taoline meelitamine maksis neile aga kiiresti kätte, sest paljud talupojad ei piirdunud vaid pühapäevase klaasitäiega, vaid hakkasid viina võtma iga päev ning lõpuks iga söögikorra juurde. Sellega seoses langes tööviljakus ning loomulikult ka mõisate sissetulekud. Kas näha selles silmakirjalikkust või mitte, igal juhul hakkasid needsamad saksad, kes piiritusepõletamise Eestisse tõid, peaaegu kohe propageerima ka viinast loobumist. Üks edukaimaid karskusliikumise propageerijaid oli Ravila krahv Peter August Friedrich von Mannteuffel. Tema viinavastase sisuga teose „Ajaviide peeru valgusel" võttis Kreutzwald enesele eeskujuks ning mainis seda ka „Viina katkus" (Kreutzwald 1973: 69). „Ajaviites" on mitmes kohas kasutatud levinud eesti vanasõna „viin on kuradi käsiraha", mis annab suhteliselt selgelt edasi krahv Mannteuffeli seisukoha. Teise karskusteemalise teose „Villem Navi elupäevad" abil toob krahv lugeja ette mitmeid groteskseid seiku, mis viina tõttu inimestega juhtusid: kes oli inimese tapnud, kes ennast vaeseks ja lapsed haigeks teinud; inimeste naeruks, tööst lahti ja igatpidi viletsaks jäänud. Viin on paha, kes teda joob, on loll ja läheb põrgu, isegi väike kogus viina viib lõpuks joomarluseni. Miks siis eestlane ikkagi viina nõnda armastab, miks seda vaatamata kõigile halbadele omadustele ikkagi joodi ja juuakse?

Viin on läbipaistev, kergesti lenduv ja süttiv vedelik, mis seespidisel manustamisel põletab limaskesti, varjutab selget mõtlemist, moonutab silmanägemist ja sõnaosavust. Ühesõnaga, viin teeb purju. Eestlane on loomult vaikne ja endassetõmbunud inimeseloom, ta kannab oma risti vaikides, raiskab vähe aega rõõmustamisele ja lullilöömisele. Ehk isegi häbeneb valjuhäälset lärmamist ja laulu. Alkohol aga päästab keelepaelad valla ja annab võimaluse end välja elada, kordki täiel rinnal rõõmustada või kurb olla. Keegi ei hakka pidama purjus inimest sellepärast veel kergemeelseks, et ta joomase peaga laulab ja tantsib või kurbusest lausa nutab. Võib-olla saab eestlane sellega oma loomupärast külmust vabandada. Seetõttu peeti suuremad tähtpäevad ja sündmused ikka viina toel maha: pulmad, jõulud, matused ja laste sünnid. Ernst Peterson-Särgava jutus „Ühe härja elulugu" laseb peremees Jaan tuua poja sünni puhul „...pool toopi pärisviina, naisele aga pudelitäie punast kirssi". Kuigi kallis naps lausa 75 kopikat maksis, ei hoolinud peremees sellest sugugi, vaid jõi ja laulis ja rõõmustas (Särgava 1970: 20).

Samamoodi aitab piiritus kurvastuse ja hingevalu vastu. Eduard Vilde romaan „Mäeküla piimamees" toob meie ette ühe eesti mehe, kes ravib oma elus pettumist viinaga. Rikkaks saamise eest maksis ta oma naisega ning loodetud rõõmu ja rahuldust leidmata asendas Tõnu Prillup puuduva armastuse peasoojaga ning leidis sedakaudu ka oma otsa (Vilde 1955). Tundub, et mingil moel on eesti kirjanduses suur rõõm ja suur mure ka suure joomisega seotud. Siin võib tõesti küsida Kreutzwaldi sõnadega: millal teie viimati käisite alkoholita peol (Kreutzwald 1973: 78)? Kuna enamjaolt mööduvad kõik eestlaste rõõmupeod napsuvõtmisega, pole ka midagi imestada, et olulised pöörded teoste süžeedes toimuvad alkoholitarbimise tagajärjel. Selle parimaks näiteks on kindlasti meie rahvuseepos „Kalevipoeg". Kas vägilane oleks praegu põrguväravas vangis ja jalutu, kui ta poleks end maani täis joonud, riidu kiskunud ja soome sepa poega tapnud? Kirjutab ju lauluisa, kuidas peo peremees oli õlu, tükkis peadesse ning röövis sealt arud, nii mehed kui naised olid purjus, kes püksata, kes tanuta, lõpuks ajas vägijook külalised kaklema ning Kalevipoja meeletule teole, mistõttu ta elul hiljem nii õnnetu ots oligi (Kreutzwald 1961: 108).

Kuigi alkoholi kujul on eesti 19. sajandi kirjanduses tegemist enamasti meestekeskse probleemiga, ei puudu vaadeldava perioodi kirjandusest niisiis ka joovad naised. Kreutzwaldi „Kalevipojas" tantsivad, nagu eespool mainitud, naised tanuta ja neiud roomavad neljakäpukil, Mannteuffeli jutustuses „Ajaviide" käib vabadikust Maret peresid mööda kortlit viina kerjamas ja Navi Villemi ema – nagu isagi – on joodik. Lutsu „Kevades" jõid Saare perenaine ja ta ema kahepeale klaasi viina, samas kui kõhuvalu käes vaevlev tüdruk Mari pidi enda oma üksi ära jooma (Luts 1959: 184).

Siit veel üks viina imettegev omadus – viin on universaalne arstim. Elutilk, kõhurohi, kurgurohi, külmarohi, südamekinnitus, vaevavesi on ainult mõned kauneist nimedest, mis viinale on antud. Viin arvati olevat parimaks ravimiks pea igasuguse haiguse vastu. Viin aitas südamehädade, kõhuvalu, isupuuduse, kõhuusside, külmetuse, konnasilmade ja tuhande teise häda korral. Nii Mannteuffeli kui ka Kreutzwaldi teostes mainitakse ka lastele viina andmist usside ravimiseks või lihtsalt selleks, et lapsed tugevad ja terved oleksid. Marju Kõivupuu kirjeldab *folklore.ee* kodulehe publikatsioonides Lõuna-Eesti rahvameditsiinist rääkivas raamatus, kuidas *suri* ehk teadjamehe juurde minnes pidi alati pool toopi viina kaasas olema ja viin oli iga viimase kui rohu koostises. Viina puudumisel kõlbas ka puhas allikavesi (*sic!*).

Viin hakkas eestlaste eludes ja kirjanduses elama täiesti iseseisvat elu, millest annavad tunnistust tuhanded vanasõnad, kõnekäänud ja mõistatused. Viin oli tuluallikas ja mõnuallikas, soojaandja ja murepeletaja, oli profülaktiline abimees ja hädaravim. Viina oli hea tarbida ka enne töötegemist või teeleasumist. Pidavat vere kiiremini käima panema ja südame ning keha „tahedamaks" tegema. Verekiirendamise ja arstimise kätte aga suri rohkem mehi, kui seda tunnistati, ja kuidas saaks seda praegu tõendadagi. Eks sureb ju ka Prillupi Tõnu Vilde teoses purjus peaga külmavõetult, nagu kirjeldab seda Kreutzwald: „Juhtub keegi natuke üleliia soojendust võtma, siis tulevat väsimus,/---/, meie seltsis ei ole mitte ühtainukest, kes niisugust viletsust ei oleks kuulnud, kus joodikud oma käed-jalad ära külmetanud, teised ise surma leidnud." (Kreutzwald 1973: 42)

Viin oli staatusesümbol. Iga mees ei olnud nii jõukas, et viin võiks igal ajal majas seista, seda said lubada vaid rikkad kohaomanikud ja mõisateenistujad. Nii on Eduard Vilde romaanis „Mäeküla piimamees" viin üks neist elementidest, mis eristab vaest ja rikast. Kui Kuru Jaan söögi kõrvale viina joob, ei ole vaene kandimees Prillup sellega veel harjunud. Hiljem, piimamehena, seisab temalgi viin kodus kapis ning „...ametivennad,

poodnikud, lihunikud, kõrtsipapad, tuttavad teekäijad – nad kõik said Prillupi viinast-õllest suud pühkida" (Vilde 1955: 140). See, et mees võis kõigile välja teha ning isegi pidevalt juua, oli näitaja, oli võim. See aitas sisendada austust ja Prillupi puhul matta ebameeldivaid kuulujutte. Samamoodi kelgib Kiir Oskar Lutsu teoses „Kevade" kaherublaste veinipudelitega, mida vaid peenemale rahvale võib ette kanda, samas kui kohtu kasakas ja villakraasija peavad kehvema rubla seitsmekümneviielisega leppima (Luts 1959: 259).

Realismi ja uusromantismi esilekerkimisega 19. ja 20. sajandi vahetusel hakkab teostesse ilmuma üha enam tegelaste sisevaatlusi, mõtisklusi ja arvamusi. Sealt ka uudsed ja esmakordsed sisekaemused viinast. Kellamees Lible suu kaudu tundub rääkivat Oskar Luts ise, kes elu lõpuni alkoholiga sinasõpruses elas. Arno küsimise peale, miks Lible joob, vastab too: „Sisemine värk nõuab. Kui oled ära võtnud, on kohe parem tundmus." (Luts 1959: 164) Midagi piinab Liblet ja ei lase tal elada kainena täisväärtuslikku elu. Lible on üksik mees, tal ei ole ei päritolu ega vara, suurem osa inimestest teda ei salli, igalt poolt saab ta tunda ülekohut. Vähemadki asjad ajavad inimese jooma, viin aitab muresid uputada ja meelt rõõmsana hoida. Kes teab, ehk sellepärast ei olegi Lible kibestunud ega anna katteta lubadusi, vaid elab oma sõnade järgi ja tunnistab häbita oma tegusid: „Joon jah, joon jah; see mu oma raha, mis ma joon. Joon seni, kuni suren." (Luts 1959: 186) Sellesama asjaolu pärast on Liblega palju lihtsam samastuda kui mõne Mannteuffeli või Kreutzwaldi tegelase või veel vähem Lutsu enese Julk-Jüriga, kes sõimab Arnot joodikuks, aga ise võtab seljataga pea täis (Luts 1959: 84).

Alkohol on teema, millest on pea võimatu rääkida erapooletult. See on tervisele kahjulik ja põhjustab igal aastal hulga surmasid, aga liigne teadvustamine ja (vastu)propageerimine tekitab eestlases kohe trotsi ja uskmatust – igasugune liialdamine on võlts. Seetõttu võib tugevalt alkoholivastane teos, nagu „Viina katk", tänapäeval pingutatuna mõjuda. Näib, et eestlase jaoks on viin selline asi, mida ei saa kujutada silmakirjalikult ega valepaatosega, vaid mida saab näidata vaid läbinisti ja lõpmatult ausalt, sellisena, nagu see on. Ühe eestlase allakäigu realistlik ja aus kujutamine tekitab palju enam mõtteid ja sunnib iseennastki muutusele. Kalevipoeg, Tõnu Prillup ja Kristjan Lible – läbi „viinaprisma" vaadates on neil tegelastel ja nende saatustel ka nüüdsel ajal mõjuvust.

Tänapäeva noorte seas on pilkeobjektiks just need, kes ei joo. Eestlaste hulgas on kange alkoholi tarbimine muutunud viimase viiesaja aastaga elementaarseks. Võib isegi öelda, et joomine on sama lahutamatu elu osa kui riiete kandmine: see on olemuselt vabatahtlik, siiski seotud pikkade traditsioonide ja sügavalt juurdunud sotsiaalsete tavadega. Harva on viin teoses peateema, kuid alati on ta oluline, ülejäänud süžeest tihti lahutamatu taustategelane. Loodame vaid, et see viinakatk kunagi tulevikus paranemist näitab, jääb vaid üle meelde tuletada Koidula sõnu: „Tahad, Eesti, kaua kesta, valvaku sind kaine vaim!" (Koidula 1993: 242)

Kirjandus

Koidula, Lydia 1993. Mu isamaa on minu arm. Tallinn: Eesti Raamat.

Kreutzwald, Friedrich Reinhold 1961. Kalevipoeg. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Kreutzwald, Friedrich Reinhold 1973. Viina katk. Tallinn: Eesti Raamat.

Liiv, Juhan 1989. Sinuga ja sinuta. Tallinn: Eesti Raamat.

Luts, Oskar 1959. Kevade. Pildikesi koolipõlvest. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Mannteuffel, Peter 1967. Teosed. Tallinn: Eesti Raamat.

Särgava, Ernst 1970. Paised. Tallinn: Eesti Raamat.

Tuglas, Friedebert 1955. Väike Illimar. Ühe lapsepõlve lugu. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Vilde, Eduard 1955. Mäeküla piimamees. Tallinn: Eesti Riiklik kirjastus.

Vilde, Eduard 1982. Mahtra sõda. Tallinn: Eesti Raamat.

Internetiallikad

Marju Kõivupuu raamatu „Rahvaarstid" veebiväljaanne.

Katkend Toomas Tiiveli raamatust „Viinad ja peenemad napsid", 2009, Hermes.

Seekordses ;paranoia veerus avaldame katkendi Taavi Noveki veel ilmumata romaanist (ilmselt „Kuma"). Juttu tuleb kolmest kanast, autodest ja alkohoolikutest. Peatükk lõppeb õnnelikult.

PEATÜKK IX 11111

Taavi Novek

See peatükk oli leidmisel peidetud. Esialgu tundus, et tegemist on tekstita pappklotsiga, kuid lähemal vaatlemisel tuli ilmsiks kriim selle peal. Sellest paistis vaevumärgatavalt midagi läbi. Rebisin põnevusega võltskatte pealt ja pappklotsi sees oli peatükk IX 11111, suure tõenäosusega sama autori kirjutatud, kuivõrd see asetses samas ruumis, krohvi-värvi ja prügi keskel.

Pereisa, perepea ja kolm rasvast kana

Ükskord läinud peremees poodi kolme kana ostma, et terve pere korralikult süüa saaks.

Vahepeal, et kanalani pääseda, tuli möödud alkohoolikutele mõeldud lettidest. Kuid perehärra oli autoga ja seaduse järgi ei tohi siis tilkagi võtta. Siiski planeeris pereisand mõtteis alkohoolsete jookide tarbimise täisealiste ehk üle kaheksateistaastaste sõpradega reedese päeva peale nagu ikka. Kui ta oma lemmikmargist möödus, limpsas ta keelt.

Kuid just siis, kui tal keele limpsamine parasjagu poole peal oli, kõndis talle teda tuikuma lüües otsa kindel alkohoolik, kes tahtis alkoholi kohe osta ja lisaks enne kümmet. Ehk neli tundi või nii.

Ökonoomia on Virus alkoholipõhine, seetõttu ka keeld!

Mõned alkohoolikud tulid veel poodi – seda oli näha, sest neil ei olnud autosid, ja seetõttu võib järeldada, et nad joodikud on, kuna seadus ei luba ju joobnult sõidukit juhtida. Eemalt oli aknast juba näha, et nad tulevad jalgsi, ja tulidki poodi ka veel.

Pereisanda nägu tõmbus selle peale punaseks, sama värvi nagu ta kufta. Vassstikkud alkohoolikud, lisas ta mõttes lemmikmargile reedeks kaks kanget juurde.

Kanalast krabas 3 kana, lihasektsioonis tappis tõtates pool siga ja raius ostukäru juurde kuuluva kirvega sellest tüki, piimaletis lüpsis kiiruga 2 liitrit piima, kasutades manuaalset valikuvõimalust, võttis siis käru küljest sirbi ja lõikas suurest rippuvast leib-sepik-saiast mitmeid viile, kuid munade letis läks aega, kanad ei olnud munemisaltid, seetõttu pidi neid ostukäru küljes oleva noa ja selle teritajaga veidi ehmatama ning munad tulid; pidi veel ostma suhkrupeeti, lapsele lagritsajuurt, kaneelipuuhalu, ja muidugi, nagu õige virulane teeb, lõikas ta mesitarust noaga mett, pannes näo ette kaitseks käru küljes oleva võrkmaski. Enne maksmist võttis kaasa veel söega kasetohu peale kirjutatud ajalehe.

Taresse või noh korterisse jõudes võttis ta jalatsid jalast ära ja istus tugitooli, pannes jalad tumbale puhkama, rüüpas tassist sõõmudega kohvi ja luges uudiseid. Kolm kana said lee peal peagi valmis. Kolm just, kuna liikmeid oli peres 3.

Ostnud terve nädala varu ju, oli neil tavaks iga päev einestada ära üks artikkel. Laps rõõmustas, sest järgmine päev, teadis ta, süüakse terve päev suhkrut. Kuigi laupäevad talle väga ei meeldinud, kuna siis oli kombeks puuhalgu närida, täpselt nagu maisi – mitte tervet halgu. Nagu jänkud siis pigem.

Telerist tuli „Ну погоди" ehk „NO OOTA SA!".

Kell oli 6 hommikul reedel, kui perepealik tööle asus. Ta teadis suurepäraselt neid jõlkuvaid kolgesid ja alkohoolikuid, kes ilmselgelt piinlesid ootamise käes, et kell 10 saaks – siis kui alksi saab osta alles. Ta teadis, et alkohoolikutel ei ole ju autot ja paljud olid jalgsi tänavatel. Isegi kui neil on, ei saa nad seda kasutada või on neil juhtimiskeeld.

Lõpuks oli see kauaoodatud reede õhtu käes.

Võeti välja viinad, sakuskad, mõned viskid, brändid, džinnid, likööri d, konjakid, mõned küll ainult, ja pohmelliõlled. Seltskonnas olid kõik 18 täis ja pidu võis alata.

Rohkem küll lihtsalt joomine. Raadio mängis taustaks.

„Võtame."
„Mhmh."
„Hea."
„Ma vist viskit jääga."
„Pane mulle ka jääd."
„Võtame."
„Terviseks."
„Sa sakuskaga?"
„Jjah. Parem. Pekiga läheb libedamalt alla ka."
„Ma lähen telekat vaatama. Üks seriaal on üleval."
„Vaata, et sa magama ei jää."
„Võtame."
„No võtame."

Kell 4 hommikul. Kaks tugevamat olid veel üleval.

„V-vaata need, joodikud. Need, kes jalgsi tänavatel on. Ka-kakerdavad ja muidu jõlguvad. Kohutav ju."
„Mmnjah, s-see on selleprs... sellepärast, et neil ei ole autot. Miks neil ei ole autot?"
„No joodikud ei käi ju tööl. Ei-ei saa autot osta endale."
„Aga see ei ole ju üldsegi loogiline, sest alkohol on sitaks kallis."
„Joodikud on vaesed. Joodikud, ma ütlen, on vaesed," ei jäänud essa alla.
„Olgu vaesed või ei, aga see ei ole loogiline. Selleks et saaks endale joomist lubada, peab ikka korrektselt raha olema. Saad aru, mulle tundub, et meie oleme vaesemad tegelikult kui need seal tänavatel.
Kuna me joome ainult kord nädalas."
„No a meil on autod. Need maksid sitaks ikka. Missa kaitsed neid joodikuid," lonksates lahustunud jääga viskilonksu.
„No oletame, et neil on ka tegelikult. Ainult et neil on load ära võetud. Aasta pärast saavad load tagasi ja saavad jälle sõita. Äkki nad on meist 5 korda rikkamad, ei oot, 6 korda. Sest kui nad joovad 7 päeva nädalas, aga meie ainult ühe, siis see teeb neid 1 pluss 6 võrdub Kuue Võrra rikkamaks. See seitsmendsüsteem on mulle üle mõistuse," ta võttis lonksu viina jää ja mahlaga ja jäi vähe mõttesse. „Noh, nad on siis 3,5 korda meist rikkamad."
„Ei ole, kuidas sa aru ei saa. Oota, mmm, kuule, nad on sama rikkad kui meie, sest meie sõidame see-eest 6 korda nädalas autoga. Krt, sul on õigus vist, ma olen kogu aeg ekslikult mõelnud neist. Joodikud on rikkad, töökad, tublid, väärikad. Jah. Võtame."

Hommik. Räige laga. Suitsukonid pooleli jäänud toidu taldrikusse ära kustutatud. Üks pudel oli vist katki läinud. Midagi meenus vahepeal väljas jauramisest ja kakerdamisest. Täpselt 18-aastane ehk täisealine meesterahvas oli end surnuks joonud. Rebadel pükstega keegi mees magamas määrdunud diivanil. Televiisor ja raadio sahisesid. Oli tore pidu.

KUNINGLIK POHMAKAS – TÄPSELT NAGU TALUPOJA OMA

„A Royal Hangover" (2014, UK, Prantsusmaa, USA). Režissöör ja stsenarist Arthur Cauty, osades Carrie Armstrong, Russell Brand, David Cameron jt. 102 min.

Vaatas Andrei Liimets

Alkohol on lahe. Alkohol on seks. Alkohol on *rock'n'roll*. Alkohol on mäss. Alkohol on sõbrad. Alkohol on armastus. Alkohol on enesekindlus. Alkohol on pidu. Ja eestlased pole sugugi ainsad, kes kogu selle lahedusega kimpus on, nagu näitab oma debüütfilmis nooruke britt Arthur Cauty. Cauty probleem inglise ühiskonnas toimuvaga on see, et tema ei joo ega ole kunagi alkoholi vastu erilist tõmmet tundnud, leides endale põnevamaid asendustegevusi, nagu filmikunst. Paljudel see tänu eespool loetletud seostele ei õnnestu. Inglastega on haakunud koolipäevist saati ikka ülemäärane viisakus ja emapiimaga kaasa saadud aristokraatlikkus. Ilusast Briti inglise keelest rääkimata. Murduval häälel juhatab Cauty sisse pooleteisetunnise sissevaate oma kodumaa pahupoolde, kus toimuvad viisakuse ja aristokraatlikkuse asemel jommispäised baarikaklused ja okseloigus uinumised, Briti inglise keele asemel kostub aga suhteliselt arusaamatu jõmin.

Üks filmi läbiv niit on rahvuslik eneseuhkus, mis võtab probleemieituses üksjagu tragikoomilisi vorme. Meenuvad paar enda sõpra, kelle jaoks suure koguse kange kandmine on ennekõike auasi. Ja kunagi väliseestlaste käest kuuldud lood, milles kirjeldati ameeriklaste suuri silmi meil tarbitavate alkoholikoguste peale, tundusid pigem naljaka kui probleemsena. Nii on ka inglastega – vaatamata ühiskonnale põhjustatud 21-miljardilisele aastakahjule kuritegevuse, ravikulude ja teovõimetuse tõttu on jokkisolek ja teekond selleni paljude jaoks üks muhe ja identiteeti sööbinud ajaviide. „Kui ei oleks alkoholi ega sigarette, oleks nii igav. Nagu kui poleks kiirtoitu, siis mida me sööks? Mitte midagi. See oleks õudne," kirjeldab üks peoõhtu keskelt pilti püütud noormees. Cauty võrdleb öö laskumist tänavatele üleminekuga rahuajalt lahingutandrile. Meenuvad reportaažid Bermuda kolmnurgaks ristitud rentslis toimuvast Tallinna vanalinnas. Ei ole see kuninglik pohmakas talupoja omast kuigi erinev.

Taustmehhanismgi on tuttav, alustades paari pindi vaikivast kohalolust kõigi sotsiaalsete sündmuste juures ja lõpetades poliitikutega. Viimased kipuvad alkoholiprobleemist kuuldes ebamugavalt nihelema ja vahetaks parema meelega teemat, sest narkopoliitikaga on hea jätta karmi käe muljet sealsamas magusaid alkomakse sisse kasseerides. Pole siis ime, et hämavate pintsaklipslaste asemel tõuseb üheks filmi kangelaseks näitleja, koomik ja isehakanud revolutsiooniprohvet Russell Brand. Rajul elukaarel liikunud mees ei tee saladust oma probleemidest erinevate mõnuainetega ning julgeb rääkida neist valehäbi ja ilustava eituseta, mis kuulub paljude nii-öelda hästi toimivate alkohoolikute igapäevaampluaasse.

Film paneb lauale kaks vastumürki. Prantslasi ja ameeriklasi tuuakse eeskujuks tasakaalukatest alkoholitarbijatest, kellest eriti esimeste puhul olla alkoholikultuur tõepoolest kultuur, mitte eufemism rämedale ületarbimisele. Teisalt täielik karskus nagu Brandi puhul, kelle jaoks võiks esimene tilk kiiresti joaks saada. Mõlemad lahendused põrkuvad korduvalt alfaisase suhtumisega, justkui oleks igaühe lihtlabane valik, mitu milliliitrit alkoholi ta parajasti oma vereringesse laseb, ja seda võiks õigupoolest näppe nipsutades vältida. Mis filmi ülesehituslikku külge puutub, siis tahakski kuulda rohkem alkoholitööstuse ja -poliitika poolelt, mis säärast suhtumist toodavad, aga pakutav inimkeskne kultuurilise tasandi autopsia väärib kokkuvõttes samuti tänu pideva äratundmise pakkumisele vaatamist.

SALARAVIM JOOMASÖÖSTUDE VASTU

„One Little Pill" (2014, USA). Režissöör ja stsenarist Adam Schomer, produtsendid Adam Schomer ja Claudia Christian. 50 min.

Vaatas Kati Külm

Juba ajast, mil Jeesus vee veiniks muutis, on liigset joomist püütud välja ravida nii paastu ja palve kui ka LSDga. Siiski, kui vaadelda alkoholist põhjustatud tervisehäirete ja surmade kõrget arvu, on selge, et piisavalt tõhusat meetodit, mis aitaks võimalikult paljusid inimesi, ei ole veel avastatud. Dokumentaalfilm „One Little Pill" toob abivajajatele rõõmustavaid uudiseid, sest imeravim selle raske haiguse vastu on leitud. Kuid kas kõik ongi nii ilus ja lihtne, kui paistab?

Tavaks on saanud, et alkoholi juuakse kõikvõimalikel puhkudel, alustades õlle avamisest reede õhtu saabudes ja lõpetades ohtra viina võtmisega pulmas, kus keeldumise puhul peab põhjustest pikalt aru andma. Ühelt poolt soosime me ühiskonnas vägijoogi tarbimist, samas häbimärgistame hättasattunuid, pannes kogu süükoorma neile endile. Ameerika lavastaja ja joogaõpetaja Adam Schomeri filmis jutustavad oma loo tegelased, kes on proovinud alkoholiprobleemi lahendamiseks kõikvõimalike viise, kuid seni tulutult. Näeme siirast soovi ennast aidata olukorras, kus ümbritsevad inimesed ja sageli ka kõige lähedasemad on usu juba ammu kaotanud ning probleemi stigmatiseerimine takistab vajalike sammude astumist paranemise poole. Sõltlasi ja nende püüdlusi oma haigust kontrolli alla saada näidatakse tõetruult ja empaatiliselt. Tegemist on tõesti haigusega, mitte lihtsalt tahtejõu puudumise või nõrga iseloomuga.

„One Little Pill" keskendub inimestele, kes on Sinclairi meetodi abiga oma liigjoomisele leevendust leidnud, nende seas tuntud arsti naine, kes oma võõrutusravi mehe palvel maailma eest varjama peab, ning räägib ka raviviisi väljatöötaja David Sinclair. Sinclairi loodud meetod kummutab levinud tõekspidamise, et joomise ohjeldamiseks peab sellest täielikult loobuma. Karskus võib küll olla efektiivne viis alkoholiprobleemi lahendamiseks, kuid paljudele see ei sobi. Sinclairi meetod põhineb opioidiretseptoreid blokeerivatel ainetel naltreksoon ja nalmefeen. Manustades ravimit tund aega enne joomist, ei mõju alkohol meeldivalt ega mõnu pakkuvalt ning puudub põhjus joomise jätkamiseks, seega väheneb oluliselt tarbitav kogus. Filmi vaadates jääb mulje, et leitud on võlurohi, mis justkui toimiks suuremale osale abivajajatest. Esile kerkib vandenõuhõnguline probleem seoses arstide teadmatuse ja soovimatusega seda ravimit välja kirjutada. Põhjusena vihjatakse ravimi madalale hinnale ja ravimifirmade väiksele võimalusele suurt raha teenida ning võõrutuskliinikute ärile, kus selline raviviis vähendaks klientuuri. Ravimi vähese kasutamise põhjuse väljaselgitamisega tegeletakse siiski pinnapealselt ja päris ammendavat vastust ei anta. Eesti vaatevinklis polegi see nii oluline, sest naltreksoon ja nalmefeen on meil saadaval ja ühtlasi on ravimeetod lisatud ka varsti valmivasse alkoholitarvitamise häiretega patsientide käsitluse ravijuhendisse.

Kuigi filmist võiks välja lugeda, et tegemist on imeravimiga, tuleks sellesse suhtuda ettevaatlikkusega, sest tegelik probleem on oluliselt keerulisem kui see, mida dokumentaalis edasi antakse. Iga sõltlane on erinev, nii ka neid aitavad meetodid ja nende efektiivsus. Kindlasti on huvitav ja rõõmustav kuulda inimeste lugusid, kes on tänu sellele meetodile oma haigusele lahenduse leidnud, ning sõltlaste elutruu kujutamise tõttu võib nii mõnigi vaataja näha selle keerulise probleemi uut külge.

KELLEL ON TÄNAVU KINOLINAL SUURIM KIRG KÄRAKA VASTU?

„Trainwreck" (2015, USA). Režissöör Judd Apatow, stsenarist Amy Schumer, osades Amy Schumer, Bill Hader, Brie Larson jt. 125 min.

Vaatas Ralf Sauter

Tõsiseid draamasid alkoholismi raskest mõjust inimesele on tehtud läbi aastakümnete. Billy Wilderi 1945. aasta „Kaotatud nädalavahetus" on jätkuvalt relevantne ja oma aja kohta ebatavaliselt hirmuäratav lugu abitust viinaninast, kes satub ohtlikule allakäiguteele. Fantastilise filmi „Lahkumine Las Vegasest" (1995) peategelane Ben teeb pärast rasket lahutust kindla otsuse Las Vegasesse sõita ja seal end surnuks juua, käitudes iga päevaga aina kontrollimatumalt ja psühhootilisemalt. Peaosatäitjale Nicolas Cage'ile Oscari toonud draama on unenäoline, kasutades võrgutavat džässmuusikat ja Las Vegase neoonist kubisevat miljööd kütkestava atmosfääri loomiseks, ja samal ajal meeletult ehmatav, sest Ben käitub alkoholitarbimise tagajärjel mitte ainult ettearvamatult, vaid lausa hullumeelselt. Lähiaastatel linastunud filmide seast väärib tähelepanu jälle lunastusest rääkiv „Lend" (2012), kus iga päev uimasteid ja alkoholi tarvitav, ent siiski asjatundlik piloot suudab allakukkuva lennuki õhus tagurpidi keerata, päästes lennukitäie reisijate elud... Kuid ometi pole ta sellepärast puhtalt pääsenud.

Tänavusel suvel ei näinud kinolinal karmimat alkohoolikut kui menukomöödia „Nagu hunnik õnnetust" peategelane Amy, krapsakas kahekümnendates ajakirjanik, kes on teinud kindla otsuse täiel rinnal elu nautida ja mitte raisata aega millelegi nii tüütule kui püsisuhted. Olles tüdrukutirtsuna isa käest kord õppinud, et monogaamse inimese elu on mõttetu, hullab ta suvaliste meestega ning pruugib meeletus koguses mõnuaineid, sh marihuaana ja loomulikult alkohol, mille vastu tunneb neiu nõnda tugevat armastust, et on oksendanud rohkematesse käekottidesse, kui keskmine naine elu jooksul omab. Joomisega juba lõuna ajal alustav preili peab püüdma oma hedonistlikku elustiili aga muuta, kui kohtab noort paljulubavat arsti ning hakkab temaga väljas käima. Peaosatäitja ja stsenarist – populaarsust koguv koomik Amy Schumer – on öelnud, et joob ka oma päriselus kahe inimese eest, ja sama saab sosistada Amy kohta, kelle rolli naine filmis elutruult mängib. Halb harjumus viib loomulikult arvukate halenaljakate olukordadeni. Judd Apatow' käe all on valminud mitu hittkomöödiat ebatavaliste kommete või eluviisiga inimestest, aga igal õhtul toole ümber ajav ja juhuslike noormeestega miilustav Amy on nende seas kindlasti problemaatilisim.

Apatow' tugevalt ameerikalike komöödiate puhul on kiiduväärseim, et isegi kui tegelaste suust tulev jutt ei aja alati hüsteeriliselt naerma, on neil alati värvikas iseloom ning kindel sisemaailm, ja Amy Schumeri loodud tulekera, kes on loivanud joobnult igas suuremas ja väiksemas New Yorgi baaris, selliste hulka kindlalt kuulubki, aga tal on lootust paraneda. „Nagu hunnik õnnetust", ehkki Apatow' filmidele omaselt lohisev ja ettearvatav, on südamlik tundeelamuslik draamakomöödia, mis on vähem süngetes toonides ja lootusrikkam kui eespool mainitud kolm filmi. See annab võimaluse saada osa ühe patuse noore neiu muutumisest paremaks inimeseks nii enda kui ka teiste nimel. Antud lool saab olla õnnelik lõpp vaid juhul, kui naine suudab seljatada oma halvad harjumused ning pühenduda sellele, mis on pühendumist väärt. Olles näinud, kui enesehävituslik on selle Amy käitumine, keda film alguses tutvustab, oleme sunnitud vaheldus eks kogu hingest õnnelikku lõppu soovima. Ilmselt selles „Nagu hunnik õnnetuse" eripära seisnebki.

ANEKDOOTLIKULT AUS FILMIKUNST

Johannes Lõhmus

Aki Kaurismäki retrospektiiviga (15.–20. septembrini Elektriteatris) tuuakse suurele ekraanile režissööri filmides peituv empaatia ja truudus oma kaasmaalaste vastu, mille tõestamiseks lavastaja pidevalt samu näitlejaid kasutab või soomlastel Pariisis kohutava aktsendiga prantsuse keelt purssida laseb.

Melanhoolse ja humoorika kinomeistri kõik 16 teost näidatakse ära vaid kuue päeva jooksul, mis esitab vaatajale paraja väljakutse. Valdavalt tasa ja targu ning väga omapärases tempos tiksuvaid filme loov soome režissöör sobib ideaalselt Tartusse, mis on selleks sügiseks alles oma õiget värvi, meeleolu ja olemust leidmas. Milliste filmikunstipärlitega Elektriteater end siis oma neljandal sügisel ehib? Või miks peaks meie põhjanaabrite suurim filmitegija meile üldse korda minema?

Aki Kaurismäki tööliskласsi triloogia esimene film „Varjud paradiisis" (1986) näitab justkui kolmandat Soomet – häbelik prügivedaja kohtab viimaks oma elu armastust ning satub keerulistesse seiklustesse, kust ei puudu ka töökaaslase mõrv

1957. aastal Orimattila-nimelises väikelinnas sündinud Aki Kaurismäkil on õnnestunud soome filmikunst oma süüdimatu empaatiavõimega maailma autorikino kaardile kanda. Ning teha seda enamasti oma kodumaad kujutades: ta on loonud Aki maailma, mille keskmes on luuserid ja õnnetud inimesed. Tema loomingu fookuses on need, kelle töid ja tegevusi tavaliselt ei heroiseerita. Ta keerab vaevatud lihuniku või üksindust tundva tikuvabrikutöötaja peale oma maagilise valgusvihu ja näitab läbi sümpaatse huumoriprisma siiraid inimlikke kannatusi. Aki teab, et nii nagu tema filmide kangelased kannatavad oma halvematel päevadel, juhtub seesama ühel või teisel hetkel kõigi inimestega. Me oleme oma põhjapoolsete hõimlastega sarnasemad, kui meile seda endale tunnistada meeldiks. Meie mõlema aeg ja ruum soosib enesehävituslikke lahendusi (pimedus + alkoholism). Me mõlemad tahame olla heal järjel, aga samas jäärapäiselt oma rida ajada (kapitalism + natsionalism). Oleme vennas- ja metsarahvad, kellele meeldib vähem rääkida ja rohkem teha ning vahel klaasistunud pilgul ja hambad ristis ebaõigluse all kannatada. Me oleme nagu Koit ja Hämarik, kelle jaoks rõõm on kurbuse lisaväärtus ja vastupidi. Just sellepärast võiks ka Aki filmikunst siinset inimest puudutada ja talle tuttav olla. Tema filmid saab jaotada viide kategooriasse, mida ühendavad sardooniline koomika, eluga mitte päris sina peal olevad karakterid, kadestamisväärselt paigas stilistika (suur roll on Kaurismäki igipõlisel operaatoril Timo Salminenil, kellega nad kõik filmid koos on teinud) ning lootusrikas elujaatus, et pärast meeletut rassimist saabub õnn ka meie õuele.

Kaurismäki režissööridebüüdiks oli filmiversioon Dostojevski „Kuritööst ja karistusest" (1983). Enne seda oli ta vanema venna Mikaga kahasse stsenaariume kirjutanud. Tema ambitsioonikust tõestab kunagi ajakirjale Sight & Sound antud intervjuus öeldu: „Hitchcock ütles, et ta ei julgeks iial seda raamatut puudutada, nii ma siis mõtlesin, et ma näitan vanamehele." Kirjandusklassikat on ta veel kahel korral käsitlenud. Kõigepealt „Hamlet ärimaailmas" (1987), mis on prohvetlik lugu majandusliku spekulatsiooni nõiaringist (Soomet tabas aastatel 1991–1993 panganduskrahh). Henri Murgeri novellil põhinev „Boheemide elu" (1992) on üks tema kõige kultuslikumaid teoseid. See on prantsuskeelne ood armastusele, sõprusele ja inimlikkusele Pariisi boheemlasromantika keskel. Kõik kolm filmi on originaalmaterjalist ammutatud iseseisvad teosed, mille igavikulised teemad, nagu süütunne või silmakirjalikkus, kaasaegses miljöös naeruväärselt esile tulevad. Ainuüksi ühe parooli kuulmine „Boheemide elu" geniaalsest dialoogist on terve filmi vaatamist väärt.

Järgmisena otsustas Kaurismäki oma loomingusse rohkem anekdootlikkust tuua. Tulemuseks oli „Calamari Union" (1985) – lakooniliselt absurdne ansamblifilm kiratsevast Helsingi linnaosast põgenevast meesteseltskonnast, kes kõik kutsuvad end Frankiks. Oma olemuselt tõeliselt ajuvaba B-kategooria film, milles peitub nii palju *cool*'i, et paratamatult tekib tunne, nagu oleks Quentin Tarantino oma „Marukoerte" tarbeks siit ühtteist laenanud. Suurepärane teos päevi ja öid varastavatest logelejatest, mida soovitaks vaadata kindla peale kõigil, kes sel sügisel peaksid esimest aastat Tartu-elu alustama. Nende kaadrite vahele on peidetud väga palju elutervet suhtumist, mis aitab päevi positiivsemalt õhtusse veeretada. Samasugust vabadust kannavad endas stagnakultuuri luigelaulud „maailma kõige halvema *rock'n'roll*-bändi" saatel ehk nii „Leningrad Cowboys läheb Ameerikasse" (1989) kui ka „Leningrad Cowboys kohtab Moosest" (1994).

Absurdikomöödiast liigub Kaurismäki edasi oma tööliskласsi triloogia juurde, mille moodustavad „Varjud paradiisis" (1986), „Ariel" (1988) ja „Tuletikuvabriku tüdruk" (1990). Need kolm filmi näitavad justkui kolmandat Soomet, kus naljalt ei naerda ning elu tööle ohverdatakse ja tõsisel ilmel viinaklaasi tõstetakse. Triloogia kangelaste elukaar on üks Aki lemmikuid läbi tema filmograafia: ilmetu tööline satub täbarasse olukorda, kohtab siis oma elu armastust ja rabab kõvasti tööd teha ning pärast suuri kannatusi põgeneb vabadusse. Humanistlikud seikluslood, mis lõpevad kirgastuva õnnestumisega.

Järgmisena tuleb luuserite triloogia (või Soome triloogia), milles ta võtab luubi alla tööpuuduse ja riigiaparaadi ükskõiksuse väikese inimese probleemide suhtes. Need on tema kaalukaimad tööd, millesse on peidetud vähem huumorit ja rohkem irooniat kui ühessegi teise tema teosesse. Teemade tumedust kompenseeritakse valgusküllase ja intrigeeriva kaameratööga, mis teeb triloogiast ühtlasi ka Kaurismäki kõige kaunima üksuse. Selle sajandi alguses tuli ka tema suurim tunnustus, kui „Mees ilma minevikuta" (2002) nomineeriti parima võõrkeelse filmi Oscarile (Kaurismäki keeldus tseremooniale minemast protestiks USA tegevuse vastu Iraagis).

Tema viimane film „Le Havre" (2011) on esimene osa sadamalinnade triloogiast, mis peaks kümnekonna aasta jooksul valmis saama, pärast mida plaanib Kaurismäki pensionile minna. Teise osa pealkirjaks saab „Vigo habemeajaja" ning tegevus toimub Vigo linnakeses Galicias. Aki Kaurismäki kunst näitab ilma moraali lugemata vaatajale elu kitsaskohti ning annab ainest pettumustesse lahedamalt suhtumiseks. Tema teostes on peidus suur empaatia ja truudus oma kaasmaalaste vastu, mille tõestamiseks ta ka pidevalt samu näitlejaid kasutab või soomlastel Pariisis kohutava aktsendiga prantsuse keelt purssida laseb. Juba selle seltskonna pärast, keda septembris Elektriteatri ekraanil näeb, tasuks vähemalt üks nimetatud triloogiatest ette võtta.

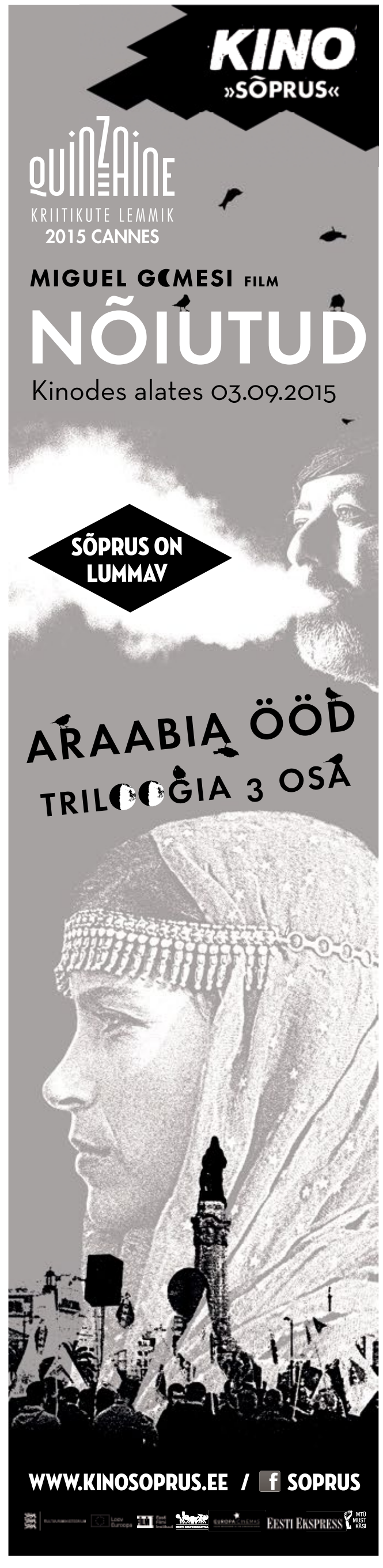

ASTERISK NÄITAB GRAAFILISE DISAINI HÜBRIIDSET PALET

Ott Kagovere

Ooperi taasesitamine elava laiba meetodit kasutades, minutilistest *performance*'itest koosnev postdigitaalne ajakiri, vaguniplatvormile ehitatud saun – selliste ülesannetega pidid graafilised disainerid Asteriski suvekoolis rinda pistma.

28. juulist kuni 6. augustini toimus Tallinnas kolmas Asteriski suvekool. Tegemist on suvekooliga, mille fookuses on graafiline disain, kuid mis läheneb antud teemale üpriski avatud ja ebatraditsioonilisel moel. Selle asemel et pakkuda loenguid trendi- ja reklaamigurudelt, kes räägivad sellest, kuidas olla loov, edukas ja õnnelik, leiab Asteriskilt hoopis hulgaliselt seletamatuid aktsioone, mis ei vaatle loovust eemalt, vaid on seda *by default*.

Sarnaselt Duchampiga, kes tõi pissuaari kunstisaali ning esitles seda kunstiteosena, esitleb Asterisk *performance*'eid, arutelusid, tantsu, eesmärgipäratuid mänge, väljasõite rohelusse jms graafilise disainina. Nii avaneb disain meie ees lõputult rikkana ning vabastatuna igasugustest traditsioonilistest erialapiirangutest. Trüki- ja veebimeedia muutub teisejärguliseks ning esiplaanile tõstetakse kõik, mis võiks disainereid huvitada, disaini arendada või lihtsalt sellega kokku sobida.

KOOSTÖÖ JA VÕRDSUS

Sel aastal oli suvekooli teema koostöö, mistõttu Asteriski korraldajad Laura Pappa ja Elisabeth Klement kutsusid külalisõppejõududeks disainerite paarid, kes teevad tihedalt koostööd. Nendeks olid Karel Martens ja Jungmyung Lee, Will Holder ja Isla Leaver-Yap, Sam de Groot ja Paul Haworth ning Jan Tomson ja Hannes Praks.

Peatumata pikemalt kellelgi konkreetsel, mainin siiski, et tegu on võrdlemisi eriilmeliste duodega, milles kohtuvad disainer ja esseist, disainer ja kunstnik, disainer ja sisekujundaja või lihtsalt kaks üpris erineva lähenemisega disainerit, nagu see on Martensi ja Lee puhul. Antud paaride juures on aga oluline võrdsus. Tegemist ei ole kahe indiviidi isoleeritud suhtega, kus esseist kirjutab ja disainer kujundab tema raamatu, vaid sümbioosiga, kus disainerist saab esseist, kunstnik vms ning vastupidi. Rv ollid segunevad ning tulemuseks on projekt, mis on sisult ja vormilt ühtne, kuid olemuselt hübriidne. Muidugi võib siinkohal kaevelda, et disaineri väljakoolitatud roll hajub. Kuid kas see on tegelikult probleem? Võib-olla ei ole tegemist hajumise, vaid muutumisega ajale vastavaks, sest seda, milline on disaineri roll (ja sellest lähtuvalt, mis on graafiline disain üldiselt), ei määra mõni õppeasutus või traditsioon, vaid disainerite praktika ning kui praegune disainipraktika nõuab hübriidselt (st interdistsiplinaarselt) tegutsevaid disainereid, on disaineri roll justnimelt selline.

VIDEO JA *PERFORMANCE*

Suvekool ise kestis kümme päeva, mille jooksul toimus neli neljapäevast töötuba. Paralleelselt toimus kaks töötuba, millele vahel õpilased juhuseprintsiibist lähtuvalt laiali jaotati. Esimesena toimusid Martensi ja Lee ning Holderi ja Leaver-Yapi töötoad.

Martensi ja Lee töötoa vorm oli Holderi ja Leaver-Yapiga võrreldes traditsioonilisem. Õpilastele anti ülesanne teha liikumise teemal üheminutine video koos heliga ning järgnevalt toimusid iga päev individuaalsed vestlused ja konsultatsioonid. Tööd tehti enamasti iseseisvalt, konkreetset eesmärki silmas pidades.

Holderi ja Leaver-Yapi lähenemine oli aga täiesti vastupidine – tööd tehti grupina ja esmapilgul täiesti eesmärgipäratult. Suure osa ajast sisustasid erinevad mängud (*exquisite corpse* ning selle erinevad versioonid), harjutused ja ülesanded (nt päeviku pidamine), ühised videovaatamised ja pidevad kollektiivsed arutelud tehtu/nähtu üle.

Jäi mulje, et tähtis ei olnudki eesmärk, vaid protsess, kuidas selleni jõuti. Lõpuks jõutigi lõppeesmärgini pooljuhuslikult. Nimelt vaadati koos Robert Ashley teeooperi üht osa „Landscape With Pauline Oliveros". Ooper ise oli niivõrd ebatraditsiooniline, et enamik vaatajaid ei saanudki aru, et tegu oli ooperi või üldse mingisuguse kunstiteosega. Vaatamisele järgnenud arutelu käigus jäi kõlama mõte, et mida võiks tähendada sellise teose taasesitamine, ning sellest lähtudes otsustatigi proovida. Kõik see lõppes *performance*'iga, kus Will ja Isla istusid laval ja intervjueerisid teineteist. Küsimused saadi *exquisite corpse*'i meetodil ning vastusteks olid väljavõtted õpilaste päevikutest. *Performance* oli komponeeritud nii, et osa tegevusest oli kirjutatud publikule, millega püüti hajutada piiri vaataja ja esitaja vahel, sest osalesid kõik, kes ruumis viibisid.

Sarnaselt Ashley ooperiga tekitas ka *performance* veidi poleemikat. Nii mõnegi vaataja jaoks oli see arusaamatu, tüütu või isegi vastumeelne. Kuid see ei tähenda, et Holderi ja Leaver-Yapi töötuba oleks kuidagi läbi kukkunud. Vastupidi, kuna eesmärk oli protsess ning see protsess oli väga põnev, oli siinkohal tegu ühe kõige õnnestunuma töötoaga terve suvekooli vältel.

POPMUUSIKA JA *POP-UP*-SAUN

Järgmised paralleeltöötoad olid Paul Haworthilt ja Sam de Grootilt ning Jan Tomsonilt ja Hannes Praksilt. Haworthi ja de Grooti töötoa teema oli popmuusikakultuur ja erinevad sündmused selles, milleks olid Ariana Grande sõõrikute lakkumise skandaal, Drake'i ja Meek Milli vaheline *beef*, Miley Cyruse heategevusprojektid jm kõmuline superstaarikultuuris. Lõppväljund oli ajakiri *post-digital magazine*, mida esitleti üheminutiliste *performance*'itena, kus üks *performance* vastas ühele ajakirjaleheküljele.

Selline lähenemine on suurepärane näide graafilise disaini hübriidsest käsitlemisest, sest kuigi „disainiti" ajakiri, tehti seda kõrvaldistsipliinide vahendeid kasutades. Lõppkokkuvõttes ei ole ju oluline see, et oma tegevuses jäädaks traditsiooniliste graafilise disaini vahendite juurde (nt trükitud ajakirjaformaat), vaid et valitaks parim vahend konkreetse sõnumi edastamiseks. Sõnumi edastamisel kehtib aga reegel *anything goes* ja kui konkreetne sisu nõuab traditsioonilise vormi hülgamist, siis tuleb ka seda teha (ja just seda ka tehti).

Ka Tomson ja Praks lähenesid töötoale ebatraditsiooniliselt. Õpilastega sõideti ühiselt Türi rongiehitustehasesse ning ehitati vaguniplatvormile saun. Enne Türile minekut oli aga tarvis koguda ehitusmaterjalide ostmiseks raha. Selleks jagati õpilased kolmestesse gruppidesse ning saadeti linna peale raha teenima. Mõni grupp maskeeris end pappkastide abil robotiteks ning tantsis tänavanurgal breiki, teised pakkusid sümboolse tasu eest pingpongi või sulgpalli mängimise võimalust. Korraldati ka turismituure endisesse Suva sokivabriku hoonesse, pakuti massaaži ja joonistati modernistlikke portreid. Tühjalt ei passinud ka Tomson ja Praks, kes asusid müüma keedumunaportreid ehk keetsid kohapeal mune ning joonistasid kahe euro eest nendele portreid. Lõpuks koguti kolme tunniga umbes 100 eurot, mis, nagu hiljem selgus, oligi enam-vähem täpselt ehitusmaterjalide eelarve.

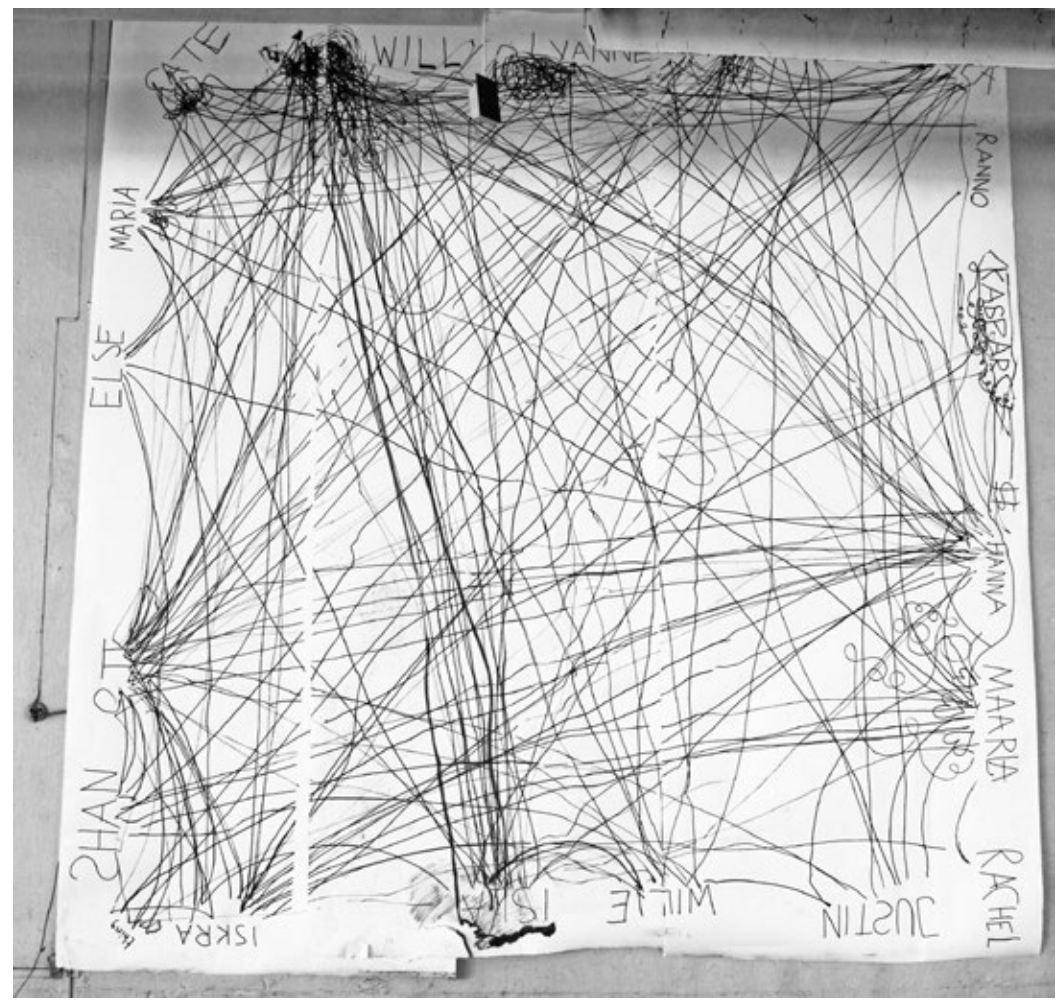

Vestluse kaardistus – Holderi töötoa üks harjutustest. Foto: Ott Kagovere

Kui saun neljandal päeval valmis sai, sõidutati see Tallinna Tallinn-Väikese raudteejaama, kus toimus saunaõhtu ja Asteriski lõpupidu. Kuna vaguniplatvormil pidi saunaõhtul esinema ansambel Jazz Cannibals, siis ehitati sauna kõrvale ka väike lava, mis kaunistati erinevate leitud objektidega. Kõige huvitavamaks leiuks osutus vana valgustähtedest koosnev Edelaraudtee silt, millest kombineeriti saunale nimeks rula. Nii lõpetaski Asteriski suvekooli meeleolukas saunaõhtu, mis toimus vabas õhus otse raudteejaamas.

ROHKEM KRIITIKUID JA KURAATOREID

Lõpetuseks võib öelda, et Asteriski suvekool ei ole tegelikult mõeldud ainult ja eelkõige disainitudengitele, vaid, nagu ka nende kodulehel kirjas, oodatud on ka kriitikud, teoreetikud, kuraatorid ja kunstnikud. Kahjuks peab aga tunnistama, et kuigi viimati mainituid siiski esines, olid need pigem üksikud erandid. Tulevikus võiksid korraldajad mõelda rohkem sellele, kuidas erinevate erialade inimesi integreerida, sest nii võiks tekkida ka tudengite seas interdistsiplinaarselt töötavaid kooslusi.

„1995" EKKMIS: KUIDAS SUHTUDA?

Kaarin Kivirähk

Platvormkingad või värvilised tossud, kõrge värvliga kivipesuteksad ja veidi liiga suured dressipluusid – 90ndad on kindlalt tagasi. Kas Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi kahe kümnendi tagust aega uuriv näitus toob vaatajani olulise kultuuripärandi või sõidab populistliku manöövrina moetrendidel?

1995. aastal astus Anders Härm ülikooli, Jaan Toomik oli oma kuulsuse tipul, Hanno Soans sai esimest korda elus „kriitilise doosi kaasaegset kunsti"[1], EKA metsikutel reividel pandi paika tulevase eesti kunsti jõujooned. Ja mina (koos ilmselt mitmete teiste Müürilehe lugejatega) pidasin oma kaheaastast sünnipäeva. Heal juhul ladusin Kinder Surprise'i seest leitud lõvikujukestest installatsioone (aga olgu, need on vist alla kolmeaastastele keelatud). Niisiis, kui kusagil eksisteeriks Perekooli stiilis *twentysomething*'uid ühendav foorum, võiksime arutada oma eakaaslastega küsimust, kuidas suhtuda näitusesse, mis käsitleb kunstiaastat 1995? Justkui see oleks hästi oluline number, justkui me kõik mäletaks, mis siis juhtus.[2] Aga kui ei mäleta? Mida siis teha? Anname mõned postmodernistlikud kõigil-on-oma-tõde-stiilis variandid, mida sellisel hetkel järgida.

Näitusevaade. Foto: Johannes Säre

SUHTU NAGU UUDE TRENDI

Jälle ei saa üle ega ümber moeajakirjaniku sõnavarast: 1990ndad on juba mitu hooaega täiega *in*. Ei ole võimalik teha vahet 90ndate moeajakirjade fotodel ilutseva ja praegu kõige lahedamates netipoodides pakutava kauba vahel. Isegi vanu häid musta tätokat imiteerivaid kaelavõrusid, mis 1990ndatel popid olid, müüakse nüüd kiirmoepoodides. Niisiis oli ainult aja küsimus, mil EKKM kui institutsioon, millel on trendide peale üsna hea nina (muuseumi ja *cool*'i peokoha/klubi asumine ühes majas ei ole ju ometi juhus), ühe korraliku 1990ndate näituse korraldab. Aga trend ei piirdu ainult moemaailmaga. Rael Artel kirjutas juba 2012. aasta Tartu kaasaegse kunsti festivali kataloogis, et aeg on üheksakümnendatest üle saada.[3] Tundub, et endiselt pole veel saadud, 90ndad põlevad heledama leegiga kui kunagi varem. Mis seal ikka, moevoolud tulevad ja lähevad, meie ülesanne on neist viimast võtta.

SUHTU AUSTUSEGA

Tihti jääb kunstialaseid sõnavõtte jälgides mulje, et 90ndad on juurdunud ka eestlaste kujutlustesse kunstist – nii heas kui halvas mõttes. Tundub tõesti, et 90ndatel algas ja lõppes kõik, mida eesti kunstiks peetakse. Sündis eesti kaasaegne kunst rahvusvahelises mõttes, sündis müüt kunstnikust kui purkisittujast, sündis kuraator, sündis feministlik kunst. Publik lõpetas näitustel käimise, samas oli müütiline kunstikriitika hiilgeaeg ja hiljem selle sama müütiline langemine kapitalistlike skeemide ohvriks. *Aga ükskord jõuab aega*, kui Areenis avaldatakse jälle lehekülgede viisi tõsist kunstikriitikat ilma igasuguste kapitalistlike suunanäitajateta, ennustavad mõned.[4] Kerkis esile palju uusi kunstnikke, kunstikriitikuid ja muidu kunstiasja ajajaid, kes on sageli veel tänini meie loomerindel kõige olulisemad suunanäitajad. Nende jaoks olid 90ndad kahtlemata ütlemata kallid – oli see ju aeg, kui nad vabas Eestis kunsti ehitasid, omavahel võitlesid ja leppisid (või siis ei leppinud). Tõepoolest, meie, *twentysomething*'ud võime küsida nüüd nagu Tammsaare Indrekud: kas tõesti jõudsime me Vargamäele liiga hilja? Tundub ju, et kõik positsioonid on hõivatud, arvamused välja kujunenud ja olukorrad kivisse tardunud. Isegi EKA peod ei ole enam lahedad. Meie saame vaid unistada 90ndate reividest, skandaalsetest näitustest ja viietunnistest kunstisaadetest. Maksimum, mida teha, on kirjutada Saaremaa biennaalist üks korralik baka- või makatöö.[5]

SUHTU KRIITILISELT

„Cogito ergo sum." Descartes ei ole just kõige trendikam filosoof, aga kriitilise mõtlemise oleme igatahes temalt pärinud. 1990ndatel tehti tõesti palju uut, ehk rohkem uut kui mõnel teisel kümnendil, aga arvestades ajastu poliitilisi ja ühiskondlikke protsesse on see ju üsna loomulik. Raudne eesriie langes vaid korra. Seega oleks olnud imelik, kui Eesti *ei oleks* liitunud rahvusvahelise kunstieluga, millega kaasnesid ka sellised mõisted nagu feminism, kuraator, postmodernism. Ja see paljukiidetud 90ndate kunstiajakirjandus? Võtke lahti mõni toonane ajaleht – kunstist kirjutati küll rohkem, aga jutt oli ikka umbes sama, probleemid ka samad ja kirjutajad ka samad, kes praegu (veidi nooremad, seda küll). Lõppude lõpuks pole ju jätkusuutlik ajada kõiki praeguse kunstielu probleeme abstraktse meedia kaela. Meedia ei ole ju mõni orwellilik suur vend, kes kusagil tornis asju paika paneb, vaid masinavärk, mille osalised me tegelikult kõik oleme. Seega, kas „1995" on müüt või hoopis katse luua müüti? Äkki ajavad 90ndatel oma karjääriga kõrghetki nautinud või alustanud tegelased lihtsalt nina püsti, sest võitjad kirjutavad ju ajalugu?

SUHTU, NAGU SA TEGELIKULT MÄLETAKSID SEDA

Hmm, tõepoolest, äkki ma ikka mäletan ka 1995. aasta kunstisündmusi? Äkki ma polnud siis kaheaastane, vaid näiteks juba viiene – ehk meenub midagi? Vaevalt küll, aga ega teised seda ju ei tea. Niisiis võltsime kiirelt sünniaasta kümne-viieteist aasta jagu vanemaks ja käime mõtlikult noogutades näitusesaalis ringi. Ja-jaa, nii see oli. Ning kui siis keegi ei mäleta Saaremaa biennaalil esinenud kunstnike nimesid, saab ülbelt silmi pööritada. Sellised need tänapäeva noored on, kapitalistlikus Eestis kasvanud hellitatud hipsterid, kes ei mäleta isegi nõukaaegseid gaseeritud vee automaate. Muidugi võib siis juhtuda, et härra Pärnits sõimab sind Nihilistis „ajupensionäriks ja laibaks", kuid ilmselt ütleks ta seda niikuinii.

SUHTU, NAGU OLEKSID AJALOOMUUSEUMIS

Võib-olla on aga 1990ndate järkjärguline musealiseerimine märk, et kired peaksid juba lahtunud olema ja võime vaadata perioodi ajaloolase kuivalt objektiivse pilguga. Kui Kumu „Kunstirevolutsioon 1966" on juba sellise staatuse saavutanud, siis miks ei võiks juhtuda sama ka 90ndatega? Eriti veel kui meenutada näiteks Tartu Kunstimuuseumi arhiiviprojekti „Tartu '88", mis on seadnud samuti eesmärgiks lähiajaloo arhiveerimise. Ajaloolased teavad muidugi, et mida lähemal seisab mõni sündmus meile ajas, seda olulisem see tundub ja seda kirglikumalt sellesse suhtutakse. Kuna aga juba praegu on palju neid, kelle jaoks on see aasta vaid üks paljudest ajalootunnis õpitutest, võib juhtuda, et varsti suhtume kõik 90ndate kunstiellu kui ühte põnevasse kunstiajaloo uurimisobjekti. Mina igatahes vaatasin EKKMi näitust eelkõige just ajaloohuvilise pilguga. Ja mõtlesin, millisena võiks näha kahekümne aasta pärast välja näitus „2015".

[1] *Kadri Karro „Aasta siis oli '95", Areen, 05.08.2015.*
[2] *Mäletamisele rõhuvad mõlemad siinkohal tsiteeritud artiklid, ka kuraatoriessee taandab end „objektiivsest" ajalooteadusest.*
[3] *Rael Artel näituse „MÕH? FUI! ÕÄK! OSSA! VAU! Eesti kaasaegse kunsti klassika" kataloogi sissejuhatuses, lk 5.*
[4] *Teiste seas vihjab sellele ka Heie Treier oma artiklis „Kakskümmend aastat hiljem. 1995 kunstis", Eesti Päevaleht, 21.08.2015.*
[5] *Hanno Soansi soovitus ülaltoodud Areeni artiklis.*

GENEREERITUD KEHAD, TEKKE OTSINGUL

Veronika Valk

Arhitektuuribiennaali kuraatorinäitus toob kokku maailma nüüdisarhitektuuri katsetuslikuma poole, mille keskmes on isetekkeline keskkonnaloome. Füüsilise ja digitaalse sümbioosi esindavat väljapanekut võib nimetada posthumanistlikuks.

Tallinna arhitektuuribiennaali (TAB) algataja Villem Tomiste ütles eelmise biennaali järel Sirbi artiklis[1], et „kuraatorinäitus peaks olema arhitektuurse võlumise katselava". Mille siis näituse kuraatorid Sille Pihlak ja Siim Tuksam seekord võlurimütsist välja tõmbavad? Päris mitmele juba Eestis käinud tipptegijale on tulemas tubli lisa. Kümne hoolikalt väljasõelutud rahvusvaheliselt tuntud büroo väljapanek arhitektuurimuuseumis peaks puudutama eeskätt neid, kes tunnevad huvi nüüdisarhitektuuri katsetuslikuma poole, nn isetekkelise keskkonnaloome vastu. Näitusel on kuraatorite sõnul väljas prototüübid, mis aitavad meil mõista nüüdisarhitektuuri kontseptuaalseid suundumusi, mis on suures osas tehnoloogiast sedavõrd läbiimbunud, et arhitektuur kui „keha" ja selle „ehitus" on nüüdseks olemuslikult füüsilise ja digitaalse hübriid – posthumanistlik, kui soovite.

ARHITEKTUUR KUI KEHA

Neist näitusel ülesastujatest, kes on Tallinnaga tänu Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonna külalislektorite sarjale juba tuttavad, on oma mõttemaailmalt üks omapäraseimaid küllap Tom Wiscombe, kes tegutseb USA lääneranniku Lõuna-California arhitektuuriinstituudis SCI-Arc, kus ta loob robotikoreograafia abiga näiteks ruumilisi struktuure ja visioone, mis on harjumuspärasest arhitektuurist üsna erinevad. Arhitektuur on Wiscombe'ile „keha" – kui juhtubki, et selle pinnale soditakse poliitilist grafitit või populistlik-demagoogilisi tätoveeringuid, siis need ei muuda elukeskkonna kui süsteemi sisemist, sügavamat koodi ega ka tema olemuslikku arengut ruumis või toimemehhanismi. Need ilmingud – grafiti ja tätoveeringud – suhestuvad arhitektuuriga juhuslikult ja juhtumisi, kaudselt.[2]

Wiscombe'i ei huvita hoonete keskkonda „sulandamine", vaid nende rõhutamine objektidena, millel on tugev visuaalne identiteet ja siluett nii väljast kui seest vaadatuna. „Ma püüan vältida hoonete kavandamist maastikena, maapinnaga kokku sulavatena, mis oli 1990ndatel arhitektide seas väga populaarne," ütles Wiscombe minule antud intervjuus, rõhutades, et talle meeldib hoopis enam tõsta hoone maapinnast lahti või siis rõhutada maapinda omaette objektina. Materjaliefektid, ornament ja assamblaaž on muutunud nüüdseks ühtäkki kõigile kättesaadavaks ja nii nagu Wiscombe'i looming on näidanud, toovad komposiitmaterjalid endaga kaasa uue esteetika. Wiscombe'i käes käituvad robotid kui posthumanistlikud tätoveeringukunstnikud, kes suudavad materjalimassi graveerida, sinna sisselõikeid teha seda märgistada ja muljuda nii, et sünnivad keerukad pinnavormid.

Tallinna-visiidil oli Wiscombe'il kaasas kursuse jagu arhitektuurimagistrante, kes olid Tallinnast vaimustuses: „See on seotud keskaegsete linnade tiheduse ja mõõtkavaga, millest on palju õppida, isegi kui me veel ei tea, mismoodi seda täna või tulevikus linnaehituses rakendada," seletas Wiscombe. See, mis parasjagu Hiina planeerimis- ja arhitektuurimaastikul toimub, on tema arvates kontrolli alt väljas, vormist väljas ega saa olla vastus homsele. Pigem tuleks arhitekti arvates mõelda jalakäijasõbraliku elukeskkonna loomise võimalustele, näiteks katsetada uute transporditehnoloogiatega. „Tuleb minna [ajas] tagasi, et minna edasi," arvas Wiscombe. Samuti arvas ta tookord, et Tallinn moodustab laiemalt võttes koos Helsingi ja Peterburiga omaette ristkultuuri, tsooni või „objekti" – millegi, mis ei tunnista rahvuspiire. „See on üks uut tüüpi „objekt"," ütleb Wiscombe. Eks paistab, kuidas need mõtted seekord TABi kuraatorinäitusel kajavad.

ARHITEKTUURI KATSELAVA

TABi kuraatorinäitusel osaleva Achim Mengese projektid sünnivad suures osas tänu laboratoorsele tööle ja kõrgtehnoloogilistele materjalikatsetustele. Menges on eksperimenteeriv arhitekt, kes uurib elu ja selle vormide geomeetriat ning käitumismustrit nagu bioloog. Seejärel ta süstematiseerib arvutustehnoloogia abiga kogetu, tõlgib looduse loogika „masinate" algoritmikeelde. Elussüsteemide puhul on vorm loogika võrsumine, selle ilmnemine, mitte kuju, mis on jõuga mateeriale peale surutud.[3]

Kui teda mõned aastad tagasi intervjueerisin, mainis Menges irooniliselt: „Teeme baasteadust, millel ei pea ilmtingimata olema kohe rakendatav väljund, kuid selle selgitamine poliitilistele ringkondadele, haridusmaastiku otsustajatele, on väga raske. Võitleme oma vabaduse eest eksperimenteerida ja uurida arhitektuuris teemasid, milles näeme huvitavaid väljakutseid ja seni kasutamata võimalusi. Akadeemiline keskkond on praegu meile tegutsemiseks kõige sobivam, kuigi ka see on juba järjest enam orienteeritud tulemusele. Erasektori, nt mõnede tootmisfirmade finantseeritud projektid on osutunud vabamaks ja seetõttu loomingulisemaks, sest innovatsiooni toetamises nähakse head reklaamivõimalust."

Stuttgardist Menges lahkuda veel niipea ei kavatse: „Võrreldes USA koolidega näen Euroopas selle valdkonna arenguks paremaid võimalusi. Praegu otsin variante, kuidas katsetatud prototüüpe pikemaajalistena valmis ehitada," viitab Menges, kuhu teravik on suunatud. Kui tookord sai küsitud, kas ta oleks nõus Tallinnasse midagi püsti panema, kõlas vastuseks „Muidugi!". Siiski, see miski, mis Mengesel koos Moritz Dörstelmanniga arhitektuurimuuseumis seekord välja on pandud, on küll hea sissevaade fiiberkomposiidi võimaluste maailma, kuid ei anna sellisel kujul veel täit ülevaadet sellest, kuidas ja mil määral Stuttgardi ülikooli instituudis (ICD/ITKE) süsteemiloomes elusorganismidest eeskuju võetakse.

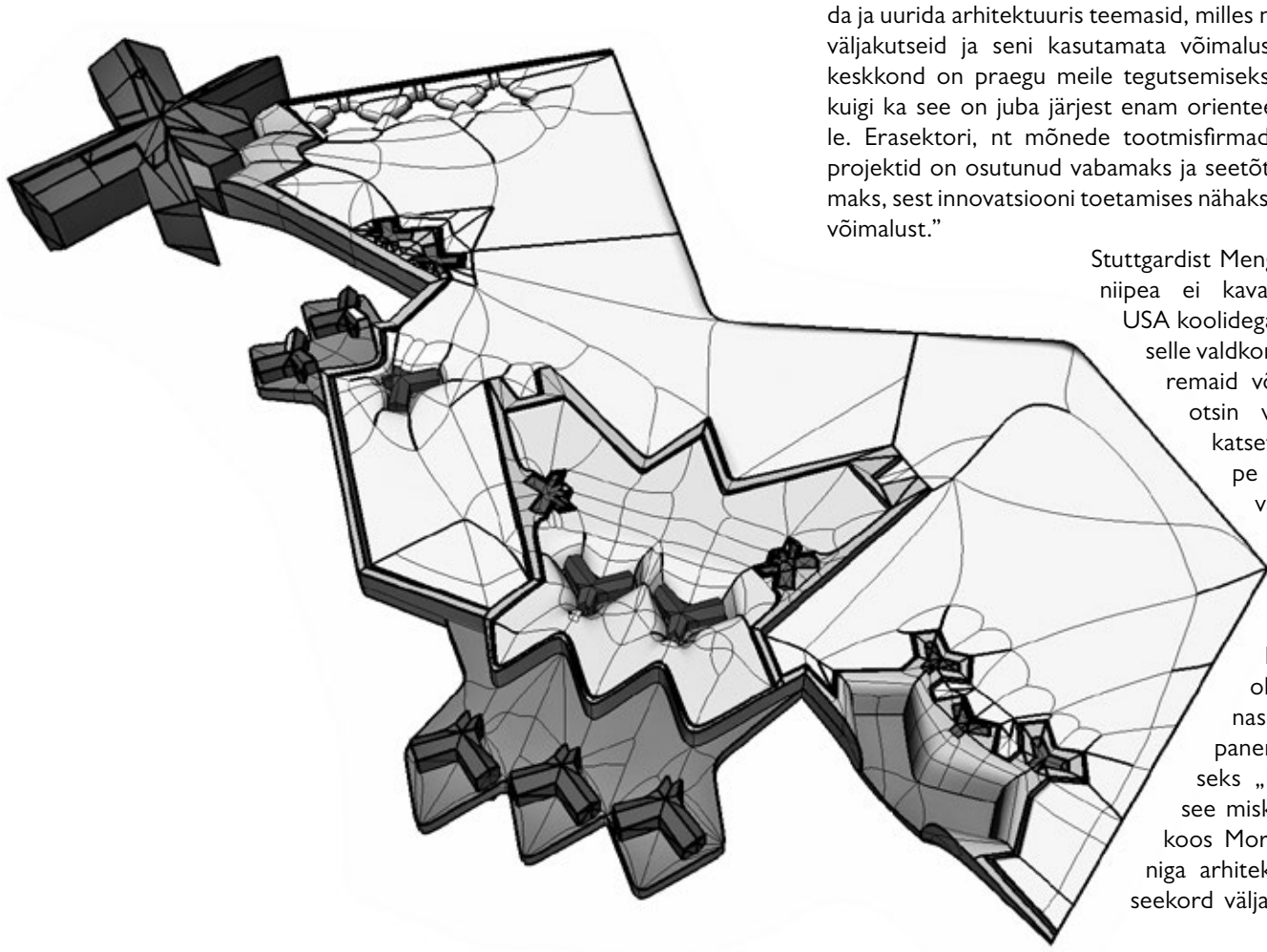

Figuraalne liides, 2015. Foto: Tom Wiscombe Architecture

ARHITEKT EI EHITA, VAID GENEREERIB

Ammuse sõbra Kokkugia[4] ühe asutaja Roland Snooksi doktoritöö kannab keerulist mitmetähenduslikku pealkirja „Käitumuslik formatsioon: multiagentsed algoritmilised disainistrateegiad" (ingl „Behavioral Formation: Multi-Agent Algorithmic Design Strategies"). See töö toetub tõdemusele, et me uurime loodusnähtusi, sotsiaalseid struktuure ja teadvuse olemasolu üha enam keeruliste (isetekkeliste) süsteemide käitumise uurimise kaudu. Snooksi arhitektuuriloomingut läbib huvi iseorganiseerumise vastu, abiks arvutuslik ja genereeriv võttestik-lähenemisnurk. See „käitumuslik" lähenemisviis toetub teadmistele parveloogikast ja toimib iseorganiseeruvate multiagentsete süsteemide kaudu. Koos Robert Stuart-Smithiga on nad loonud Kokkugia-nimelise stuudio, mis ei ole suunatud sedavõrd rakenduslikule poolele, st majade valmisehitamisele, vaid just uute tehnikate uurimisele selles vallas, mis puudutab isetekkelist ja agendipõhist ruumiloomet. Rotermanni soolalaos välja pandud „komposiitparve" prototüübid näitlikustavad seda, kuidas arhitektid digitehnoloogiate ja komposiitmaterjalidega katsetavad, nii et ka konstruktsioon ning materjalikasutus muutuvad seeläbi hulga tõhusamaks.

Kokkugia on arhitektuuristuudiona muidugi nähtus omaette – nende loomingut on kajastatud üle maailma erinevates väljaannetes, USAst Euroopa, Aasia ja Austraaliani. Snooks ja Stuart-Smith katsetavad ja õpetavad põhiliselt Melbourne'is ja Londonis, kuigi koole, kus neid kohata võib, on teisigi. Kokkugia on teinud koostööd mitmete rahvusvaheliselt teada-tuntud büroodega, nagu Reiser + Umemoto, Ashton Raggatt McDougall ja Minifie Nixon.

„KEHA", ARENGUS JA PÜSIV

Carlo Ratti rääkis aasta tagasi, kui Tallinna lennujaamas kohtusime[5], et arhitektuur on tema määratluses inimese ja keskkonna vaheline liides – ürgajal oli selleks koobas, tänapäeval on selles liideses palju rohkem infot ja suhtlust. Tema sõnul on ehitatud keskkond autonoomne, järgib oma seadusi – kui arhitektuur on arenenud seni enamjaolt staatiliselt, siis nüüd näeme dünaamilist loodusliku ja tehisliku järjest suuremat ühtesulamist. See omakorda muudab meie suhet elukeskkonda. Küsimus on selles, kuidas füüsiline ja digitaalne linnaehituses kokku saavad, seda nii planeerimise, arhitektuuri kui ka toote (ja teenuse) mõõtkavas.

Kui linnaplaneerimise ajaloos tagasi minna, on see sisaldanud alati kahte elementi: info kogumist ja (linnastruktuuri) kavandamist. Mida täpsem ja mitmekihilisem on kogutav info, seda paremad eeldused on meil Ratti sõnul targemate linnade planeerimiseks. Mida rohkem teame inimeste liikumisest, seda kavalamalt saame linna kui võrgustikku arendada. Analoogse põhimõtte rakendusi näeme arvutusteaduses, kus võrgustikult saadud infot kasutatakse sellesama võrgustiku optimeerimiseks, kohandamiseks jne. Tänavavõrgu arendamisel räägitakse kasutuskoormusest.

„Uued meetodid võiksid aidata meil taristu koormust vähendada," selgitas Ratti. „Kivis peitub mälestus ja arhitektuur on see, mis jääb alles ka siis, kui meie oleme siit ilmast läinud. Arhitektuur olgu ühtaegu dünaamiline ja püsiv." TABi kuraatorinäitusel saamegi aimu millestki just täpselt sama ambivalentsest, mil on pealkirjaks „Reageeriv hõljumine". Tegemist on Carlo Ratti Associati veepaviljoni projektiga, paviljoni ennast näeb Rio de Janeiros 2016. aastal. TABile loodud prototüüp on paviljoni vähendatud interaktiivne makett.

TÕHUSAM KEHA

Sevtšuk ja Kalvo on eesti arhitektid, kes on pälvinud meil tunnustust näiteks puitarhitektuuri vallas. Paviljoniga, kus „vineerikolmnurkadest kokkupandavad, pealt soomustega kaetud kärjed moodustasid ruumile n-ö voolavad seinad. Pole isegi tähtis, millist ehitist sellest nupukast konstruktsiooni-ideest kavandada, sest olulisem on siin vineeri rakendus üleüldisemalt, universaalses süsteemis"[6]. Siin on võtmeks ehitusprotsessi lihtsustamine, TABi eksponaadis kasutatakse nii struktuuri- kui ka viimistlusmaterjalina esmakordselt alumiiniumi.

Tõhusama „keha" otsinguil tasub aga soolalaos silmata ka seda, kuidas on horvaadi arhitekt-kuraator-teadlane Bruno Juričić lahendanud oma „algonni" või mil moel on lähenenud teemale austria arhitekt Julia Körner, kes tegutseb moe- ja tootedisaini ning arhitektuuri piirimail.

Pihlak ja Tuksam jätkavad seekordse TABi kuraatorinäitusega teatud moel eelmise Veneetsia arhitektuuribiennaali Eesti ekspositsiooni suunda. Tuleb meelde, kuidas Mario Carpo meie vestluses eestlaste väljapanekut iseloomustas: „Mulle meeldib eestlaste optimism, et tehnoloogia abiga suudame luua parema homse päeva."[7] Tema arvates oli Eesti väljapanek eriline. Uus tehnoloogia räägib algoritmika, mimikri, parveloogika keelt, kuid me ei oska seda (seni veel) ühiskonnana avaliku ruumi arengu üle otsustamisel, s.o elukeskkonna osalusplaneerimisel, teadlikult rakendada.

Carpo tuletas tookord – ja õigustatult – meelde, et oleme Euroopas õnnelikus seisus, sest meil on avalik ruum kui selline veel seni olemas, peame seda kaitsma ja seda uue tehnoloogia abiga parandama. „USAs näiteks on avalik ruum mitmel pool kadunud. Euroopas on avalik ruum olemas ajaloopärandi tõttu – linnu lihtsalt ehitati nii. Kaitskem siis seda! Täna on meie kasutuses mitmeid arhitektuurilisi, majanduslikke, sotsiaalseid ja poliitilisi vahendeid, et avalikku ruumi olulisena, kasutuses hoida," on Carpo üleskutse ühtlasi justkui ka tänavuse TABi loosung, kuivõrd visioonivõistlus keskendus nn isejuhtivale linnale ja TABi teemapüstitus üldisemalt kolmandale tööstusrevolutsioonile.

Kuraatorinäituse teravik on seetõttu suunatud just uue arhitektuuri köögipoolele – sellele, kuidas mujal Euroopas ja maailmas on asutud ruumiloome ja arhitektuuri jaoks uusi tehnoloogiaid arendama. Kuid tehnoloogia ei ole eesmärk omaette. Nii nagu lausus Carlo Ratti äripartner, arhitekt Walter Nicolino, kes on samuti Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonnas külas käinud ja Tallinnas loengugi pidanud: „Tehnoloogia on vahend, mitte ideoloogia."[8] Pealtnäha on Pihlak ja Tuksam kuhjanud arhitektuurimuuseumisse kokku hulga „vahendeid", kuid kõigist töödest ja kogu näitusest kumab läbi üks väga selge mõttesuund – nimetagem seda siis „genereeriva" ja nn isetekkelise arhitektuuri otsinguks. Kui mõistame esitletud eksperimentide potentsiaali ja mõju tulevikuarhitektuurile, siis saame aru ka käesoleva näituse ambitsioonist ja olulisusest.

[1] *„Uue biennaali ootuses teise kataloogi sirvides", 31.10.2013.*
[2] *„Rüsin ja mäsu, tätoveering ja kamuflaaž", KesKus, 10.06.2013.*
[3] *„Materjali tehe, protoarhitektuur ja teised „õnnelikud juhused"", Sirp, 23.11.2012.*
[4] *Vt* kokkugia.com.
[5] *„Mobiilpositsioneerimine ja linnaehitus", Sirp, 28.08.2014.*
[6] *Mart Kalm „Puust Eesti", Sirp, 14.11.2013. Vt ka* cityform.mit.edu/projects/sutd-gridshell.html.
[7] *„Vaba ruum. Esseed digitaalsest & avalikust", Sirp, 17.10.2014.*
[8] *„Tulevik, toit ja teised rakendusutoopiad", Sirp, 09.01.2014.*

NÄITUSEL OSALEVAD

Atelier Bruno Juričić (Horvaatia), Tom Wiscombe Architecture (USA), Roland Snooks ja Robert Stuart-Smith ehk Kokkugia (Austraalia/Suurbritannia), Marjan Colletti ja Kadri Tamre ehk REX|Lab (Austria/Eesti), Igor Siddiqui ehk ISSSStudio (USA), Julia Körner (USA/Austria), Carlo Ratti Associati (Itaalia/USA), nformations (Austria), Andres Sevtšuk ja Raul Kalvo ehk City Form Lab (Singapur/Eesti), Achim Menges ja Moritz Dörstelmann ehk ICD/ITKE (Saksamaa).

KUNSTI MÕJU INIMESTE HEAOLULE ON ILMSELGE

Intervjuu **Hanna Brotherusega**. Küsis **Marge Sassi**

Hanna Brotherus on soome koreograaf, kelle loominguline eesmärk on sõna otseses mõttes inimeste elude muutmine. Kui kunsti käes on võti inimeste avamiseks, siis tantsukunst õpetab iseennast aktsepteerima. Seda on Brotherus õpetanud nii põgenikele, puuetega inimestele kui ka Lõuna-Korea emadele.

Kohtume Hannaga ühiskondliku mõjuga kultuuriprojektide konverentsil Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias, kus ta juhtis töötuba „Minu keha on minu kodu". Selle raames õpetas ta osalejatele hingamist ja enda keha usaldamist. Ja inimesed tõepoolest naersid, nagu töötoa kirjelduses oli lubatud. Hanna on tõeliselt inspireeriv ning teadlik sellest, mida ja miks ta teeb.

Miks sai Sinust kunstnik ja milline on Sinu missioon?
Kunst ei muuda kogu maailma, küll aga võib muuta ühe inimese tervet maailma. Olen mitu korda selle tunnistaja olnud, kuidas see juhtub. Kui juba üks inimene leiab põhjuse elada, on seda väga palju. Usun, et meie keha on tark ja selle sees on kogu meie elatud elu. Saan seda ise avada ja sulgeda. Olen õppinud seda just 80–90-aastastelt inimestelt, kelle elus pole enam midagi kaotada.

Koolieelikute kehad on vabad mängima. Koolist algab muutus – lapsed peavad paigal istuma, reegleid järgima ning oma tegevust kontrollima. Just Lääne kultuuris on palju häbi ja see vaigistab. Häbi tekitab tunde, et mul tuleb olla teistsugune. Raske on nautida, kui me ei aktsepteeri enda keha. Tantsukunst võib aidata kaasa iseenda aktsepteerimisele, näiteks õpetada seda, et minu kehakuju on igati sobilik.

Kõige rohkem õpime iseenda kohta just teistega kohtumise kaudu. Teine inimene on kui peegel, mis näitab, kes ma tegelikult olen. Küsimus on jagamises – kui jagan, jagab ka teine, ja nii ma avanen. Kunsti mõju inimeste heaolule on ilmselge. Kunsti käes on võti inimeste avamiseks.

Milliseid töövõtteid Sa enda töötubades kasutad?
Hingamine, nägemine, kuulamine, puudutamine ja teise inimesega arvestamine. Loodan, et põrand minu all kestab. Paljud inimesed vaatavad kõndides enda ette maha. Kõndides ei tohi maha vaadata, tuleb uskuda, et maa kannab, ja vaadata, mis juhtuma hakkab. Lapsemeelsus ja anne asjadest vaimustuda kaovad täiskasvanuks sirgudes. Täiskasvanuna justkui ei sobi enam uurida ja avastada, pigem on inimesed nagu oma kupli sees. Siinkohal tekib küsimus, miks ma ei ole huvitatud – kuna kardan, et hirmutan teist inimest, kui tema vastu otse huvi üles näitan?

Töötasin suure eakate rühmaga, kelle hulgas oli palju leski ja lähedasteta vanemaid inimesi. Tegime nendega koos tantsuetenduse ja selleks panid nad kirja oma lapsepõlvemälestused. Selle kaudu õppisid osalejad üksteist tundma – lugude jagamise tulemusena tekkis kaks paarisuhet ja palju sõprussidemeid. Pean rõõmu selle juures määravaks teguriks – kui koos rõõmu kogeda, on edasi tegutseda kergem, sest koos on lihtsalt mõnusam olla. Liikumine toob esile spontaansuse ja rõõmu. Kunsti tehes on inimesed käesolevas hetkes ja see on väga eriline tunne – ei oskagi öelda, mille muu kaudu sellisesse seisundisse pääseb. Tavaolukorras ei oska inimesed praeguses momendis olla.

Kas soome ühiskond on Sinu kunstiks valmis – valmis rohkem tundma ja vähem mõtlema?
Ma näen Soomes avanemist. Palju sõltub kultuuriasutuse juhtkonnast – kui näiteks teatri juhtkond on avatud meelega, ongi teater uutele tuultele valla. Võib ju lähtuda oma tegevuses sellest, et ressursid on piiratud. Samas ei saa üle ega ümber faktist, et inimestes on palju loovust ja valmisolek areneda. Usun, et inimestes on olemas hea tahe.

Millised on kõige suuremad väljakutsed iseenda ja kunsti väärtustamisel?
Tihtipeale ei ole sotsiaalsektoris raha. Ja kunstnikke kutsutakse projektides osalema, kuid öeldakse kohe ära, et raha meil ei ole. Ma pean endale alati meelde tuletama, et olen õppinud sama kaua kui arstid. Kunst on äge, kuid selle eest ei olda nõus maksma. Kohtan sellist suhtumist liigagi tihti ja püüan selle vastu võidelda. Kunstile tuleb anda väärtus samamoodi kui näiteks teadusele. Kunst ei ole ebaoluline – see mõjutab tõepoolest maailma. Kunsti abil saab muuta üksikuid inimesi ja nii kogu ühiskonda.

Kunstnikele ei meeldi üldjuhul enda tegemistest rääkida. Ja turundusalastest teadmistest on neil ka vajaka, seepärast oleks neil enda kõrvale hädasti äriinimesi tarvis. Kunstnikuna tuleb osata veel palju muud, näiteks oma asja müüa. Kahjuks hea toode ei müü ennast alati iseenesest. Paljud mu kolleegid on loobunud kunsti tegemisest ja hoopis mõne uue ameti juurde õppinud. Mina püüan jätkata ja ühtlasi leida endale koostööpartnereid ärimaailmast.

Kas Sa oled kogenud kunstnikuna konflikti loomingulisuse ja vastutuse võtmise vahel?
Kui probleemi keskmes on haige inimene, siis ei saa kohe oma ideega peale lennata. Sotsiaalvaldkonnas tegutsemine on üldse kunstniku jaoks väga keeruline ülesanne – meil tuleb õppida, kes need haiged on, milline on nende ajalugu. Ei saa öelda, et tõuse aga üles ja hakka nüüd jooksma. Õigem on minna ja kuulata, mitte rääkida, rääkida... Haigetele tuleb läheneda väikeste sammudega ning arvestada, et tulemust ei näe kohe. Loomulikult peab arste kuulama ja personaliga rääkima. Kõik algab austusest.

Paari aasta eest juhtisid Sa Lõuna-Koreas tantsutöötuba. Mida see endast kujutas?
See töötuba oli korraldatud emadele ja nende tütardele ning oli väga-väga huvitav. Mind üllatas soomlaste ja korealaste sarnasus. Ainus erinevus seisneski selles, et nad tahtsid alati teada, mis töötoas juhtuma hakkab. Osalejad kartsid olukorda, milles ei olnud täpselt ette teada, mis neid ees ootab. See oli omakorda minu jaoks keeruline, kuna lähtun oma tegevuses sellest, millises eluetapis konkreetsed inimesed minu töötoas on. Kui enamik osalejaid on õnnelikud, siis tegutseme selle tunde alusel. Antud juhul lähtusime ema vihast, kuigi osalejad väitsid kui ühest suust, et nad ei ole kunagi oma laste peale vihased. Vaikselt olemine on selles ühiskonnas hea tava – neile oli vihatunde väljanäitamine raske.

Sul on neli last. Mida oled neilt õppinud?
Kõige enam olen lastelt õppinud kannatlikkust. Kuid kindlasti ka teadvelolekut – antud hetkes olemist. Tänane päev ei ole küll täiuslik, kuid just siin me oleme. Mu lapsed on õpetanud mulle ka seda, et kuigi olen nende ema, ei ole nad minu omad. Iga inimene on oma elu asjatundja. Kuigi olen neljale lapsele sama lusikaga süüa andnud, on neil siiski omad mõtted ja oma missioon siin maailmas.

Millised uued väljakutsed Sind lähiajal ees ootavad?
Lähiajal on mul plaanis soolotantsuetendus Soome Rahvusteatris ja siis veel üks suuremat sorti tellimustöö Soomes. Lisaks hakkan raamatut kirjutama. Kirjutamine on mulle oluline, kuid rohkem ei tahaks sellest praegu veel rääkida. Tampere muusikaliteatris õpetan noori tantsijaid ja näitlejaid. Ühtlasi on plaanis veel õppimisraskustega noori õpetama hakata.

Paari aasta eest tegin koostööd Eesti nukuteatriga – valmis etendus „NUNNU" kuni kolmeaastastele lastele. Olen ka nüüd koostööle avatud. Seegi kord oli tore Eestisse tulla.

Projekti toetab ELi elukestva õppe programm. Vaata lisa aadressilt mapsi.eu.

TAB

Tallinna Arhitektuuribiennaal

9/09–18/10/15

Isejuhtiv linn

09.09 kell 18:30	TABi avamine / Kultuurikatel
09.09 kell 19:00	Näituse “TAB-Lab” avamine ja kuraatoriekskursioon / Kultuurikatel
10.09 - 11.09.15	Sümpoosion “Hüperlokaalne linn” / Kultuurikatel (piletiga)
10.09 kell 19:30	Visioonivõistluse avamine / Viru Keskus
11.09 kell 19:30	Kuraatorinäituse avamine / Eesti Arhitektuurimuuseum
11.09 kell 21:30	TAB 2015 kataloogi esitlus ja vastuvõtt / Kultuurikatel (passiga)
12.09 kell 18:00	Näituse „Danish Architecture” avamine / Vabaduse väljaku tunnel
12.09 kell 19:00	Näituse „New Architects” avamine / Solarise Keskus

Vaata kogu programmi **www.tab.ee**

VELUX · SilberAuto · Arhitektuuri Keskus · Eesti Kultuurkapital · Kultuuriministeerium · T linn · Würth · Sportland · Overall Pro · Arcwood · Raitwood · Hansacom · viru · Jacob's Creek · CRU · Stackelberg Hotel Tallinn · Kreutzwald Hotel Tallinn · Estoria